

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิตไทยภาคกลางและจะนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

แนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่อธิบายถึงการเกิดรูปแบบของความเชื่อหรือศาสนายุคโบราณ โดยคัดเลือกทฤษฎีที่เห็นสอดคล้องและสามารถอธิบายถึงความเชื่อเรื่องยันต์ของคนไทยมา ๓ ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีความไม่รู้ ทฤษฎีความกลัว และทฤษฎีชดเชยที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานำมาใช้เป็นข้อสันนิษฐานถึงการเกิดขึ้นของระบบความเชื่อหรือศาสนาในยุคแรก โดยสังเขปต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีความไม่รู้

ทฤษฎีความไม่รู้เป็นทฤษฎีที่นักวิชาการศานานำมาอธิบายถึงที่มาของระบบความเชื่อของมนุษย์ในยุคแรก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อเรื่องอำนาจในธรรมชาติอันเป็นที่มาของลัทธิการนับถือบูชาธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องวิญญาณ และความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเหล่านี้มีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ฟ้าแลบ ฟ้าร่องที่คนไทยเชื่อว่าเกิดจากแสงแก้วของนางเมขลาและเสียงขวานของรามสูร แต่ความจริงแล้วเรื่องดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ความเชื่อของชาวอินเดียโบราณที่เข้าใจว่าแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ไหลมาจากภูเขาไกลาสที่ประทับอยู่ของพระอิศวร แต่ความจริงแล้วแม่น้ำคงคามีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาหิมาลัย เป็นต้น ซึ่งแนวคิดหรือทฤษฎีที่ว่าด้วยความไม่รู้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดระบบของความเชื่อนี้ศึกษาได้จากทัศนะของนักวิชาการต่อไปนี้

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต) (๒๕๓๐ : ๓๑) ได้กล่าวถึงศาสนาในยุคแรกว่าเกิดจากอวิชชา คือ ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ส่งผลให้มนุษย์เกิดความกลัว ยอมจำนน ทำพิธีกรรม และยึดเอาสิ่งเหล่านั้นเป็นที่พึ่ง

แสง จันทร์งาม (๒๕๓๒ : ๑๙๘-๑๙๙) ได้กล่าวถึงความอัศจรรย์ใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่ผสมผสานของความงุนงง ความกลัว ความตื่นเต้น ความประหลาดใจ ความรัก และความเคารพ

เป็นต้นว่าเป็นที่มาของความเชื่อที่เกิดจากการเผชิญหน้ากับปรากฏการณ์อันยิ่งใหญ่ในธรรมชาติ โดยยกตัวอย่างของปรากฏการณ์ธรรมชาติหลายอย่างในเทือกเขาหิมาลัยซึ่งเป็นทิวเขาที่กว้างใหญ่และสูงที่สุดในโลกว่าเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องเทพและเทพนิยายของสังคมอินเดีย

ธนู แก้วโอภาส (๒๕๔๒ : ๑๖-๑๗) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ C.P.Tiele นักค้นคว้าทางศาสนาชาวดัตช์ที่กล่าวถึงระบบศาสนาแรกสุดว่าพัฒนามาจากความคิดพื้นฐานที่เกิดจากการมองเห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ตนไม่เข้าใจว่าคืออะไร แต่เชื่อว่าเป็นเหตุมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ นั่นก็คือ วิญญาณ ดังนั้น ความเชื่อเรื่องวิญญาณจึงเป็นรูปแบบแรกของศาสนา

เสฐียร พันธรั้ง (๒๕๔๒ : ๑๗) ได้กล่าวถึงความไม่รู้เหตุผล เริ่มตั้งแต่ความไม่รู้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ ชีววิทยา และความรู้ธรรมชาติอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัวว่าเป็นที่มาของระบบความเชื่อของคนในสมัยโบราณ

ปรีชา ช้างขวัญยืนและสมภาร พรหมทา (๒๕๔๓ : ๓๔-๓๕) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความไม่รู้ถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อของมนุษย์ยุคดึกดำบรรพ์ โดยได้ยกตัวอย่างแนวคิดของตนเองเกิดจากความเชื่อที่คิดว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างพระเจ้าขึ้นมาจากความไม่รู้ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องที่สามารถยืนยันทฤษฎีที่ว่าศาสนาเกิดจากความไม่รู้ คือความเจริญรุ่งเรืองของวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ในศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เป็นต้นมาไม่ปรากฏว่ามีศาสนาใหม่ ๆ เกิดขึ้นเลย

จากทฤษฎีความไม่รู้เป็นสาเหตุของความเชื่อดังกล่าวถ้านำมาอธิบายความเชื่อเรื่องยันต์ในเชิงความหลัง ความศักดิ์สิทธิ์จะเห็นว่าเกิดจากความไม่รู้เช่นกัน เห็นได้จากข้อสรุปของพลอิทธิปรัชญาบุญ (๒๕๕๒ : ๑๔๓) ที่ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมไทยเชื่อข่าวลืออิทธิปาฏิหาริย์ว่ามาจากความไม่รู้ โดยเฉพาะเรื่องเลขยันต์ที่คนไม่รู้ว่าเป็นอะไร

๒. ทฤษฎีความกลัว

ทฤษฎีความกลัวเป็นทฤษฎีที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานำมาอธิบายถึงการเกิดขึ้นของระบบความเชื่อยุคโบราณ เนื่องจากความกลัวเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และความกลัวของมนุษย์โบราณจะไปสัมพันธ์กับอำนาจลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตน แต่เชื่อกันว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ และสามารถให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ส่งผลให้เกิดพิธีกรรมต่อสิ่งเคารพอย่างหลากหลายตามความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งนักมานุษยวิทยาได้ค้นพบว่า ความเชื่อในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่มีตัวตนเป็นความเชื่อของชนดั้งเดิมทั่วโลก และเรียกพลังอำนาจลึกลับว่า มานา (mana) ซึ่งเมื่อสิ่งสูงในมนุษย์หรือในวัตถุแล้วจะทำให้สิ่งนั้นมีอำนาจวิเศษ สามารถกระทำสิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ได้ (ปรีชา ช้างขวัญยืนและสมภาร พรหมทา. ๒๕๔๓ : ๕๓)

อำนาจเหนือธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์หวาดกลัวนั้นได้ถูกตีความไปอย่างหลากหลายตามความคิด ความเชื่อของคนแต่ละกลุ่ม แต่ที่น่าสนใจก็คือ ความเชื่อเรื่องวิญญาณ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนโบราณนั้นไม่ได้มีเฉพาะแต่วิญญาณของมนุษย์อย่างเดียว แต่ยังมีในสิ่งอื่น ๆ อีกด้วย เห็นได้จากงานเขียนของเฮรัลด์ ฟันธริงซี (๒๕๔๒ : ๒๙) ที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนโบราณว่า เริ่มจากธรรมชาติแต่ละอย่างแล้วขยายไปถึงธรรมชาติทุกอย่างคือ เชื่อว่า สรรพสิ่งในโลกนี้มีวิญญาณ (Spirit) แฝงอยู่ และวิญญาณเหล่านั้นแต่ละอย่างก็มีอำนาจต่างกัน และในที่สุดมนุษย์ก็ได้สร้างภาพวิญญาณขึ้นมาตามความคิดของตนและเรียกชื่อวิญญาณเหล่านั้นว่า ผีบ้าง เทวดาบ้าง ที่สำคัญมนุษย์ได้ใช้สามัญสำนึกตีความอำนาจของธรรมชาติว่าเป็นอำนาจของวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถทำให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของเดอน ค่ำตี (๒๕๔๑ : ๕-๖) ที่ได้กล่าวถึงที่มาของศาสนาประเภทเทวนิยมว่า มาจากการที่มนุษย์ใช้สามัญสำนึกตีความเรื่องวิญญาณ

ข้อสรุปข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของเซอร์ เอ็ดเวิร์ด บี. ไทเลอร์ (Edward B. Tylor) นักมานุษยวิทยาที่กล่าวว่าความเชื่อเรื่องวิญญาณ (Animism) เป็นที่มาของศาสนา นอกจากนี้ ไทเลอร์ยังถือว่าความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูต ผี ปีศาจ เจ้า และเทพ รวมทั้งความเชื่อเหนือธรรมชาติทั้งหลาย (Supernatural Beliefs) เป็นสาระสำคัญส่วนหนึ่งของศาสนาโดยเฉพาะศาสนาของคนในสังคมดั้งเดิม (Primitive Religions) (อ้างถึงในสนธิ สัมครการ. ๒๕๓๙ : ๑-๒)

นักวิชาการทางศาสนาหลายท่าน เช่น เฮรัลด์ ฟันธริงซี (๒๕๔๒ : ๑๘) ได้ลงความเห็นไว้ว่า สิ่งที่มนุษย์กลัวนั้นมักมาจากความไม่รู้ความจริงในเรื่องนั้น เพราะจิตสำนึกอันดับแรกของมนุษย์ก็คือความกลัวสิ่งที่ตนไม่รู้ ซึ่งมักจะออกมาในรูปของการกลัวอำนาจ กลัวความทุกข์ และกลัวความตาย ดังนั้น ความกลัวจึงก่อให้เกิดลัทธิศาสนาอย่างกว้างขวาง

นอกจากแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาศาสนาที่กล่าวแล้ว ยังปรากฏแนวคิดในทำนองเดียวกันนี้ในพระสูตรตันตริก ชุททกนิกาย ธรรมบทที่กล่าวถึงความกลัวว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์แสวงหาที่พึ่งไว้ว่า “มนุษย์เป็นอันมากผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างพากันยึดถือภูเข ป่าไม้ อาราม รุกขเจดีย์ (ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์) เป็นที่พึ่ง ที่พึ่งนั้นแลไม่เกษม (ไม่ใช่ที่พึ่งแท้) ที่พึ่งนั้นไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด เพราะบุคคลอาศัยที่พึ่งเช่นนั้นย่อมไม่พ้นจากทุกข์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๕/๑๑๘-๑๑๙/๙๒)^๑

^๑ การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย (๒๕๓๙) และภาษาบาลี (พิมพ์หลาย พ.ศ. เช่น ๒๕๑๔ เป็นต้น) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ตลอดงานวิจัยเรื่องนี้เพื่อถ่ายทอดการค้นคว้าและตรวจสอบข้อมูลแก่บุคคลทั่วไปคือ ตัวเลขแรกหลัง พ.ศ. หมายถึง เล่มที่... ตัวเลขที่สอง หมายถึง ข้อที่... และตัวเลขที่สาม หมายถึง หน้า...

นอกจากนี้ วรรณกรรมทางพุทธศาสนาชั้นอรรถกถาก็ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์หวาดกลัว เช่น ภูต ผี ปีศาจของคนในสังคมอินเดีย และวิธีการขจัดความกลัวสิ่งเหล่านี้ไว้หลายเรื่อง เช่น อรรถกถาธรรมบทที่กล่าวถึงพระภิกษุ ๕๐๐ รูป หลังจากได้เรียนกรรมฐานจากสำนักพระพุทธเจ้าแล้วได้เข้าไปเจริญวิปัสสนาอยู่ในป่าเป็นเหตุให้เทวดาที่อาศัยอยู่ในป่านั้นเกิดความลำบากจึงแปลงกายเป็นผีมาหลอกหลอนพระภิกษุเหล่านั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๒ : ๑๔๐-๑๔๓) สำหรับวิธีที่นำมาป้องกันหรือขจัดภูต ผี ปีศาจก็คือ พุทธมนต์ เห็นได้จาก พระปริตรที่โบราณจารย์นำเนื้อหากจากพระสูตรและชาดกในพระสูตรต้นตปิฎกมาแต่งที่ปรากฏในอรรถกถาที่ผนิกาย ได้แก่ อาฏานาฎิยสูตร เมตตสูตร ธัคคสูตร และรัตนสูตร พระปริตรเหล่านี้ถูกนำมาใช้บริกรรมหรือสวดโดยเชื่อกันว่ามีอำนาจป้องกันอันตรายจากอมนุษย์ เช่น ภูต ผี ปีศาจ และยักษ์ที่มารบกวน รวมถึงรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ด้วย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒ : ๓/๒๘๒/๙๕-๙๖)^๒

ปริตร หมายถึง เครื่องคุ้มครอง คือ ป้องกันอันตรายภายนอกที่เกิดจากจากใจ ยักษ์ สัตว์เดรัจฉาน และป้องกันอันตรายภายในที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น (พระคัมภีร์สาราภิวงศ์ ธรรมมาจริยะ อภิวังสะ. ๒๕๕๐ : ๑๔) ความเชื่อเรื่องอำนาจของพระปริตรนี้ได้ปรากฏชัดเจนและเน้นหนักไปทางการสวดเพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคาถาอาคมในลัทธิไสยศาสตร์ เห็นได้จากอานิสงส์ของพระปริตรที่พระคัมภีร์สาราภิวงศ์ ธรรมมาจริยะ อภิวังสะ (๒๕๕๐ : ๑๘) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

๑) เมตตปริตร มีอำนาจทำให้ผู้สวดหรือสาธยายหลับเป็นสุข ตื่นนอนเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมนุษย์ เทพพิทักษ์รักษา ปลอดภัย จิตเป็นสมาธิง่าย โภชนาอร่อยใส มีสิริมงคล ไม่หลงสติในเวลาใกล้ตาย และเกิดเป็นพระพรหมเมื่อบรรลุมุตตามาน

๒) ชันธิปริตร มีอำนาจป้องกันอสรพิษและสัตว์ร้ายอื่น ๆ

๓) โมรปริตร มีอำนาจป้องกันภัยจากศัตรูผู้คิดร้าย

๔) อาฏานาฎิยปริตร มีอำนาจป้องกันภัยจากอมนุษย์ ทำให้มีสุขภาพดี และมีความสุข

๕) โภชณคปริตร มีอำนาจทำให้สุขภาพดี มีอายุยืน และพ้นจากอุปสรรคทั้งปวง

๖) ชัยปริตร มีอำนาจทำให้ประสบชัยชนะ และมีความสุขสวัสดิ์

^๒ การอ้างอิงอรรถกถา (พิมพ์หลาย พ.ศ. เช่น ๒๕๓๒ เป็นต้น) และฎีกา (๒๕๓๙) ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอใช้เกณฑ์ต่อไปนี้เพื่อง่ายแก่การค้นคว้าและตรวจสอบข้อมูลแก่บุคคลทั่วไปคือ ตัวเลขแรกหลัง พ.ศ. หมายถึง เล่มที่... ตัวเลขที่สอง หมายถึง ข้อที่... และตัวเลขที่สาม หมายถึง หน้าที่... บางแห่งจะปรากฏมีตัวเลขเพียง ๒ ตัว ให้ถือว่า ตัวเลขแรก หมายถึง ข้อที่... ตัวเลขที่สอง หมายถึง หน้าที่... แต่อรรถกถาและฎีกาบางเล่มที่มีเพียงเล่มเดียว ตัวเลขแรกจะหมายถึง ข้อที่... ตัวเลขที่สอง หมายถึง หน้าที่...

- ๗) รัตนปริตร มีอานุภาพทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตราย
- ๘) วัฏฏกปริตร มีอานุภาพทำให้พ้นจากอัคคีภัย
- ๙) มังคลปริตร มีอานุภาพทำให้เกิดสิริมงคลและปราศจากอันตราย
- ๑๐) ธัชคปริตร มีอานุภาพทำให้พ้นจากอุปสรรค อันตราย และการตกจากที่สูง
- ๑๑) อังคุลิมาลปริตร มีอานุภาพทำให้หญิงมีครรภ์คลอดบุตรง่ายและป้องกันอันตราย
- ๑๒) อภยปริตร มีอานุภาพทำให้พ้นจากภัยพิบัติและไม่ฝันร้าย

อานุภาพของพระปริตรที่กล่าวข้างต้นทั้งหมดได้ให้ข้อสรุปว่าพระสูตรหรือชาดกในพระพุทธศาสนาได้ถูกนำมาใช้ในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพในด้านต่าง ๆ ซึ่งต่างไปจากวิธีปฏิบัติในสมัยพุทธกาลที่พระสงฆ์ได้นำเอาพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรมมาใช้สวดหรือสาธยายเพื่อทรงจำ สืบต่อพระพุทธพจน์ให้ดำรงอยู่ และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ การที่พระสงฆ์ในยุคหลังได้นำเอาพระปริตรมาสวดเพื่อให้เกิดอานุภาพด้านต่าง ๆ เนื่องจากเพราะพระสงฆ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับคนในสังคมมากขึ้นจึงจำเป็นต้องคล้อยตามความต้องการของประชาชนที่มาพึ่งพาให้ช่วยในเรื่องต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความกลัวภัยในรูปแบบต่าง ๆ นั่นเอง

การเผชิญหน้ากับภัยธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ภัยจากสัตว์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ รวมถึงภัยจากมนุษย์ด้วยกัน ส่งผลให้มนุษย์เกิดความกลัว ความวิตกกังวล ความทุกข์ขื่น และพยายามแสวงหาวิธีการขจัด ป้องกันภัยเหล่านั้น เห็นได้จากศาสนาในยุคแรกของคนในสังคมดั้งเดิมที่เต็มไปด้วยพฤติกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ รวมทั้งมายาศาสตร์หรือไสยศาสตร์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยสร้างกำลังใจในการต่อสู้กับภัยอันตรายต่าง ๆ รวมทั้งความน่าสะพรึงกลัวของธรรมชาติด้วย (สนธิ สมักรการ. ๒๕๓๙ : ๑๕) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าความกลัว เช่น กลัวผี ภัยพิบัติ การเจ็บป่วย และกลัวอุบัติเหตุว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้คนไปพึ่งพาไสยศาสตร์ (บุญมี เมธางกูร. ๒๕๒๒ : ๕๕) นอกจากนี้มนุษย์ยังพยายามหาวิธีการป้องกันตัวจากอำนาจที่ตนเข้าใจว่า ทำให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติด้วยการสวดอ้อนวอนต่อเจ้าป่า เจ้าเขา ผีสง เทวดาที่ตนเคารพนับถืออีกด้วย (พงศาพิชญ์. ๒๕๔๑ : ๓๗)

นักสังคมวิทยาศาสนาที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งคืออีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ได้กล่าวถึงที่มาของศาสนาว่ามาจากกรณับถือสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ (Totem) ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพระเจ้าของเผ่าหรือหัวใจของแต่ละศาสนาไปในท้ายที่สุด และเขาได้สรุปว่าศาสนาคือ ระบบรวมของความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (อ้างถึงในสนธิ สมักรการ. ๒๕๓๙ : ๔-๕) และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เดอร์ไคม์กล่าวถึงนั้นจะมีรูปแบบที่หลากหลายไปตามความเชื่อของแต่ละสังคมซึ่งมีทั้งธรรมชาติ บุคคล สัตว์ และวัตถุบางชนิด เห็นได้จากรูปแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทยที่มีอยู่อย่างหลากหลาย หนึ่งในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นก็คือ ยันต์ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแผ่นผ้า โลหะ รอยสักตามร่างกาย รวมถึงยันต์ที่ลงไว้ในเครื่องรางของขลังชนิดต่าง ๆ ด้วย

แนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดช่วยให้เราเห็นถึงหน้าที่ของศาสนาหรือความเชื่อที่สำคัญข้อหนึ่งคือ ศาสนาหรือระบบความเชื่อเกิดขึ้นมาเพื่อช่วยลดความกลัว ความวิตกกังวล และสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิตให้แก่มนุษย์ เรื่องนี้จะสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องยันต์ไทยที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยมนุษย์ในเรื่องนี้เช่นกัน เห็นได้จากแนวคิดของประเทิน มหาจันทร์ (๒๕๓๔ : ๑๕) ที่กล่าวถึงการสักยันต์ว่า สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้สักเหมือนกับเครื่องรางของขลังชนิดอื่น ๆ เนื่องจากเชื่อว่ามีพลัง ความศักดิ์สิทธิ์โดยอาจารย์สักมักจะลองของให้ลูกศิษย์ได้เห็นถึงพลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของยันต์

๓. ทฤษฎีการชดเชย

ทฤษฎีการชดเชย หมายถึง ทฤษฎีที่กล่าวถึงความต้องการสิ่งชดเชยบางอย่างที่มนุษย์คิดว่าขาดไปในชีวิต สิ่งนั้นก็คือ ผู้ที่มีอำนาจคอยปกป้องคุ้มครองภัย ดูแล อำนาจสิ่งที่ต้องการได้ เท่ากับศาสนาได้เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในแง่ของการสร้างขวัญ กำลังใจ และอำนาจสิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนา เห็นได้จากแนวคิดของ Van Baal นักมานุษยวิทยาที่ว่า มนุษย์ได้สร้างศาสนาขึ้นมาตอบสนองความรู้สึกกลัวเพื่อสร้างความสบายใจ หายวิตกกังวลในเรื่องที่ตนไม่สามารถหาคำตอบได้ (อ้างถึงในนิยพวรรณ วรรณศิริ. ๒๕๔๐ : ๒๖๓) ดังนั้น ถ้ากล่าวตามทฤษฎีชดเชยศาสนาก็คือ กำลังใจที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ สร้างความเชื่อมั่น เลิกกลัวธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ความไม่เชื่อมั่นในตัวเองได้ส่งผลให้มนุษย์เกิดความกลัว จำเป็นต้องหาที่ยึดเหนี่ยวใจ มนุษย์ต้องการสิ่งใดก็มักจะใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้บันดาลให้ เรื่องนี้สังเกตได้จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเชิงผลประโยชน์ กล่าวคือคนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อหวังผลตอบแทนหรือเพื่อชดเชยในสิ่งที่ตนขาดหายไป และในขณะเดียวกันก็ต้องหาสิ่งตอบแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปของเครื่องกำบังไว้ด้วยเช่นกัน เห็นได้จากคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (๒๕๓๔ : ๓๔) ว่า “ผู้มีฤทธิ์กับผู้ที่มาพึ่งฤทธิ์มักจะพบกันในระบบของผลประโยชน์ เห็นได้จากคนที่มีปัญหา ก็มาหาผู้มีฤทธิ์เพื่อขอให้ช่วยในด้านต่าง ๆ เช่น โชคลาภ ผู้มีฤทธิ์ (บางคน) ก็แสดงฤทธิ์ (เสกเป่าทำพิธี) เพื่อหวังโชคลาภ”

อีกรูปแบบหนึ่งของศรัทธาคือ การบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยศ สันตสมบัติ (๒๕๓๗ : ๑๙๙) ได้กล่าวว่าเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เชื่อว่าจะสามารถควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือวิถีทางของธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ เรื่องนี้ก็เป็นอีกมิติหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งอำนาจนอกตัวเพื่อสร้างความมั่นใจที่ขาดหายไป นอกจากนี้ เรายังสามารถวิเคราะห์จากไสยศาสตร์ที่หมายถึงระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามพิธีกรรมที่เชื่อกันว่าสามารถควบคุมและทำให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผลได้ (อุทัย หิรัญโต. ๒๕๑๙ : ๒๙๘) ดังนั้น ระบบไสยศาสตร์จึงเป็นความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ตัวเองและ

เชื่อว่า โสยศาสตร์มีอำนาจสามารถป้องกันอำนาจที่มองไม่เห็นตัว ภัย อันตรายจากมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ รวมถึงสามารถบันดาลสิ่งที่ตนปรารถนาต้องการให้สำเร็จได้

ความต้องการสิ่งชดเชยของมนุษย์ที่กล่าวมาทั้งหมดได้ส่งผลให้มนุษย์แสวงหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่เชื่อว่าสามารถป้องกันอำนาจที่มองไม่เห็นตน ภัย อันตรายต่าง ๆ ตลอดจนบันดาลสิ่งที่ต้องการปรารถนาให้แก่ตน จึงทำให้เกิดระบบของโสยศาสตร์ขึ้นมาตอบสนองความต้องการเรื่องเหล่านี้ของมนุษย์ เห็นได้จากเนื้อหาของอาถรรพเวทซึ่งเป็นที่มาของระบบโสยศาสตร์ในสังคมไทยที่ญาณโชติ (๒๕๓๙ : ๑-๕) ได้กล่าวไว้ในหนังสือคัมภีร์โสยศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์ ซึ่งมีการนำคาถา อาคมทางโสยศาสตร์มาตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในหลายด้าน คือ

- ๑) รักษาโรคภัยไข้เจ็บ
- ๒) ประสานบาดแผลที่เกิดจากการบาดเจ็บให้หายสนิท
- ๓) สะเดาะบานประตู หน้าต่าง ไซ้ตรวนให้หลุดจากกัน
- ๔) ป้องกันตัวให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย คงกระพันชาติรี อวูธไม่สามารถทำอันตรายได้ จังจ้ง ศัตรูไม่สามารถทำอันตรายได้ มหาอุด ปืน หน้าไม้ยิงไม่ออก
- ๕) ทำให้เกิดปาฏิหาริย์ เช่น ล่องหนหายตัวได้ ย่นระยะทางให้สั้นลง เหาะขึ้นไปในอากาศ หรือดำดินได้ เป็นต้น
- ๖) ใช้ทำอันตรายศัตรูหรือผู้อื่น เช่น ทำคุณไสย เสกตะปู หนั่งควายเข้าท้อง เป็นต้น
- ๗) ป้องกันหรือขับไล่ภูต ผี ปีศาจ และป้องกันคุณไสย
- ๘) ทำเสน่ห์ให้คนหลงรัก เมตตามหานิยมทำให้คนชื่นชม รักใคร่ เมตตา

จากการศึกษาพบว่าคาถาอาคมที่มุ่งผลตามที่กล่าวมาทั้งหมดมีปรากฏอยู่ในยันต์ไทยทั้งสิ้น เรื่องนี้เป็นข้อยืนยันได้ระดับหนึ่งว่า ยันต์ไทยเป็นโสยศาสตร์ แม้ว่าเนื้อหาจะมีเรื่องของพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่มากก็ตาม ทั้งนี้โสยศาสตร์ที่ก่อตัวจากศาสนาพราหมณ์ได้แพร่เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิก่อนหน้าพุทธศาสนาผ่านทางนักบวชที่เข้ามามีบทบาทในราชสำนักด้านพิธีกรรม (บังอร ปิยะพันธุ์. ๒๕๓๘ : ๓๕)

การที่มนุษย์นำระบบโสยศาสตร์มาใช้จึงเป็นข้อยืนยันถึงการแสวงหาที่พึ่งเพื่อชดเชยความเชื่อมั่นที่ขาดหายไป ส่งผลให้ผู้ศรัทธาคลายวิตกกังวล ไม่เป็นทุกข์ และมีความมั่นใจว่าโสยศาสตร์จะช่วยให้ตนและคนที่เกี่ยวข้องปลอดภัย ประสบความสุข ความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ดังนั้น โสยศาสตร์โดยเฉพาะยันต์ไทย เมื่อวิเคราะห้แล้วพบว่าเกิดขึ้นเพื่อสร้างขวัญและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ศรัทธาเป็นสำคัญ ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับแนวคิดของมาลินนอสกีที่ว่าหน้าที่หลักของศาสนา คือ การลดความวิตกกังวลและอารมณ์ตึงเครียดอันเกิดจากความรู้สึกไม่แน่นอนของชีวิตและความกลัวต่อความล้มเหลวในกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ (อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ. ๒๕๓๗ : ๒๐๐)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้แยกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาออกเป็น ๒ แหล่ง คือ

๑. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องนี้พบว่า ความหมายของคำว่า “สัญลักษณ์” มีผู้ให้ไว้ค่อนข้างหลากหลาย ขอยกตัวอย่างไว้เพื่อสรุปถึงความหมายที่เชื่อมโยงกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาโดยสังเขปดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖ : ๑๑๖๓) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สัญลักษณ์” ไว้ว่า สิ่งที่กำหนดกันขึ้นเพื่อใช้ให้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ตัวหนังสือใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงพูด H ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนธาตุไฮโดรเจน และ $+$ $-$ $\times$ $\div$ ใช้เป็นสัญลักษณ์ของเครื่องหมายคณิตศาสตร์ เป็นต้น

สัญลักษณ์หรือเครื่องหมาย (Symbol) โดยพื้นฐาน หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนความหมายของอีกสิ่งหนึ่ง สัญลักษณ์ในเชิงลึก หมายถึง วัตถุ อักษร รูปร่าง หรือสีที่นำมาใช้สื่อความหมายหรือแนวความคิดเพื่อให้มนุษย์เข้าใจไปในทางเดียวกัน อาจจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ถ้ากล่าวตามแนวคิดทางปรัชญาจะได้ข้อสรุปว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติ หรือในจักรวาล สามารถแทนได้ด้วยสัญลักษณ์ทั้งสิ้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ๕ มกราคม ๒๕๕๓)

แฟร์ดีนันด์ เดอโซซูร์ นักภาษาศาสตร์ชาวฝรั่งเศสได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ว่า อาจเป็นภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทนของจริงในตัวตนและในบริบทหนึ่ง ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ รูปสัญลักษณ์ หมายถึง ตัวสื่อ และความหมายของสัญลักษณ์ หมายถึง ความหมายที่แฝงอยู่ในสื่อ (รูปสัญลักษณ์) (อ้างถึงในชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ๒๕๔๕ : ๒๑)

บรอนิสลอ มาลินอสกี (Bronislaw Malinowski) นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์ได้กล่าวถึงศาสนาในฐานะเป็นสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าใจเรื่องที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ และเพื่อสร้างความรู้สึกปลอดภัย ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นความต้องการเชิงสัญลักษณ์ของมนุษย์ (อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ. ๒๕๓๗ : ๓๒)

สัญลักษณ์ทางศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นรูปธรรมที่ศาสนิกเลือกเอามาใช้แทนองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งของศาสนาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม แต่ไม่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัส (แสง จันทร์งาม. ๒๕๓๔ : ๑๗๓)

ความหมายของสัญลักษณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดได้ให้ข้อสรุปว่า สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้สื่อความหมายของเรื่องใดเรื่องหนึ่งมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีการถ่ายทอดเรียนรู้สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่จะมีสัญลักษณ์บางอย่างที่ไม่ได้รับการ

ถ่ายทอดถึงความหมายที่แท้จริง โดยเฉพาะสัญลักษณ์ทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและหลักปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดการยึดถือและปฏิบัติกันอย่างผิด ๆ

จากการศึกษาพบว่าทุกศาสนามีสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นสื่อกลางหรือสัญลักษณ์สากล เช่น ดาวหกแฉกเป็นสัญลักษณ์ของศาสนายูดาห์ (ยิว) ไม่งางเขนเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาคริสต์ ดวงดาวและพระจันทร์เสี้ยวเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม อักษรโอเมเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งสัญลักษณ์กลางที่ถูกกำหนดขึ้นนั้นมักจะใช้สื่อเรื่องที่สำคัญของแต่ละศาสนาด้วย เช่น ธรรมจักรสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธในภาพรวมใช้สื่อถึงปฐมเทศนา ได้แก่ ธรรมจักรกัปปวัตตনสูตร

พระธรรมจักร (The Wheel) หมายถึง กงล้อแห่งธรรม (Wheel of Dharma) อันเป็นเครื่องหมายของพระธรรมเทศนาเรื่องแรก ได้แก่ ธรรมจักรกัปปวัตตনสูตรหรือที่รู้จักทั่วไปในนามว่า ปฐมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสีที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองสาวัตถี แคว้นพาราณสี ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ต่อมาชาวพุทธเรียกวันนี้ว่า “อาสาฬหบูชา” ผลของการแสดงปฐมเทศนาเป็นเหตุให้โกณฑัญญะพราหมณ์ได้บรรลุพระโสดาบัน หลังจากนั้นท่านก็ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบทซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงประทานการบวชให้แก่ท่านด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นพระภิกษุรูปแรกในพุทธศาสนา และได้ นามใหม่ว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” หมายถึง พระโกณฑัญญะเป็นผู้ที่บรรลุธรรมก่อนคนอื่น

การสร้างพระธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์นี้เกิดหลังจากพระพุทธเจ้าบริณีพพานไปแล้วใน ศตวรรษที่ ๓ สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช นอกจากนี้ ยังใช้เป็นตราแผ่นดิน (พระราชลัญจกร) ของ พระเจ้าอโศกมหาราชอีกด้วย (เดือน ค่ำดี. ๒๕๔๑ : ๑๕๙) โดยทั่วไปจะสร้างเป็นรูปกงล้อเกวียน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ส่วน และแต่ละองค์ประกอบจะเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงสาระสำคัญของพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

- ๑) วงล้อรอบนอก หมายถึง ความสมบูรณ์ของพระสัทธรรม
- ๒) แกนล้อ หมายถึง แก่นคำสอนของพุทธศาสนา ได้แก่ นิพพาน
- ๓) กำหรือซี่ล้อมี ๘ ซี่ หมายถึง อริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากรรมันตะ (การงานชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวาชามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งใจชอบ)

พระธรรมจักรเป็นสัญลักษณ์ที่มุ่งให้ชาวพุทธหรือที่เรียกในสมัยพุทธกาลว่าบริษัทสี่ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาได้ตระหนักในหน้าที่สำคัญที่มีต่อพุทธศาสนา คือ การสืบต่อพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้าให้ดำรงอยู่เพื่อเป็นหลักปฏิบัติสู่ความหลุดพ้นของชาวโลกอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คล้ายกับกงล้อเกวียนที่หมุนไปข้างหน้าพาผู้โดยสารให้ไปถึงจุดหมาย

สาระสำคัญของธรรมจักรที่เป็นสัญลักษณ์สากลของพุทธศาสนาที่กล่าวข้างต้นได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายแฝงที่สื่อผ่านวัตถุสัญลักษณ์ไว้ให้ผู้ที่นับถือได้ศึกษาเรียนรู้ นอกจากนี้ธรรมจักรจะเป็นสัญลักษณ์สากลที่ชาวพุทธทุกนิกายใช้ร่วมกันแล้วยังมีสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายสื่อเรื่องราวในพุทธศาสนาอีกหลายประการ เช่น ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของดอกไม้ประจำพุทธศาสนาที่แสดงถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ต้นโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้ประจำพุทธศาสนาที่แสดงถึงเรื่องการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เรื่องนี้ศึกษาได้จาก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ที่ได้กล่าวถึงต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสรู้ ว่า “เราบรรลุมโหฏินยานอย่างประเสริฐที่โคนต้นอัสสัตถพฤกษ์” (ไทย.๓๓/๒๐/๗๒๐) และในขุททกนิกาย อปทาน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๓๓/๒๓/๕๗๐) ได้กล่าวถึงชื่อต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าทั้ง ๒๔ พระองค์ในอดีตประทับนั่งแล้วได้ตรัสรู้แตกต่างกัน แต่มีข้อสรุปตรงกันว่าต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ เดิมทีจะมีชื่อเรียกอย่างไรก็ตาม ภายหลังที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วจะเรียกต้นไม้ต้นนั้นเหมือนกันหมดว่า “โพธิ์” ต่อมาชาวพุทธทั่วไปได้เรียกต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ว่า “ศรีมหาโพธิ์” เพื่อยกย่องพระองค์ในฐานะทรงเป็นมหาบุรุษเอกของโลกผู้ตรัสรู้หลักสัจธรรมที่อำนวยการประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ชาวโลก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาบางเรื่องที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดให้คนได้รู้ได้เข้าใจ บางเรื่องก็ดูเหมือนเป็นความลับเนื่องจากถูกปิดบังด้วยกำแพงความเชื่อ โดยเฉพาะสัญลักษณ์ที่ปรากฏในยันต์ไทยที่พบว่ามียุทธหลายประการที่สื่อถึงเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาทั้งพระพุทธเจ้า หลักคำสอน พระสงฆ์สาวก คัมภีร์ พิธีกรรมทางศาสนา ศาสนวัตถุ และเรื่องอื่น ๆ และเมื่อศึกษาแล้วพบว่าสัญลักษณ์เหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยเป็นหลัก แต่การสื่อความหมายของพระรัตนตรัยผ่านยันต์ที่คนในปัจจุบันเข้าใจกันจะออกมาในลักษณะของไสยศาสตร์ที่เน้นความเข้มขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจในหลายด้าน เช่น แคล้วคลาด เมตตามหานิยม เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้วิจัยได้พบว่า แก่นแท้ของพระรัตนตรัยจะเป็นเรื่องของปัญญาและความบริสุทธิ์ ที่สำคัญก็เป็นแนวทางปฏิบัติที่ต้องลงมือปฏิบัติตามด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเรื่องของการสวดอ้อนวอนให้เกิดอำนาจในเชิงบันดาล เพื่อความกระจ่างในเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอสรุปสาระสำคัญของพระรัตนตรัยภายใต้ชื่อที่ใช้กันในหมู่ผู้ที่นับถือนุชาเครื่องรางของขลังคือ พุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณซึ่งพบว่าถูกนำมาใช้ในยันต์ไทยอย่างหลากหลายโดยสังเขปต่อไปนี้

ก. พระพุทธเจ้า/พุทธคุณ

สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ไม่มีสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาใดเกิดขึ้น เพราะพระองค์ไม่ทรงต้องการให้ชาวพุทธยึดติดในวัตถุใด ๆ แม้กระทั่งตัวพระองค์เอง เห็นได้จากพระดำรัสที่ตรัสกับพระวัชกาลที่คอยติดตามเฝ้าชื่นชมพระสรีระอันผุดผ่องของพระองค์ในวัชกาลสูตร สังยุตตนิกาย ชันธวรรคว่า “วัชกาล จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้ ผู้ใด

เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริงเมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็อธิบายว่าเห็นธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๗ /๘๗/๑๕๙)

พุทธดำรัสนี้ช่วยให้เราเห็นเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่ทรงต้องการให้ชาวพุทธพัฒนาตนเพื่อบรรลุดุริยธรรมเป็นสำคัญ ดังนั้น ถ้าจะจัดพระพุทธเจ้าเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา จะได้ข้อสรุปว่า พระพุทธเจ้าเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความดีงามตามพระคุณสมบัติ ๙ ประการที่แสดงไว้ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทหลายแห่งเช่น มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๒/๗๔/๖๕-๖๖) คือ

๑) อรหํ มักแปลตามศัพท์ว่า ทรงเป็นพระอรหันต์ ซึ่งพระพุทธโฆสาจารย์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕ : ๑๑๙) ได้อธิบายไว้ในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย ๔ ความหมายคือ (๑) ผู้ไกลจากกิเลส (๒) ผู้ทำลายซึ่งกามแห่งสสารวิภว (๓) ผู้ควรรับปัจจัยมีจีวร เป็นต้น (๔) ผู้ไม่ทำบาปในที่ลับ การอธิบายพุทธคุณดังกล่าวต้องการแสดงสาระสำคัญ คือ การทำลายกิเลส ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ในสังสารวัฏ เข้าสู่ความสะอาดแห่งจิตเป็นสำคัญ

๒) สมฺมาสมฺพุทฺโธ หมายถึง ผู้ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง พุทธคุณข้อนี้ได้แสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าเกิดจากความเพียรพยายามของพระองค์เอง ไม่มีใครเป็นผู้ดลบันดาลหรือไม่มีใครที่เป็นครูผู้สอนโลกุตตรธรรมให้พระองค์ พระนามที่แสดงความจริงเรื่องนี้อีกข้อหนึ่งคือ อภิภู แปลว่า พระผู้เป็นเอง หมายถึง พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าเพราะการตรัสรู้ของพระองค์เอง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕ : ๓๐/๘๗/๒๑๗)^๓

๓) วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน หมายถึง ผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาคือความรู้แจ้งและจรณะคือความประพฤติที่เป็นแนวทางบรรลुวิชาหรือนิพพาน^๔

๔) สุกโต หมายถึง ผู้เสด็จไปดีแล้ว พระพุทธโฆสาจารย์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕ : ๑๒๒) ได้อธิบายถึงพระพุทธคุณข้อนี้ได้ ๔ ประการ คือ (๑) ผู้ดำเนินตามอริยมรรค ๘ (๒) ผู้ดำเนินไปสู่พระนิพพาน (๓) ผู้เสด็จไปดีแล้ว (๔) ผู้เสด็จมาเพื่อประโยชน์และความสุขแก่สัตว์โลก

^๓ ขุททกนิกาย จูฬวรรค (๒๕๓๕ : ๓๐/๘๗/๒๑๗) ปรากฏข้อความเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “โย โส ภควา สยมฺภู อนาจริยโก ปุพฺเพ อนนฺตฺสฺสฺเตสฺส ธมฺเมสฺส สามํ สจฺจํ อภิสมฺพุทฺธมฺมํ ตตฺถ สพุทฺถญฺญตฺถญาณํ ปตฺโต พฺลสฺส จ วสฺสํ. พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นผู้รู้เอง ไม่มีอาจารย์ ตรัสรู้ความจริงในธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เคยได้สดับมาก่อนด้วยพระองค์เอง ทรงบรรลุพระสัพพัญญุตญาณในสัจจะทั้งหลายเหล่านั้น และทรงถึงความชำนาญในพลธรรมทั้งหลาย”

^๔ ดูรายละเอียดเรื่องวิชา ๓ ภายใต้ชื่อว่า ญาณ ๓ ได้ในกันทรกสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๓/๑๐/๑๐) และวิชา ๘ ในสามัญญผลสูตร ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๙/๒๓๔-๒๔๔/๗๗-๘๔) และเรื่องจรณะในอรรถกถาทีฆนิกาย สิลขันธวรรคซึ่งพระอรรถกถาจารย์แสดงไว้ ๑๕ ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒ : ๑/๑๙๐/๑๔๙)

๕) โลกวิทู หมายถึง ผู้รู้แจ้งโลก พุทธคุณข้อนี้สื่อถึงพระปัญญาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวงทั้งโลกที่เป็นรูปธรรมหรือโลกภายนอก เช่น โลกมนุษย์ สัตว์โลก สังขารโลก โลกาสโลก เป็นต้น และโลกที่เป็นนามธรรมหรือโลกภายใน เช่น โลก ๔ คืออริยสัจสี่ เป็นต้น (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕ : ๑๒๔-๑๒๗)

๖) อนุตฺตโร บุริสทฺมสารถิ หมายถึง ผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้โดยไม่มีผู้ใด ยอดเยี่ยมกว่าด้วยคุณ เช่น ศีล สมภาณี ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นต้น เพราะทรงฝึกฝนพระองค์จากปुरुชนสู่ความเป็นพระอริยบุคคลด้วยการบำเพ็ญบารมีมาอย่างยาวนาน ส่วนการฝึกผู้อื่นพระองค์จะทรงกำหนดวิธีการฝึกที่เหมาะสมแก่บุคคลนั้น ๆ เช่น ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรที่ว่าด้วยเรื่องอนัตตารวมถึงความไม่เที่ยงและความเป็นทุกข์ด้วยแก่พระปัญจวัคคีย์ เป็นเหตุให้พระปัญจวัคคีย์ผู้มีอินทรีย์แก่กล้าบรรลुพระอรหันต์ เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๔/๒๐-๒๔/๒๗-๓๑)

๗) สตฺถา เทวมนุสฺสนํ หมายถึง ทรงเป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงประกอบด้วยความสมบัติของครู สมควรที่จะเป็นครูของบุคคลในทุกระดับชั้น ทรงสอนด้วยความเมตตา มิใช่เพื่อลาภสักการะ และคำสรรเสริญ แต่ทรงมุ่งประโยชน์สุขของผู้ฟังเป็นใหญ่ เรื่องที่แสดงถึงคุณสมบัตินี้ความเป็นครูของพระพุทธเจ้าสามารถศึกษาได้ในปาสาติกสูตร ที่สมเด็จพระญาณสังวรที่กล่าวถึงพระนามของพระพุทธเจ้า คือ ตถาคต ที่แสดงถึงอัจฉริยภาพของความเป็นครูในความหมาย ๕ ประการ คือ (๑) กาลวาที ผู้ตรัสในเวลาที่เหมาะสม (๒) สัจจวาที ผู้ตรัสสภาวะที่เป็นจริง (๓) อุตถวาที ผู้ตรัสปรมาตนิพพาน (๔) วัณมวาที ผู้ตรัสถึงมรรค ผล (๕) วินยวาที ผู้ตรัสถึงวินัยมีการสำรวม เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๑/๑๔๘/๑๔๗)

๘) พุทฺโธ พุทธคุณข้อนี้มีความหมายหลากหลาย เช่น ในขุททกนิกาย จุฬนิเทศได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้ตรัสรู้สัจจะ ผู้ทำให้หมู่สัตว์ตรัสรู้ ผู้เป็นพระสัมพันธัญญ์ และผู้เห็นธรรมทั้งปวง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๓๐/๙๗/๓๓๗-๓๓๘)

๙) ภควา พุทธคุณข้อนี้แปลได้หลายความหมาย ขอให้ดูความหมายที่ปรากฏในขุททกนิกาย จุฬนิเทศ เช่น ผู้ทรงทำลายกิเลส คือ รากะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ผู้จำแนกแยกแยะ แจกแจงธรรม ผู้ถึงที่สุดแห่งภพ (นิพพาน) และผู้ทรงอบรมพระวรกาย (ด้วยศีล) อบรมจิตด้วยสมาธิ และปัญญาอย่างบริบูรณ์ เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๓๐/๒/๔๖-๔๘)

พุทธคุณทั้ง ๙ ประการนี้ เมื่อกล่าวสรุปแล้วจะเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความดีงามภายใต้พุทธคุณ ๓ ประการ คือ พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณที่ชาวพุทธปัจจุบันใช้สื่อออกมาภายใต้รูป ๓ ดอกที่จุดบูชาพระพุทธรูปในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ดังนั้นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าทั้งหมดจะอยู่ภายใต้กรอบของปัญญา กรุณา และความหมั่นจดเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันได้มีคนจำนวนไม่น้อยเข้าใจพุทธคุณในเชิงฤทธิ์อำนาจและ

มีผู้นำเอาพุทธคุณมาใช้ในเชิงไสยศาสตร์กลายเป็นความขลังความศักดิ์ที่มีอานุภาพในเชิงดลบันดาล นับว่าเป็นเรื่องของความคลาดเคลื่อนจากสาระสำคัญของเรื่องนี้ และเป็นการกระทำที่ผิดหลักกรรม เห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ชาวพุทธพึ่งและพัฒนาตนเองไว้ในมัคควรคชุตทกนิกาย ธรรมบทว่า “เธอทั้งหลาย ควรทำความเพียรเองเถิด พระตถาคต (พระพุทธเจ้า) เป็นเพียงผู้ชี้บอกเท่านั้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๕/๒๗๖/๑๑๗) หรือพระดำรัสที่ตรัสไว้ในอิตตวรคชุตทกนิกาย ธรรมบทว่า “ตนแล เป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่น ใครเล่าจะเป็นที่พึ่ง เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันได้โดยยาก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๕/๑๖๐/๘๒)

พุทธดำรัสที่ยกมาทั้งสองแห่งช่วยยืนยันหลักกรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ประการหนึ่ง คือ การประสบความสำเร็จและความล้มเหลวของมนุษย์มาจากตัวมนุษย์เอง เรื่องอื่น ๆ นั้นเป็นเพียงปัจจัยสนับสนุนให้มนุษย์ประสบความสำเร็จเท่านั้น ที่สำคัญความสำเร็จนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าหากมนุษย์ไม่ลงมือกระทำด้วยตัวเอง เรื่องนี้สอดคล้องกับข้อวิจารณ์ของส. ศิวรักษ์ (๒๕๓๔ : ๒๐) ที่กล่าวไว้ว่า “บทพระพุทธคุณจะไปสวดอ้อนวอนเพื่อขอพรพิเศษ หรือบนบานศาลกล่าวใด ๆ มิได้เลย เพราะพระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้สอนพระสัทธรรม ทรงชี้ทางให้มนุษย์พ้นทุกข์เท่านั้น”

เรื่องพุทธคุณนี้จะไปสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในยันต์ไทยเพราะมีการนำเอาพุทธคุณหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้ามาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของการสร้างยันต์อย่างหลากหลาย

ข. พระธรรม/ธรรมคุณ

พระธรรมจัดเป็นสัญลักษณ์แห่งสัจจะ หมายถึง ความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผย ซึ่งมีอยู่ ๒ ระดับ คือ ระดับโลกียะ หมายถึง หลักธรรมที่ยังไม่สามารถทำให้คนหลุดพ้นจากกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง และระดับโลกุตระ หมายถึง หลักธรรมที่ทำให้ผู้บรรลุหลุดพ้นจากกิเลสตามลำดับ สัญลักษณ์ของพระธรรมดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดไว้ในเทียน ๒ เล่มที่ใช้จุดบูชาพระธรรม แต่ถ้ากล่าวโดยละเอียดแล้วสัญลักษณ์ของพระธรรมทั้งหมดจะรวมอยู่ในพระธรรมคุณ ๖ ประการที่พระพุทธโฆษาจารย์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๑ : ๒๗๓-๒๗๔) ได้อธิบายไว้ในสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย คือ

๑) สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว พระธรรมในที่นี้พระพุทธโฆษาจารย์อธิบายว่า ได้แก่ พระปริยัติธรรมหรือศาสนธรรมที่งามในเบื้องต้น (ศีล) งามในท่ามกลาง (สมถวิปัสสนา) งามในที่สุด (นิพพาน) และโลกุตระธรรม ๙ (มรรค ๔ ผล ๕ นิพพาน ๑) ที่สะท้อนถึงข้อปฏิบัติว่าชาวพุทธจะต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักคำสอน (ปริยัติธรรม) และนำเอาหลักคำสอนไปปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายของพุทธศาสนา (โลกุตระธรรม)

๒) สนุทิกุสิโก พระธรรมเป็นเรื่องที่ผู้ปฏิบัติจะเห็นด้วยตนเอง เหมือนอย่างที่ พระพุทธเจ้าทรงเห็นแจ้งด้วยพระองค์เองมาแล้ว ซึ่งพระพุทธโฆสจารย์อธิบายว่า ได้แก่ อริยมรรค

๓) อกาลิก พระธรรมให้ผลได้ไม่จำกัดกาล

๔) เอหิปัสสิโก พระธรรมเป็นเรื่องที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้

๕) โยปนยิก พระธรรมเป็นเรื่องที่เราควรน้อมจิตเข้าหา

๖) ปจฺจตฺต เวทิตพฺโพ วิญญูหิ พระธรรมเป็นเรื่องที่บุคคลผู้รู้แจ้งพึงรู้เฉพาะตน

จะเห็นว่า ธรรมคุณที่พระพุทธโฆสจารย์ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้นจะเกิดผลก็ต่อเมื่อ ชาวพุทธศึกษาทำความเข้าใจอย่างเข้าถึงแล้วนำไปปฏิบัติเท่านั้น หากเรื่องที่น่าไปสวด เสกเป่า ให้เกิดฤทธิ์อำนาจแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้พบว่า พระธรรมเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญยิ่ง ในฐานะแนวทางพัฒนามนุษย์ให้เข้าสู่เป้าหมายตามหลักธรรมแต่ละข้อ ดังข้อสรุปต่อไปนี้

๑) พระธรรมในฐานะเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ความจริงเรื่องนี้ศึกษาได้จากมหา-
ปรินิพพานสูตร ที่มณีกาย มหาวารวรรคที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมวินัยที่เราแสดงไว้ดีแล้ว
บัญญัติไว้ดีแล้วจักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว” (มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๐/๒๑๖/๑๖๔)

พุทธดำรัสข้างต้นได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัยในฐานะเป็นแก่นแท้
ของพุทธศาสนาที่ชาวพุทธจะต้องศึกษาเล่าเรียน ถวายทอด และนำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลที่เกิด
จากธรรมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดที่เรียกว่าโลกกุตตรธรรม^๕ เรื่องนี้จะไปสัมพันธ์กับ
หน้าที่หลักของชาวพุทธ (พุทธบริษัท ๔ คือ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี) ที่พระอรรถกถาจารย์
กล่าวไว้ในอรรถกถาธรรมบท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒ : ๑/๓) ๒ ประการ คือ (๑)
คันถธุระ หมายถึง หน้าที่ในการศึกษาทำความเข้าใจพระพุทฺพพจน์ (พระธรรมวินัย) ทรงจำ รวมถึง
เผยแผ่ สืบต่อด้วย (๒) วิปัสสนาธุระ หมายถึง หน้าที่ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ได้ศึกษาจน
เข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว เพราะการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยจะทำให้ชาวพุทธเข้าถึงธรรมคุณที่ใช้
ในความหมายว่า ดวงตาเห็นธรรม หมายถึง การบรรลุธรรมหรือการเห็นธรรม เรื่องที่ยืนยันข้อนี้
ศึกษาได้จาก พระดำรัสที่ตรัสกับพระวัคคลีในวัคคลีสูตร สังยุตตนิกาย ชนธวรรคว่า “ผู้ใดเห็นธรรม
ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒ : ๑๗/
๘๗/๑๕๙)

^๕ โลกุตตรธรรมมี ๙ ประการ คือ มรรค ๔ (โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค อรหัตตมรรค) ผล ๔ (โสดาปัตติผล
สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตตผล) นิพพาน ๑ เรื่องนี้ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก อัมมสังคณี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
๒๕๓๙ : ๓๔/๑๕๕๖/๒๖๙)

การศึกษาเล่าเรียนรวมถึงการประกาศพระธรรมวินัย และการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้พุทธศาสนาที่เป็นแก่นแท้ดำรงอยู่ได้ ในทางตรงกันข้าม หากชาวพุทธไม่ทำหน้าที่ดังกล่าวก็จะเป็นเหตุให้พุทธศาสนาดำรงอยู่ไม่ได้เช่นกัน เรื่องที่ยืนยันความจริงข้อนี้ศึกษาได้จากปฐมสังฆธรรมสัมโมเสสุตตรและทุติยสังฆธรรมสัมโมเสสุตตร อังคุดตตริกาย ปัญจกนิบาต ที่กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้พุทธศาสนาดำรงอยู่ไม่ได้ไว้ ๖ ประการ คือ (๑) ชาวพุทธไม่ใส่ใจฟังธรรม (๒) ไม่ใส่ใจศึกษาหลักคำสอน (๓) ไม่ใส่ใจที่จะทรงจำหลักคำสอน รวมถึงไม่ใส่ใจที่จะทบทวนหลักคำสอนที่ได้ศึกษาเล่าเรียนแล้ว (๔) ไม่ใส่ใจที่จะใคร่ครวญคั่นคว้า ทำความเข้าใจเพื่อให้เกิดความแตกฉานอย่างลึกซึ้งในหลักคำสอน (๕) ไม่ใส่ใจที่จะเผยแผ่หลักคำสอนที่ศึกษาเล่าเรียนจนเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งให้แก่ผู้อื่น (๖) ไม่ใส่ใจที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๒/๑๕๔-๑๕๕/๒๕๒-๒๕๔)

๒) พระธรรมวินัยในฐานะเป็นที่พึ่งของมนุษย์ หลักฐานที่ยืนยันความจริงเรื่องนี้ศึกษาได้พบพิชชูปสัมปทา พระวินัยปิฎก มหาวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๔/๓๔/๔๒-๔๓) ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการอุปสมบทด้วยวิธีไตรสรณคมน์ คือ ให้ผู้บวชถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง หรือศึกษาจากพระดำรัสที่ตรัสไว้ในจักกวัตตสูตร ที่ฉนิกาย ปาฎิกวรรคว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๑/๘๐/๕๙)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยันต์ไทยพบว่ามี การนำเอาพระธรรมไปใช้เป็นองค์ประกอบทั้งในแง่ของอักขระและตัวเลขที่ใช้ลงยันต์ คาถาหรือหัวใจที่ใช้เสกยันต์ ถ้ากล่าวถึงสาระของพุทธธรรมก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงความดีงาม แต่ภาพรวมของพุทธธรรมที่สื่อผ่านยันต์จะเน้นไปที่ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์มากกว่าเป้าหมายของพุทธศาสนา คือ การดับทุกข์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกที่ว่า “เราสอนแต่ทุกข์ และความดับทุกข์เท่านั้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๒/๒๘๖/๒๕๐๗) หรือพระดำรัสที่ตรัสถึงเป้าหมายสูงสุดคือความหลุดพ้นในปหาราสุตตร อังคุดตตริกาย อัญญกนิบาตว่า “ธรรมวินัยนี้มีรสเดียวคือวิมุตติรส เหมือนมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๓/๑๙/๒๕๐)

ค. พระสงฆ์/สังฆคณ

พระสงฆ์ในที่นี้ หมายถึง พระอริยสงฆ์ ได้แก่ พระอริยบุคคล ๘ ประเภท คือ พระผู้บรรลุนิพพานโดยมรรค – โสดาปัตติผล พระผู้บรรลุนิพพานโดยอานามิมรรค – สกทาคามีผล พระผู้บรรลุนิพพานโดยอนาคามิมรรค – อนาคานามิผล และพระผู้บรรลุนิพพานโดยอรหัตตมรรค – อรหัตตผล จัดเป็นสัญลักษณ์แห่งความดี ปัญญา และความบริสุทธิ์เช่นเดียวกันกับพระพุทธเจ้า เพราะพระอริยสงฆ์ได้นำมาว่า “อนุพุทธะ” คือ ผู้รู้ตามพระพุทธเจ้า หลังจากที่ได้ฟังพระธรรมจากพระพุทธเจ้าหรือพระอริยสงฆ์ ซึ่งสัญลักษณ์ของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาในรูปของวัตถุคือ ดอกไม้ที่ปักในแจกันบูชาพระรัตนตรัย

โดยมีความหมายว่า พระสงฆ์เปรียบเสมือนดอกไม้ที่หลากหลายที่มารวมอยู่ในแจกันใบเดียวกันและถูกจัดให้เป็นระเบียบย่อมเกิดความสุขงาม พระสงฆ์ก็เช่นเดียวกันคือ แต่ละรูปมาจากคนในวรรณะหรือคนในระดับต่าง ๆ ของสังคมแล้วมารวมกันเป็นหมู่สงฆ์ที่หมายถึง พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป โดยมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นในหมู่สงฆ์ ซึ่งพระพุทธโฆसाจารย์ (๒๕๓๑ : ๒๗๙-๒๘๒) ได้อธิบายถึงคุณของพระสงฆ์ไว้ ๙ ประการ คือ

- ๑) สุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดีในพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
- ๒) อสุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติตรงทาง คือ มัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘
- ๓) ญาณปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติเพื่อความรู้อัจฉินิพพาน
- ๔) สามจีปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุนิพพาน
- ๕) อาหุเนยโย ผู้ควรรับปัจจัยสี่ เพราะเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์
- ๖) ปาหุเนยโย ผู้ควรแก่ของที่เขาจัดไว้ต้อนรับ
- ๗) ทกฺขิเนยโย ผู้ควรแก่ทักษิณาหรือของทำบุญ
- ๘) อญฺชลิกรณียโย ผู้ควรกราบไหว้ บูชา
- ๙) อนุตฺตรํ ปุณฺณกุเขตฺตํ โลกุตฺส พระสงฆ์เป็นเนื่อนานุญที่ดียิ่งของชาวโลก เพราะทำ

ให้ทักษิณา (ของทำบุญ) ของประชาชนมีผลมาก

บทสังฆคุณทั้ง ๙ ประการที่กล่าวข้างต้นได้แสดงถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเนื่อนานุญของชาวโลก หมายถึง พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์สมควรที่จะได้รับการบูชาสักการะ บำรุงด้วยปัจจัยสี่จากอุบาสก อุบาสิกา สัญลักษณ์ตรงนี้ก็บ่งบอกถึงความดีงาม ความบริสุทธิ์ และปัญญาที่เกิดจากการประพฤติดี ปฏิบัติชอบตามกรอบของพระธรรมวินัยจนบรรลุถึงความบริสุทธิ์หมดจดแห่งจิตตามเป้าหมายของพุทธศาสนา

สัญลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏในยันต์ไทยนั้นพบว่า ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงพระอริยสงฆ์องค์สำคัญที่ได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้เลิศ (เอตทัคคะ) ในด้านที่ตรงกับความต้องการของคนไทย เช่น ด้านฤทธิ์อำนาจ ได้แก่ พระโมคคัลลานะ ด้านโชคลาภ ได้แก่ พระสีวลี พระมหากัจจายนะ (พระสังกัจจายน์ บางตำราเรียกว่าพระสังขกาย) เป็นต้น

นอกจากพระรัตนตรัยแล้วยังพบว่า มีสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาทอีกหลายประการ เช่น สถูปหรือเจดีย์ และรอยพระพุทธบาท เป็นต้น ซึ่งในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ได้กล่าวถึงอุปารหบุคคล หมายถึง บุคคลที่ควรแก่การสร้างสถูปไว้เคารพบูชาไว้ ๔ ประเภท ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๐/๒๐๖/๑๕๓-๑๕๔) และในสารัตถที่ปณีฎีกา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘ : ๑/๒๑๕) ได้กล่าวถึงเจดีย์ไว้ ๔ ประเภท คือ **ธาตุเจดีย์** หมายถึง เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ **บริโภค-**

เจดีย หมายถึง สิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงประทับอยู่หรือใช้สอย เช่น ต้นโพธิ์ สังฆเวชนียสถาน ๔ ตำบล (สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่ปรินิพพาน และสถานที่แสดงปฐมเทศนา) รวมถึง บาตร จีวร และบริวารอื่น ๆ **ธรรมเจดีย** หมายถึง เจดียบรรจุพระธรรม คัมภีร์ทางพุทธศาสนา **อุทเทสิกเจดีย** หมายถึง เจดียที่สร้างอุทิศพระพุทธรูป ได้แก่ พระพุทธรูป และการสร้างพระพุทธรูปไว้สักการบูชาได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้วประมาณ ๗๐๐ ปี ซึ่งพระพุทธรูปในยุคแรกสร้างขึ้นสมัยคันทาราชาปุทรา ในพุทธศตวรรษที่ ๗-๑๒ พบในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ฝีมือช่างผสมระหว่างกรีก-โรมัน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับเทวรูปกรีกก่อนหน้านั้นไม่นิยมสร้างพระพุทธรูป แต่จะสร้างสัญลักษณ์อย่างอื่นแทน เช่น พระธรรมจักรวงกลม ออบรอยพระพุทธรูปบาท และโพธิบัลลังก์ เป็นต้น (จิตติมา สุทศศรี. ๒๕๓๔ : ๙๗)

ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถกล่าวสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรบูชาสักการะตามหลักการบูชา ๒ ประการที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสไว้ในที่สมาธิ มหาวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๐/๑๒๙/๑๖๐) คือ

๑) อามิสบูชา หมายถึง การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น การนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ปุชนิยสถาน หรือปุชนิยวัตถุทางพุทธศาสนา เช่น เจดีย เป็นต้น

๒) ปฏิบัติบูชา หมายถึง การบูชาด้วยการปฏิบัติตามหลักคำสอนที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ดีแล้ว

การบูชาทั้ง ๒ ข้อนี้ ปฏิบัติบูชาได้รับการสรรเสริญจากพระพุทธรูปเจ้าว่าเป็นการบูชาพระพุทธรูปอย่างสูงสุด (มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๔ : ๗๕-๗๗) เพราะการปฏิบัติบูชาจะทำให้พุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ แต่เนื้อหาของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในยันต์ไทยจะเน้นหนักไปทางด้านความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ที่สำคัญคือมีการนำเอาพุทธธรรมไปใช้ในทางก่อให้เกิดโทษต่อผู้อื่น เช่น ทำเสน่ห์ให้หญิงชายหลงรัก ทำร้ายศัตรู หรือทำให้คนแตกแยกกัน เป็นต้น

การนำเอาสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนามาใช้ในฐานะฤทธิ์อำนาจที่มุ่งความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์เชิงบันดาลได้รับการวิพากษ์จากนักปราชญ์ไทยหลายท่าน เช่น

พระอรียนันทมุนี (พุทธทาส อินทปัญโญ) (๒๕๓๓ : ๖๓) ได้กล่าวถึงการยึดมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ ความขลังที่เกิดจากการปฏิบัติตามศีลหรือธรรม รวมถึงการยึดติดในวัตถุเชิงอำนาจวิเศษว่าเป็นสิ่งลพตปรามาส หมายถึง การยึดมั่นในการประพฤติ การกระทำที่เคยปฏิบัติต่อกันมาอย่างไรเหตุผล

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๓๔ : ๗๓-๗๔) ได้ให้ทัศนะว่า การรอคอยการลดบันดาลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการกระทำที่ผิดหลักกรรม และท่านได้เสนอแนะให้ใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องมือโน้มน้าวผู้ที่ศรัทธาให้เกิดปัญญา ความบริสุทธิ์ และคุณธรรมตามหลักไตรสิกขา

แสง จันทร์งาม (๒๕๔๔ : ๖๕-๖๖) ได้กล่าวถึงการเคารพบูชาในลักษณะเชิงอ่อนน้อม ร้องขอว่าทำให้ชาวพุทธหลงลืมพระพุทธรูปเจ้าทั้งในประวัติศาสตร์และพระพุทธรูปเจ้าโดยสภาวะ^๖ เข้า ข่ายในลักษณะของวิญญาณนิยม (Animism) เป็นสัจพจน์ปรัมปรา^๗ และเป็นเรื่องที่ขัดขวางทาง ไปสู่อริยมรรค นอกจากนี้แสง จันทร์งาม (๒๕๔๔ : ๒๑) ยังได้กล่าวถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนาที่มุ่ง ให้มนุษย์ทำเรื่องทุกข์หรือปัญหาชีวิตให้แจ้งและให้พึ่งตนเป็นสำคัญไว้ว่า “พุทธศาสนาไม่สนใจ ปัญหาอันลึกซึ้ง (อภิปราย) ที่ไม่เกี่ยวกับสวัสดิภาพในปัจจุบันของมนุษย์ สนใจแต่ปัญหาสุขทุกข์ ในปัจจุบันของมนุษย์เท่านั้น ไม่สนใจอำนาจลึกลับภายนอก แต่สนใจความพยายามของมนุษย์”

ทัศนะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงจุดยืนของพุทธศาสนาที่มุ่งให้ความสำคัญกับศักยภาพ ของมนุษย์แต่ละคน บุคคลอื่นจะเข้ามาช่วยก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นอยู่เหนือความสามารถของเรา และ เป็นการเข้ามาช่วยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น นอกจากนี้ยังได้แสดงถึงความจริงที่ว่า ความสุข ความทุกข์ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ความเจริญ หรือความเสื่อมอยู่ที่ตัวมนุษย์เป็นสำคัญ ไม่ใช่เกิดจากโชค วาสนา การดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวอักษร หรือฤกษ์ยาม หลักฐานที่ยืนยันความจริงเรื่องนี้ ศึกษาได้จากพุทธพจน์ อังคตตรนิกาย ติกนิบาตที่ว่า “สัตว์เหล่าใดประพฤติชอบ (สุจริต) ทาง กาย วาจา ใจในเวลาใด เวลานั้นชื่อว่า ฤกษ์ดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบูชาดีในพรหมจารี บุคคล...” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๒๐/๑๕๖/๔๐๐)

อีกเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาคือ เรื่องการแสวงหาที่ พระพุทธรูปทรงแสดงไว้ในมัชฌิมนิกาย มูลป้อมนาค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๒/๒๗๔-๒๗๕/๒๙๖-๒๙๙) ภายใต้คำว่า **อริยปริเยสนา** หมายถึง การแสวงหาสิ่งประเสริฐ ใต้แก่ พระนิพพานที่ทำให้มนุษย์หลุดพ้นไปจากกิเลสและความทุกข์ด้วยการปฏิบัติตามอริยมรรค ๘ แต่การแสวงหาสิ่งใดก็ตามที่ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์จะจัดอยู่ใน **อนริยปริเยสนา** หมายถึง การแสวงหาที่ไม่ประเสริฐ เช่น การเรียน และการถ่ายทอดเดรัจฉานวิชา หมายถึง วิชาที่ขัดขวาง การบรรลุมรรค ผล นิพพานที่พระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามพระภิกษุเรียนและถ่ายทอด ถ้าฝ่าฝืนก็ทรงปรับ โทษไว้ในพรหมชาลสูตร ที่สมณิกาย สีสันนวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๙/๒๑- ๒๗/๘-๑๐) เดรัจฉานวิชาที่พระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามพระภิกษุเรียน เช่น วิชาทำเสน่ห์ วิชาเวทมนต์ขับ ไล่ผี วิชาป้องกันลูกศร (รวมถึงอาวุธอื่น ๆ ด้วย)^๘ วิชาพ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ เป็นต้น

^๖ พระพุทธรูปเจ้าในประวัติศาสตร์ หมายถึง พระมหาบุรุษผู้เกิดมาทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาวโลกอย่างเอกอนันต์ พระพุทธรูปเจ้า โดยสภาวะ หมายถึง ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน โดยองค์รวมก็คือภาวะของพุทธคุณทั้ง ๙ ประการ นั่นเอง

^๗ สัจพจน์ปรัมปราคือ การยึดมั่นในศีล พุทธ หรือข้อปฏิบัติที่ถ่ายทอดต่อกันมา ในที่นี้ก็คือการอ่อนน้อมร้องขอสิ่งต่าง ๆ จาก หลวงพ่อ (พระพุทธรูป) ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลเรื่องต่าง ๆ ให้ได้ตามที่ร้องขอ

^๘ เดรัจฉานวิชาที่กล่าวมาทั้งหมดพบว่า ปรากฏในยันต์ไทยทั้งหมด ดังนั้น อาจารย์บางท่านจึงแปลว่า วิชาการป้องกันลูกศรว่าเป็น วิชาที่เกี่ยวกับยันต์ ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงเห็นว่า วิชาเหล่านี้เป็นเรื่องที่ขัดขวางการบรรลุมรรค ผล นิพพานจึงทรงห้ามไว้

สาระสำคัญเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่กล่าวมาทั้งหมดได้ถูกนำมาใช้เชิงผสมผสานกับความเชื่ออื่น ๆ โดยเฉพาะเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคล ซึ่งมักจะมีสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่กล่าวมาทั้งหมดประกอบรวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะยันต์ไทยที่คนจำนวนไม่น้อยไม่รู้ไม่เข้าใจ และมองว่าเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ทั้งหมด แต่เมื่อศึกษาแล้วพบว่า องค์ประกอบของยันต์ไทยส่วนใหญ่จะมีสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนารวมอยู่ด้วย และสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาในยันต์ไทยจะปรากฏออกมาในงานศิลปประเพณีจิตรกรรมที่นอกจากจะให้คุณค่าด้านสุนทรียะหรือความงามแล้ว ยังสื่อถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่โบราณจารย์สื่อผ่านภาพพระพุทธรูป พระสาวก เทวดา ยักษ์ สัตว์ และสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา รวมทั้งลายเส้น รูปทรง อักขระหรือตัวอักษร และคาถาที่ใช้แทนเรื่องราวในพุทธศาสนาด้วย นับว่าเป็นภูมิปัญญาของโบราณจารย์ที่ใช้ยันต์เป็นเครื่องมือถ่ายทอดเรื่องราวในพุทธศาสนาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

นอกจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยยังได้พบงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา ส่วนใหญ่จะอยู่ในกรอบของความเชื่อในวัตถุมงคลที่จัดเข้าในสัญลักษณ์อย่างหนึ่งทางพุทธศาสนา โดยสรุปต่อไปนี้

ณัฐธัญ มณีรัตน์ (๒๕๕๑ : ๙๔-๙๕) ได้ศึกษาอิทธิพลของพุทธศานามหายานที่มีต่อระบบเลขยันต์ในประเทศไทยพบว่า สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในระบบเลขยันต์ของไทย เช่น องค์พระ สุวีย์ จันทร อุณาโลม และสุณนิพพาน เป็นต้น ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดในพุทธศานามหายาน นิกายมหายานที่แพร่มาสู่ประเทศไทยสมัยศรีวิชัย ทวารวดี และสัญลักษณ์เหล่านี้จะเชื่อมโยงไปยังคำสอนที่ลึกซึ้งของพุทธศานามหายาน เช่น สุณนิพพานในคัมภีร์ปถมังของไทยจะเชื่อมโยงถึงวิญญาณทั้ง ๙ ในคำสอนของมหายาน และการยึดถือเลขยันต์นั้นจะให้ผลตามสติปัญญาของผู้ศรัทธาตั้งแต่วัดระดับโลกิยะจนถึงโลกุตตระ เนื่องจากระบบของยันต์ไทยมักจะอ้างคุณพระรัตนตรัยอันเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ประเสริฐ โดยใช้เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์เป็นเครื่องจูงใจ

พระมหามนตรี วสุลโก (ป้อมสุข) (๒๕๔๒ : ๑๑๙) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบันได้พบว่า คนไทยมีความเชื่อในวัตถุมงคลค่อนข้างสูง และเชื่อมั่นในอานุภาพของวัตถุมงคลที่ได้รับการปลุกเสกหรือผ่านพิธีการปลุกเสกมาแล้ว นอกจากนี้ยังพบอิทธิพลของพระเครื่องที่มีต่อสังคมไทยในด้านต่อไปนี้ คือ

- ๑) ด้านความเชื่อในคาถาอาคมและพระปริตรว่าเป็นของขลัง รวมถึงเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพ
- ๒) ด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระเครื่องจะถูกมองว่าเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์
- ๓) ด้านจิตใจในฐานะที่พระเครื่องเป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บูชา และเป็นด้านที่ผู้วิจัยพบว่าเป็นด้านที่มีอิทธิพลมากที่สุด

นอกจากนี้ พระมหามงกุฎ วรุตโภ (ป้อมสุช) (๒๕๔๒ : ๑๒๐) ยังได้กล่าวถึงอิทธิพลของวัตถุมงคลซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ประการหนึ่งในพุทธศาสนามีผลทำให้คนเห็นห่างจากหลักธรรมของพุทธศาสนาไปทุกที และไม่สามารถนำกลับมาหาแก่นแท้ของพุทธธรรมได้อีก

รอบทิศ ไวยสุศรี (๒๕๕๑ : ก) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรมได้พบประเด็นที่น่าสนใจคือ บุคคลบางคนบูชาพระเครื่องในฐานะเป็นปูชนียวัตถุที่ควรสักการะ เป็นอนุสสติคือ สัญลักษณ์เครื่องระลึกกราบไหว้คุณพระรัตนตรัย และบางส่วนบูชาพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายที่โน้มน้าวจิตใจให้ปฏิบัติธรรม เช่น รักษาศีล สวดมนต์ ภาวนา ทำสมาธิอยู่เสมอ โดยผู้วิจัยได้สรุปว่าพระเครื่องไม่ใช่เรื่องงมงายในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างที่คนทั่วไปเข้าใจ แต่เป็นกุศโลบายดึงคนเข้าวัดและโน้มน้าวจิตใจผู้สร้างและผู้ใช้พระเครื่องให้เข้าหาธรรม

นิธิต พรอำไพสกุล (๒๕๔๙ : ๖๓-๗๘) ได้ทำการศึกษาสุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดกได้พบการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายเรื่องที่เป็นรูปธรรม ๕ ประการ คือ

๑) สัญลักษณ์แห่งทาน ได้แก่ พระเวสสันดรที่เป็นสัญลักษณ์ของอุดมคติแห่งทานหรือทานบารมี เริ่มตั้งแต่ครั้งอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาจนกระทั่งเสด็จสู่สวรรคาลัย

๒) สัญลักษณ์แห่งอกุศลมูล ได้แก่ ชุชกได้สะท้อนภาพแห่งความโลภ ความโกรธ และความหลงจึงทำให้คนมองว่าชุชกคือ ตัวแทนของความชั่วร้าย

๓) สัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ช้างปัจฉิมยุค เห็นได้จากการที่เจ้าเมืองกาลิงครัฐส่งพรหมณ์ ๘ คนไปขอช้างปัจฉิมยุคจากพระเวสสันดรเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาคความแห้งแล้ง

๔) สัญลักษณ์แห่งพานธรรม ได้แก่ ยานนาวาที่นำสัตว์ทั้งหลายข้ามพ้นโสมภพ

๕) สัญลักษณ์แห่งกิริยานุญ ได้แก่ การหลังทักษิณทกหลังจากที่พระเวสสันดรบำเพ็ญทานสำคัญแต่ละครั้ง

สัญลักษณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสาระธรรมและสื่อแนวคิดทางพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นไปตามขนบของวรรณคดีที่มุ่งสอนธรรมแก่ผู้อ่าน

สาระโดยย่อของงานวิจัยที่นำเสนอมาช่วยให้ข้อสรุปว่า สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยกล่าวถึงจะมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะทางความเชื่อที่เชื่อมโยงกับลัทธิไสยศาสตร์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในแง่ของการสร้างความมั่นใจและชักนำให้ผู้ศรัทธาเข้าหาพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา อีกลักษณะหนึ่งคือ สัญลักษณ์ที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องหมายแสดงสาระสำคัญของพุทธศาสนาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และสัญลักษณ์ประการที่สองนี้ที่ผู้วิจัยสนใจจะทำการศึกษาต่อยอด เพื่อทราบความหมายและสาระสำคัญที่แฝงไว้ในสัญลักษณ์แต่ละเรื่อง ซึ่งจะนำเสนอไว้ในผลการวิจัยบทที่ ๔

๒. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยันต์ไทย

เนื่องจากความเชื่อเรื่องยันต์ไทยไม่สามารถกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นได้อย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้วิจัยจะศึกษาความเชื่อเรื่องยันต์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยันต์ไทย ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารชั้นปฐมภูมิที่เกี่ยวข้องกับยันต์ ได้แก่ ตำรา ๑๐๘ ยันต์ ฉบับสมบุรณ์ เพชรรัตน์ มหายันต์ ๑๐๘ ของอาจารย์ อรุณินทร์ วิริยะบูรณะผู้ช่วยฝ่ายพิธีพราหมณ์ที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องจากพระราชครูความ เทพมุนี ประมุขพราหมณาจารย์แห่งประเทศไทย และประชุมมหายันต์ ๑๐๘ ของอาจารย์เทพย์ สาริกบุตรที่ได้รวบรวมยันต์จากคัมภีร์โบราณต่าง ๆ เช่น คัมภีร์วิษณุประภา พระตำรับพิชัยสงคราม เป็นต้นที่โบราณจารย์และเกจิอาจารย์นิยมใช้กันมาเป็นกรณีศึกษา รวมทั้งตำรายันต์ และ เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีผลการศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้

ก. ความหมายของยันต์

ผู้วิจัยพบว่าผู้ให้ความหมายของยันต์ซึ่งได้สะท้อนถึงพัฒนาการของยันต์ไทยไว้ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖ : ๘๙๘) ได้กล่าวถึงความหมายของยันต์ไว้ว่า หมายถึง ตารางหรือลายเส้นเป็นตัวเลข อักษร หรือรูปภาพที่เขียน ลึก หรือแกะสลักลงบน แผ่นผ้า ผิวหนัง ไม้ โลหะ เป็นต้น ถือว่าเป็นของขลัง เช่น ยันต์ตรีนิสิงเห ยันต์พระเจ้า ๕ พระองค์ เรียกเสื้อหรือผ้าเป็นต้นที่มีลายเช่นนั้นว่าเสื้อยันต์ ผ้ายันต์ เรียกกิจการที่ทำเช่นนั้นว่า ลงเลข ลงยันต์

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคกลาง (๒๕๔๒ : ๕๓๒๙) ได้กล่าวถึงยันต์ไว้ว่ายันต์เป็น ศาสตร์ในวิชาแขนงหนึ่งเรียกว่า ไสยศาสตร์ ซึ่งมนุษย์ได้ศึกษาเล่าเรียน ถ้ายทอดสืบ ๆ กันมา นับว่าเป็นศาสตร์ที่ลึกลับ

ปิ่น มุทุกันต์ (๒๕๒๗ : ๕๑๑-๕๑๒) ได้ให้ความหมายของยันต์ไว้ว่า เร็ว คล่องแคล่ว หรือง่าย หมายถึง สิ่งที่สามารถพกพาไปไหนมาไหนได้สะดวก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของโบราณจารย์ ที่ต้องการให้คนนำข้อธรรมติดตัวไปปฏิบัติได้อย่างคล่องแคล่วและง่ายดาย โดยการย่อพุทธธรรมลง เป็นอักขระที่เรียกว่า “หัวใจ” ของยันต์แต่ละชนิดที่เขียนลงในโลหะ แผ่นผ้า และวัสดุอื่น ๆ ซึ่ง ผู้เขียนยันต์จะต้องบริกรรมคาถาเพื่อให้เกิดความขลังด้วย นอกจากนี้ ปิ่น มุทุกันต์ (๒๕๒๗ : ๓๘๔) ยังได้กล่าวถึงผ้ายันต์ว่าเป็นเครื่องมือสอนธรรมของโบราณจารย์อย่างหนึ่ง เพราะเป็นการ เขียนคำสอนทางศาสนาลงบนแผ่นผ้าเพื่อมอบให้ผู้ศรัทธานำไปใช้บูชาและปฏิบัติตาม

หนังสือธาตุปทีปิกาได้ให้ความหมายของยันต์ที่มาจาก ยนต์ ธาตุว่า หดเข้า ย่นเข้า หรือทำให้สั้นเข้า (หลวงเทพดรณานุศิษฏ์ (ทวี ธรรมธัช). ๒๕๒๘ : ๓๐๕) ความหมายของยันต์ตาม รากศัพท์ (ธาตุ) นี้จะสอดคล้องกับอักขระที่เป็นอักษรย่อของคำสอนหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธ ศาสนาและเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้จำได้ง่าย ๆ

ประเทิม มหาจันทร์ (๒๕๒๔ : ๔๑) ได้กล่าวถึงยันต์ว่า หมายถึง ภาษาบาลีที่เขียนด้วย อักษรขอมแล้วถูกเป็นรูปทรงต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และความสวยงาม และยันต์มีหลาย แบบ ซึ่งได้มีการพัฒนารูปแบบออกมาใหม่ ๆ อยู่เสมอ

เทพย์ สาริกบุตร (๒๕๑๖ : ๔๓๔) ได้กล่าวถึงยันต์ในเชิงสัญลักษณ์ว่า ยันต์คือ สัญลักษณ์ที่โบราณจารย์สร้างขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองภัยให้แก่ผู้สักที่มีรากฐานมาจาก ไสยศาสตร์ของลัทธิพราหมณ์

อ้น (๒๕๓๐ : ๑) ได้กล่าวถึงยันต์ว่าเป็นวิชาทางไสยศาสตร์ที่ประณีตลึกซึ้งที่ต้องทำ ตามที่เกจิอาจารย์หรือครูไสยศาสตร์ได้กำหนดไว้ทุกประการ และต้องมีความเชื่อมั่นจริง ๆ หาก มิฉะนั้นจะไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์

สังคีต จันทนะโพธิ์ (๒๕๕๒ : ๑๑๒) กล่าวว่า ยันต์ คือ คาถาหรืออักขระในภาษาบาลี หรือภาษาขอมที่เขียนด้วยรูปลักษณะของลายเส้นเป็นรูปทรงต่าง ๆ อันสวยงาม ประกอบด้วย องค์ประกอบทางศิลปะอื่น ๆ และความเชื่อบางประการ เพื่อผลทางด้านความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และรูปแบบอันสวยงาม นำศรัทธา

อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ (ม.ป.ป. : ๔๘๐) ได้ให้ทัศนะว่า ยันต์ เพี้ยนมาจากภาษาบาลี ว่า “ยัญญ์” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์พึงเช่นสรวงบูชาให้มีความสุข ความเจริญ แต่เขียนเป็นภาษาไทย ว่า ยันต์ หมายถึง รอยเส้นที่ขีดขวางไปขวางมาสำหรับลงคาถาและเพื่อไม่ให้เกิดความ คลาดเคลื่อนแห่งความหมายของอักขระ ดังนั้น โบราณจารย์จึงทำยันต์เป็นตารางบ้าง รูปขลุ่ยขลุ่ย- วัตถุบ้างแล้วจึงลงอักขระทำให้เกิดเป็นรูปยันต์ต่าง ๆ สืบต่อจนมาถึงทุกวันนี้ บางครั้งก็ใช้เลขแทน อักขระจึงมักเรียกกันว่า เลขยันต์ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วตัวเลขก็คือสัญลักษณ์ย่อรวมของอักขระอีกทีหนึ่ง คำนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น กุฎทันทสูตร ที่สมณิกาย สีลขันธวรรค (มหาจุฬาลง- กรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๙/๓๒๓-๓๕๓/๑๒๓-๑๔๙) ได้กล่าวถึงการบูชาด้วยชีวิตสัตว์ที่เป็น ความเชื่อของชาวอินเดียบางกลุ่มซึ่งแตกต่างจากยัญที่พระพุทธเจ้าทรงให้กุฎทนต์พราหมณ์ ยึดถือปฏิบัติคือ การยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง (ไตรสรณคมน์) การให้ทาน รักษาศีล และการ พัฒนาจิตใจให้บรรลุมาน (รูปฌานและอรุฌาน) จนกระทั่งบรรลุพระนิพพานว่าเป็นยัญที่มีผลมาก

พระประสิทธิ์สุตคุณ (ฉลอง สุภาจาโร) (๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้อธิบาย ว่า ยันต์คือ การปรุงแต่งสิ่งที่ไม่มีชีวิตให้มีชีวิตด้วยการลงพุทธคุณต่าง ๆ แล้วเสกด้วยคาถาอาการ ๓๒ ให้เกิดเป็นชีวิตใหม่ นอกจากนี้ท่านยังกล่าวความหมายของยันต์ตามรากศัพท์ไว้ว่า ยันต์ แปลว่า มีการไปเป็นที่สุด มาจาก ยา ธาตุ (ไป) อนุต บัจจย (ที่สุด) ยันต์ถือว่าเป็นองค์ประกอบ สำคัญของการสร้างพระเครื่องและวัตถุมงคล ถ้าหากขาดยันต์ก็เท่ากับเป็นเศษวัตถุ ไม่มีคุณค่า

ความหมายของยันต์ที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปโยงเข้ากับข้อการวิจัยได้ว่า ยันต์ หมายถึง การย่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาหรือความเชื่ออื่น ๆ ให้สั้นลงเพื่อสะดวกในการจดจำ และนำไปใช้ผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบของยันต์ คือ ลายเส้น รูปทรง ภาพ อักษร ตัวเลข คาถาที่ใช้ลงหรือเสกยันต์ และชื่อของยันต์ตามคติของอาจารย์แต่ละท่าน ซึ่งมีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างกันโดยเขียนหรือจารลงบนแผ่นผ้า ไม้ โลหะ ศิลา และวัตถุอื่น ๆ รวมถึงการสักลงบนร่างกายของผู้ศรัทธา นอกจากนี้ สัญลักษณ์ของยันต์ไทยยังสื่อถึงคติความเชื่ออื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากพุทธศาสนา คือความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ไสยศาสตร์ และความเชื่อบางเรื่อง ของสังคมไทยอีกด้วย

ข. พัฒนาการของยันต์ไทย

ความหมายของยันต์โดยสรุปข้างต้นช่วยเราเห็นว่า ยันต์เป็นวัฒนธรรมความเชื่ออย่างหนึ่งของมนุษย์โดยเฉพาะคนไทยที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ซึ่งจากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบ พัฒนาการของยันต์ไทยในยุคต่าง ๆ จากข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

-สมัยดั้งเดิม (ดินแดนสุวรรณภูมิ) จากการศึกษ ผู้วิจัยได้พบข้อมูลที่แสดงถึง พัฒนาการของยันต์ไทยสมัยนี้จากเอกสารทางวิชาการซึ่งมีหลักฐานที่ยืนยันว่า ความเชื่อเรื่องยันต์ เป็นวัฒนธรรมความเชื่อของชาวอินเดียที่มาจากความเชื่อไสยศาสตร์ในคัมภีร์อาถรรพเวทของ ศาสนาพราหมณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบรรพบุรุษไทยได้รับความเชื่อเรื่องนี้มาใช้อีกทีหนึ่ง หลักฐานที่ยืนยันความจริงเรื่องนี้ศึกษาได้ต่อไปนี้

สุจิตต์ วงษ์เทศ (๒๕๔๙ : ๔๘) ได้กล่าวถึงความเชื่อหรือศาสนาดั้งเดิมของพวกภาค ซึ่งเป็นชื่อของคนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณดินแดนสุวรรณภูมิว่านับถือศาสนาผี ต่อเมื่อศาสนา พราหมณ์และศาสนาพุทธได้แพร่เข้ามาส่งผลให้ศาสนาผีของชนพื้นเมืองลดระดับลงเป็นบริวาร ของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ เช่น ผีนาคนับบริวารผู้พิทักษ์ศาลาในศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ (สุจิตต์ วงษ์เทศ. ๒๕๔๙ : ๗๗)

จันทน์ ทองประเสริฐ (๒๕๔๐ : ๓๓๕) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของสัญลักษณ์ในลัทธิ ตันตระซึ่งเป็นลัทธิความเชื่อของพราหมณ์ในอินเดียที่เกี่ยวข้องกับยันต์ไว้ว่า “ตันตระนอกจากจะ พัฒนาสัญลักษณ์เป็นตัวหนังสือที่ลึกลับแล้วยังมีแผนภูมิลึกลับที่เรียกว่ายันต์หรือจักรอีกด้วย”

ทิพยจักร (๒๕๕๐ : ๒๕-๒๘) ได้กล่าวถึงวิชานะหน้าทอง (ยันต์นะ) ว่าเป็นวิชาที่มาจากคัมภีร์ศิวศาสตร์หรือที่เรียกกันว่าไสยศาสตร์ที่มีอำนาจทางเมตตามหานิยม เสริมดวงชะตา บารมี เสริมสิริมงคลโชคลาภ จัดเป็นวิชาชั้นสูงเกี่ยวเนื่องกับพุทธคุณ ไม่ใช่วิชาไสยศาสตร์สายต่ำ หรือมนต์ดำที่นำมาใช้ทำเสน่ห์ยาแฝด

พระวินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๓/๑๐๑๕/๒๖๐) ได้กล่าวถึงเดรัจฉานวิชา (วิชาที่ขัดขวางการบรรลุมรรค ผล นิพพาน) ซึ่งมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับ ยันต์รวมอยู่ด้วยว่าไม่ใช่เป็นวิชาในพุทธศาสนา แต่เป็นลัทธิภายนอกที่ไม่มีประโยชน์คือไม่สามารถดับทุกข์ที่เกิดจากกิเลสได้

พรหมชาลสูตร ที่ชนิกาย สีลขันธวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๙/๒๑-๒๗/๘-๑๐) ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงห้ามพระภิกษุเรียนเดรัจฉานวิชา เช่น วิชาทำเสน่ห์ วิชาเวทมนต์ขับไล่ผี วิชาป้องกันลูกศร (รวมถึงอาวุธอื่น ๆ ด้วย) วิชาพ่นน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ เป็นต้น ซึ่งวิชาเหล่านี้พบว่ามีในยันต์ไทยทั้งหมด

พระวินัยปิฎก จูฬวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๗/๒๘๗/๗๓) กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงห้ามภิกษุเรียนและสอน รวมถึงการประกอบเดรัจฉานวิชาโดยทรงบัญญัติเป็นข้อบังคับหรือพระวินัยไว้ว่า ถ้าภิกษุรูปใดเรียนหรือสอนเดรัจฉานวิชาเป็นอาบัติทุกกฏ

หลักฐานในพระไตรปิฎกทั้ง ๓ แห่ง ได้ชี้ชัดว่าวิชาที่เกี่ยวข้องกับยันต์เป็นเรื่องที่มีมาก่อนพุทธศาสนา ไม่ใช่แนวคิดทางพุทธศาสนา แต่ได้เข้ามาผสมผสานกับพุทธศาสนาภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงปรินิพพานไปแล้ว ตัวอย่างการศึกษาหรือการใช้เวทมนต์ของคนอินเดียมีปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนา เช่น เรื่องเล่าในมังคลัตถทีปนีที่กล่าวถึงสัจจิวมาณพผู้เรียนเวทมนต์คาถาปลุกคนหรือสัตว์ที่ตายแล้วให้กลับมีชีวิตอีก วันหนึ่งเขาได้ไปพบเสือโคร่งตัวหนึ่งนอนตายอยู่จึงรำยมนต์ปลุกเสือที่ตายแล้วให้มีชีวิตและถูกเสือที่กำลังหิวโหยกัดกินเป็นอาหารถึงแก่ความตาย (มหา-มกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๔ : ๘๑)

หลักฐานในพระไตรปิฎกและมังคลัตถทีปนีได้ยืนยันว่ายันต์นั้นเป็นความเชื่อภายนอกพุทธศาสนา แต่ได้เข้ามาผสมผสานกับพุทธศาสนาเพราะพระภิกษุในพุทธศาสนาได้รับเข้ามาผนวกกับหลักการในพระพุทธศาสนา และเข้ามาสู่ประเทศไทยในภายหลังจากผ่านทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธแบบตันตระ

ข้อมูลเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมดช่วยให้ได้ข้อสรุปว่า ความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษไทยในดินแดนสุวรรณภูมิ คือ ความเชื่อเรื่องผีसाง เทวดา ส่วนความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เป็นความเชื่อของคนอินเดียซึ่งมีที่มาจากคัมภีร์อาถรรพเวทโดยเฉพาะความเชื่อเรื่องยันต์ที่พัฒนามาจากลัทธิตันตระในศาสนาพราหมณ์ พระสงฆ์ในพุทธศาสนาได้นำเอาลัทธิตันตระมาผสมผสานกับหลักการในพุทธศาสนาอีกต่อหนึ่ง และเมื่อพุทธศาสนาแบบตันตระได้แผ่เข้ามาและเจริญรุ่งเรืองในสังคมไทย ส่งผลให้ความเชื่อในลัทธิตันตระเป็นที่ยอมรับของชาวพุทธไทยด้วย

-สมัยที่คนไทยรับความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ผู้วิจัยได้พบข้อมูลเกี่ยวกับการก่อตัวของยันต์ไทยจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ว่า เริ่มจากการที่ชาวไทยรับเอาความเชื่อเรื่องยันต์มาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธแบบตันตระ ดังหลักฐานต่อไปนี้

เทพย์ สาริกบุตร (๒๕๓๘ : ๒) ได้กล่าวถึงการปลุกเสกเครื่องรางของขลังไว้ว่า “แรกเริ่มเดิมทีของการทำพิธีปลุกเสก ลงอักขระเลขยันต์ คาถาอาคมต่าง ๆ นั้นมักจะเป็นการนำวิธีทางไสยศาสตร์ของพราหมณ์มาใช้”

เวทย์ วรวิทย์. (ม.ป.ป. : ๓-๖๓) ได้กล่าวถึงเลขยันต์สายวัดเข้าอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดชุมพรว่าเป็นวิชาความรู้ทางด้านไสยศาสตร์ที่สืบทอดมาจากพราหมณ์ที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิและสืบทอดกันมาตั้งแต่ในสมัยศรีวิชัยจนถึงปัจจุบัน

พระอุตรคณาธิการ (ธวินทร์ สระคำ) (๒๕๓๔ : ๔๗) ได้กล่าวถึงการก่อตัวของไสยศาสตร์ในสังคมไทยไว้ว่ามาจากพุทธศาสนานิกายมंत्रยาน วิชรยาน หรือรหস্যานที่เรียกว่า พุทธศาสนาแบบตันตระ ซึ่งได้รับแนวคิด ความเชื่อจากศาสนาฮินดูยุคตันตระที่เน้นการท่องบ่น เวทมนตร์และลงเลขยันต์ นับถือเทพเจ้าและเทวี นับถือพระฉานิพุทธะพระโพธิสัตว์มาก และมีการเช่นสรวงผีสงาคบคู่กับไสยศาสตร์ในราว พ.ศ. ๑๕๐๐

เสถียร โภธินันทะ (๒๕๔๓ : ๑๖) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในเทพเจ้า เวทมนต์คาถาที่ปะปนอยู่กับพุทธศาสนานิกายมंत्रยานที่แผ่เข้ามาสู่สังคมไทยและได้กลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยในอาณาจักรศรีวิชัย

พระมหามนตรี วรุลโก (ป้อมสุข) (๒๕๔๒ : ๓๔) ได้กล่าวถึงการเข้ามาสู่ประเทศไทยของพุทธศาสนาแบบตันตระโดยรับมาจากประเทศกัมพูชาผ่านกษัตริย์กัมพูชาที่นับถือพุทธศาสนา มหายาน ซึ่งมีลัทธิความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ผสมผสานอยู่ในราว พ.ศ. ๑๕๐๐

การเข้ามาของพุทธศาสนาแบบมंत्रยานได้มีการนำเอาเวทมนต์คาถามาใช้ในเชิงฤทธิ์อำนาจเห็นได้จากความเชื่อเรื่อง “จตุอาถรรพ์” หมายถึง ความอัศจรรย์ที่เกิดจากอำนาจของเวทมนต์และพิธีกรรม ๔ เรื่อง คือ (๑) ป้องกันภัยจากธรรมชาติและมนุษย์ (๒) ส่งเสริมให้มีอำนาจบารมี ยศศักดิ์ โชคลาภ (๓) กำราบศัตรูที่ขัดขวางพระสัทธรรม (๔) ทำให้คนรักใคร่เมตตา (เสถียร โภธินันทะ. ๒๕๔๓ : ๒๖๓-๒๖๔)

หลักฐานข้างต้นเป็นเครื่องยืนยันว่าได้ว่าความเชื่อเรื่องยันต์เป็นวัฒนธรรมที่คนไทยรับมาจากลัทธิตันตระในศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาแบบตันตระหรือมंत्रยาน นอกจากนี้ยังมีหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของยันต์ในสังคมไทยอีกประการหนึ่งคือ การใช้อักษรจารึกเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา และการใช้อักษรจารึกเรื่องราวทางศาสนาเื่องได้ถูกนำมาใช้ในการเขียนยันต์ด้วย เนื่องจากยันต์มีการใช้อักษรย่อหรืออักขระย่อชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ มากมาย

เรื่องที่จะสะท้อนถึงพัฒนาการของยันต์ไทยเริ่มจากการที่คนไทยได้รับเอาตัวอักษรที่มาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมาใช้และถือกันว่าอักษรทางศาสนาเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมโดยใช้สื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ (สุจิตต์ วงษ์เทศ. ๒๕๕๐ : ๒๙) เรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าอักษรหรืออักขระทางศาสนาเข้ามามีบทบาทสำคัญในเรื่องของความเชื่อและการสืบทอดความเชื่อ ซึ่งพบว่าในยุคแรกของการมีอักษรใช้ในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้มีการนำเอาอักขระมาใช้จารึกเรื่องราวในศาสนา เห็นได้จากคาถา^๙ เย ธัมมา (สุจิตต์ วงษ์เทศ. ๒๕๔๙ : ๘๑) ที่พบหลายแห่ง เช่น พระพุทธรูปศิลา ปางเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่วัดเพลง ตำบลหลุมดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งมีคาถา เย ธัมมา...จารึกด้วยอักษรปัลลวะไว้ที่พระปฤษฎางค์ ปัจจุบันได้เก็บรักษาไว้ที่พระอุโบสถวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี (แสงมนวิฑูร. ๒๕๒๙ : ๗๒-๗๙) คาถาที่พบตรงกับภาษาบาลีว่า

“เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
เตสญฺจ โย นิโรธํ จ
เยสํ เหตุ ตถาคโต อห
เอวํวาทิ มหาสมณํ”

คาถานี้แปลว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะ (พระพุทธเจ้า) จะตรัสอย่างนี้เสมอ

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายคาถานี้ไว้ในพระวินัยปิฎก อรรถกถา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒ : ๓/๖๐/๓๐) ว่า ธรรมที่เกิดแต่เหตุ หมายถึง ชั้นห้า ได้แก่ตัวทุกข์ เหตุแห่งธรรม คือสมุทัย ความดับแห่งธรรม ได้แก่ นิโรธและมรรค สรุปได้ว่าใจความสำคัญของคาถานี้คือการแสดงอริยสัจสี่โดยย่อตนเอง ซึ่งพระอัสชิได้แสดงพระคาถานี้แก่พระสารีบุตรอัครสาวกฝ่ายซ้ายผู้เลิศด้วยปัญญา เมื่อครั้งยังเป็นมาณพนามว่าอุปติสสะ เป็นเหตุให้อุปติสสะมาพบได้ดวงตาเห็นธรรมคือ บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้วได้กลับไปชวนโกลิตมาณพ (พระโมคคัลลานะอัครสาวกฝ่ายซ้ายผู้เลิศทางอิทธิฤทธิ์) มาบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ซึ่งต่อมาทั้งสองท่านก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และเป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า เรื่องนี้ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรค (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๔/๖๐/๗๓) ซึ่งโบราณจารย์ได้นำคาถานี้มาใช้ลงและเสกยันต์อริยสัจสี่ที่เชื่อกันว่า สามารถป้องกันภัยต่าง ๆ ได้ (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๗๙)

^๙ คาถาในภาษาบาลี หมายถึง บทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง เรียกตามหลักภาษาว่า ฉันทลักษณ์ ซึ่งมีอยู่หลายฉันท์ คาถาหนึ่งประกอบด้วย ๔ บาท ตัวอย่างเช่น

อเสวนา จ พาลานํ ปณฺชิตานญฺจ เสวนา
ปุชชา จ ปุชฌิยานํ เอตมฺมมฺจลฺมุตตมํ

ฉันทลักษณ์ที่ยกเป็นตัวอย่างนี้เรียกว่า บัญญัติวรรคฉันท์ จะเห็นว่า คาถาในภาษาบาลีไม่ใช่เวทมนต์ที่นำมาเสกปาเพื่อให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ แต่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตสู่ความสุข ความเจริญและความพ้นทุกข์เป็นสำคัญ

การใช้อักษรบันทึกคาถา เย ธัมมาฯ ในปฐมนิยวัตถุทางศาสนาข้างต้นได้ถือคติเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อกัน เห็นได้จากคาถานี้ที่เขียนลงในพระพิมพ์พิมพ์ศรวิชัย ศิลปะแบบศรวิชัยในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ หรือราว ๑,๑๐๐ กว่าปี (เอหิภัสสิโก. ๒๕๕๒ : ๒๓)

นอกจากนี้ ยังพบหลักฐานที่ยืนยันได้ว่า อักษรที่คนไทยใช้ในยุคแรกคือ อักษรปัลลวะที่รับมาจากประเทศอินเดียผ่านทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔ ต่อเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๔ จึงได้เกิดรูปอักษรใหม่ เรียกว่า อักษรขอม ซึ่งอักษรขอมของไทยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ อักษรขอมโบราณที่เกิดและใช้กันในพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๗ และอักษรขอมที่เกิดและใช้กันในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ก่องแก้ว วีระประจักษ์. ๒๕๒๙ : ๑๓-๑๘) หลักฐานดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าอักษรขอมเป็นอักษรชนิดแรกของไทยที่พัฒนาการมาจากอักษรปัลลวะของอินเดียที่แพร่มากับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสวัสดี วิเศษวงษ์ (๒๕๒๔ : ๗๘) ที่ว่า “อักษรขอมเป็นอักษรของไทยแบบหนึ่งที่ใช้บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา สัททวิเสส และปกรณ์ต่าง ๆ ไม่ได้เป็นอักษรของชาติขอมในอดีต”

จากการศึกษาได้พบว่า อักษรขอมได้ถูกนำมาใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เช่น จารึกเมืองเสมาที่มีการนำอักษรขอมโบราณ ภาษาสันสกฤต และเขมรมาจารึกไว้ที่ใบเสมาที่เมืองเสมา ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันอยู่ที่หน่วยศิลปากรที่ ๖ จังหวัดนครราชสีมา เนื้อหาของการจารึกกล่าวถึงการนมัสการเทพตรีมูรติ หมายถึงเทพสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ ๓ องค์ ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์ รวมถึงเทพศักดิ์คือ พระเทวีของเทพบางองค์ (อำเภอ คำโ. ๒๕๒๙ : ๑๐๕-๑๑๗)

อักษรขอมที่นำมาใช้จารึกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาพบได้หลายแห่ง เช่น จารึกด่านประคำ พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ใช้อักษรขอม ภาษาสันสกฤต (อิทธิพลของพุทธศาสนามหายาน) ที่จารึกไว้บนหินทรายพบที่บ้านด่านประคำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อพ.ศ. ๒๔๔๙ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดวิชิราภรณ์ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร เนื้อหาของจารึกกล่าวถึงพระพุทธเจ้าตามคติความเชื่อของพุทธศาสนามหายานและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ชะเอมแก้วคล้าย. ๒๕๒๙ : ๑๘๙-๒๐๑) เรื่องนี้สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของอาจารย์เม้ง ชุนแผน (๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ที่ว่า ยันต์เดิมดีจะไม่มีรูปทรง มีแต่อักษรที่ลงในวัตถุต่าง ๆ รวมทั้งที่สลักในตัวคนด้วย รูปทรงต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นในภายหลัง

พัฒนาการของอักษรขอมที่ใช้ลงยันต์และคาถาเสกยันต์ที่กล่าวมาทั้งหมดช่วยให้เห็นว่า ยันต์ไทยพัฒนามาจากไสยศาสตร์ในศาสนาพราหมณ์และลัทธิพุทธตันตระที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์อีกทอดหนึ่ง แต่การรับมานั้นมิได้รับมาทั้งหมด แต่เป็นการรับเอาโครงความเชื่อมา ส่วนเนื้อหาในยันต์ได้ถูกดัดแปลงโดยเอาพุทธมนต์เข้าไปแทนที่พระเวทที่ปรากฏในยันต์ หลักฐานที่

ยืนยันความจริงเรื่องนี้ศึกษาได้จากข้อสรุปของเทพย์ สาริกบุตร (๒๕๐๖ : ๑๔) ที่กล่าวถึงการปลุกเสก เลขยันต์ว่ามาจากลัทธิไสยศาสตร์ของพราหมณ์ ต่อมาได้มีการดัดแปลงเอาพุทธมนต์เข้าไปแทนที่ เมื่อทำแล้วเห็นว่าได้ผลจึงเกิดความนิยมนับถือสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อีกเรื่องหนึ่งที่ยืนยันถึงพัฒนาการของยันต์ในสังคมไทย ได้แก่ คำกล่าวของนิรันดร์ แดงวิจิตร (อ้างถึงใน ไดมอนด์ ฮิลล์. ๒๕๔๗ : ๕๓) ผู้ศึกษาดำเนินการสร้างพระกริ่งของไทยที่มียันต์ ๑๐๘ และนะปถมังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างว่า การสร้างพระกริ่งมีมาตั้งแต่สมัยยุวนานและหนองแสน สืบต่อกันมาถึงสมัยละโว้ (ลพบุรี) สุโขทัย อู่ทอง อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระกริ่งที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ ได้แก่ พระกริ่งวงหน้าที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ที่สร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวัง พระกริ่งปวเรศที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นผู้สร้าง และพระกริ่งวัดสุทัศน์ที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชฯ (แพ) เป็นผู้สร้าง

หลักฐานที่ยืนยันความจริงเรื่องนี้อีกแห่งหนึ่ง คือ ข้อสรุปที่ราช งามัญญ (๒๕๕๒ : ๑๑) ได้กล่าวถึงยันต์ว่าเป็นวัฒนธรรมของคนในสุวรรณภูมิมาช้านานเห็นได้จากการสักยันต์ของคนที่อาศัยอยู่ในแถบนี้ทั้งชนชาติมอญ ไทย ลาว ขอมหรือเขมร และพม่า ซึ่งสังคิต จันทนะโพธิ (๒๕๕๒ : ๙๓) ได้กล่าวถึงการสักหรือการสักอักขระลงบนร่างกายว่าเนื่องจากกระดาศาหายาก ไม่ค่อยทนทาน ฉีกขาดง่าย ผุพังเร็ว ตากแดด ตากฝนไม่ได้ก็เลยนำมาใช้เขียนอักขระคือคำไหว้พระคาถาอาคม ยันต์เมตตามหานิยม และยันต์อื่น ๆ ลงบนผิวหนังมนุษย์

หลักฐานที่กล่าวมาทั้งหมดได้ให้คำตอบว่าความเชื่อเรื่องยันต์นั้นแพร่เข้ามาสู่สังคมไทยผ่านทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธแบบตันตระหรือมันตรยาน เริ่มจากการที่คนไทยได้รับเอาอักษรทางศาสนาพราหมณ์และพุทธมาใช้ดัดแปลงเป็นอักษรประจำชาติแล้วใช้อักษรจารึกเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ที่สำคัญอักขระหรือตัวหนังสือได้ถูกนำมาใช้ในการจารหรือเขียนพุทธมนต์ในพุทธศาสนาลงในยันต์ในรูปของอักขระย่อหรือที่เรียกกันว่าอักขระนั่นเอง นอกจากนี้ ยันต์มิได้มีเพียงแค่การเขียนหรือจารลงบนแผ่นกระดาศ ผ่า โลหะ หรือวัสดุอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังปรากฏว่ามี การนำเอายันต์ชนิดต่าง ๆ มาสักไว้ตามร่างกายที่เรียกกันว่าการสักยันต์ซึ่งทำให้เกิดค่านิยมของการสักลายต่าง ๆ ที่ยึดถือและถ่ายทอดต่อกันมา เรื่องที่ยืนยันความจริงประเด็นนี้ศึกษาได้จากข้อสรุปของเสถียร โพธิ์นันทะ (๒๕๔๓ : ๗๘) ที่กล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาแบบตันตระได้ทำให้เกิดรูปแบบของไสยเวทขึ้นในพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ปรากฏออกมาในรูปของพุทธาคม การปลุกเสกพระเครื่อง การลงยันต์ อักขระ พิธีพุทธาภิเษก และการเรียกพระเข้าตัว เป็นต้น

- **สมัยล้านนา-สุโขทัย** จากการศึกษาเอกสารได้พบว่า ยันต์ไทยมีปรากฏอยู่ทุกภาค โดยเฉพาะยันต์ทางภาคเหนือที่มีเอกลักษณ์เป็นของตน ส่วนเนื้อหาของยันต์จะสอดคล้องกันกับยันต์ในภาคอื่น ๆ คือจะเน้นเรื่องของอานุภาพของยันต์ด้านต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือ มีสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาปรากฏอยู่ในยันต์ และมีนัยแฝงที่เป็นอุบายการเรียนรู้ และการปฏิบัติตามหลักคำสอนในพุทธศาสนาเหมือนกัน ที่เห็นแตกต่างกันก็คือ เรื่องของตัวอักขระที่ใช้จารหรือเขียนลงในยันต์จะใช้อักษรล้านนาและอักษรพม่า ซึ่งผู้วิจัยได้พบข้อมูลจากเอกสาร การบันทึก และจารึกโบราณที่ทำให้ทราบถึงความเชื่อเรื่องยันต์ในสมัยนี้โดยสังเขปต่อไปนี้

สังคีต จันทนะโพธิ (๒๕๕๒ : ๙๓-๙๔) ได้กล่าวถึงการสักลายบนร่างกายของคนไทยเพื่อความสวยงามนั้นมีมาตั้งแต่สมัยล้าน และเกือบ ๑๐๐% ของการสักของผู้หญิงล้านนาจะเป็นการสักคาก้านงูและก้านสุนัขเพราะผู้หญิงต้องเข้าป่าหาผืนเก็บผัก นอกจากนี้ ยังพบว่าการสักเป็นเครื่องหมายของลูกผู้ชายชาวไทยล้านนาคือภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยเลยไปถึงเมืองเลน เมืองสาด เชียงตุงประเทศพม่าเกือบจะทุกคนต้องมีรอยสักมีที่แสดงถึงความเป็นลูกผู้ชาย

นิติ ภาควิตรพันธ์ (๒๕๔๑ : ๒๑๓-๒๑๖) ได้กล่าวถึงรอยสักยันต์ของชาวไตในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่อพยพมาจากรัฐฉานในประเทศพม่าตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ว่าเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมและปัจเจกชน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มหรือสังคมที่ตนอยู่กับความหมายและอำนาจหรือพลังศักดิ์สิทธิ์จากรอยสักที่เชื่อกันว่าสามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ทั้งจากสัตว์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ ภูต ผี ปีศาจรวมถึงเคราะห์หามยามร้ายทั้งหลายได้ และการสักยังถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของลูกผู้ชายที่สมบูรณ์

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (๒๕๒๗ : ๑๐๖) ได้กล่าวถึงภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่านที่ปรากฏภาพชายไทยที่สักลายที่ขาเป็นประเพณีนิยมและคติความเชื่อของคนไทยสมัยนั้น ถ้าผู้ชายใดไม่สักขาลายจะไม่ได้การยอมรับยกย่องจากคนในสังคมโดยเฉพาะเพศตรงกันข้าม

ประเทิม มหาจันทร์ (๒๕๓๔ : ๓๓) ยังได้กล่าวถึงลาวคำซึ่งเป็นกลุ่มคนชาวล้านนาและผู้ที่อพยพมาจากรัฐฉานของพม่าที่นิยมสัก บางคนสักเต็มตัวด้วยสีด้าบ้าง แดงบ้าง คนกลุ่มนี้นับถือศาสนาพราหมณ์

อัครเดช นาคบัลลังก์ (๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๑ : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงฝ้ายยันต์ไทยล้านนาชนิดหนึ่งว่าเป็นฝ้ายยันต์ที่จารึกคากา อักขระโบราณ และภาพสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ของผู้คนแห่งอาณาจักรสุวรรณภูมิที่ถ่ายทอดต่อกันมานับพันปี

ประเสริฐ ฐน นคร (๒๕๕๑ : ๑๑๗-๑๒๘) ได้กล่าวถึงยันต์ที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกจารึกล้านนา คือ ยันต์พญาไก่เถื่อน ยันต์โสฬสมงคล ยันต์หัวใจร้อยสี่สี่ และยันต์ตรีนิสิงเห นอกจากนี้ ยังพบยันต์หัวใจพระกระถิน ยันต์จตุโร และยันต์จตุกกัจจุมคาถาที่ศิลาจารึกวัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ที่จารึกไว้ใน พ.ศ. ๒๓๕๔ (๒๕๕๑ : ๑๐๔-๑๑๑) อีกด้วย

เพนธ์และคณะ (อ้างถึงใน สุรสุขสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๓ : ๘๙) ได้ศึกษาจารึกวัดดอนยาง (พ.ศ. ๒๐๒๓) ที่เขียนด้วยภาษาบาลีและไทยยวน อักษรฝักขามได้พบ พระคาถาพระพุทธรูปสี่องค์ในรูปคำฉันท์เช่นกัน และพบว่ามีจารึกคาถานี้บนฐานพระในรูปของ อักษรย่อ ๑๒ ตัว คือ ส ม นิ, ทู น ม, ส ม ทู, ส นิ ทู คาถานี้เป็นคาถาที่ย่อมาจากอริยสัจสี่ (ทู มาจาก ทุข์ ส มาจาก สมุทัย นิ มาจาก นิโรธ และ ม มาจาก มรรคมรรค ๘) นอกจากนี้ ศรีเลา เกษพรหม (อ้างถึงใน สุรสุขสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๓ : ๙๑) นักค้นคว้าจารึก โบราณของศูนย์จารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ให้ข้อมูลหนังสือใบลาน อายุราวร้อยกว่าปี เรื่อง ตำราฝ้ายันต์พระสี่องค์ ซึ่งกล่าวถึงวิธีการสร้างฝ้ายันต์ สถานที่ทำพิธี การ ปลุกเสก คาถาที่ใช้ปลุกเสก วิธีการใช้ฝ้ายันต์ และประโยชน์ที่เกิดจากการบูชาฝ้ายันต์ที่ดูเหมือน จะตอบสนองความต้องการทางใจของมนุษย์ในแทบทุกด้าน

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (๒๕๑๙ : ๘๐-๘๔) ได้กล่าวถึงยันต์ไทยที่ปรากฏ ในแผ่นศิลาจารึกลานเงินที่วัดบรมธาตุ กำแพงเพชรที่กล่าวถึงตำนานการสร้างพระพิมพ์จากวัน ยาและเกสรสรดอกไม้มี่มีฤทธิ์ด้วยมนต์คาถาให้เกิดนพหุคุณ (พุทธคุณ ๙ ประการที่ปรากฏอยู่ใน บทสวดอิติปิโส) พร้อมบอกวิธีใช้ (อุปเท่ห์) ไว้หลายอย่าง เช่น ถ้าต้องการให้ค้าขายดีให้หมัสการ ด้วยคาถาพาหุงแล้วเอาพระสงฆ์น้ำมันหอมเสกด้วยคาถาพุทธคุณ อิติปิโสภุมราติ ๗ ที เป็นต้น

พระยาประชาภิจักรจักร (๒๕๐๔ : ๘๒) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องยันต์ไว้พงศาวดารโยนกว่า พระนางจามเทวีกษัตริย์ครองเมืองหริภุญชัย ได้ทูลขอพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และครูพรหมณ์ไสยศาสตร์ให้ไปอยู่ที่เมืองหริภุญชัยจาก พระเจ้าลพราชผู้เป็นพระราชบิดาที่ครองเมืองละโว้ เรื่องนี้ช่วยให้เราเห็นว่าพรหมณ์ผู้เรียน ไสยศาสตร์จะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเกิดขึ้นของยันต์ในสังคมไทย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดก็ คือในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ไสยศาสตร์ชั้นสูงได้เจริญอยู่ในราชสำนัก

นอกจากนี้ยังพบจารึกอักษรย่อหรือที่เรียกว่า “หัวใจ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ประการหนึ่งในสมัยนี้ด้วย เช่น จารึกแผ่นทองคำจารึกคาถาหัวใจพระสูตร พบที่สุโขทัยจารึกด้วย อักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ว่า “ที (ม) ส อ (ขุ)” หัวใจธาตุกรณี ว่า “จ (ภ) ก ส” หัวใจไตรสรณคมน์ว่า “พุทฺธสมิ” หัวใจเมตตสูตร “อุทฺธ อโร” และหัวใจ พระไตรปิฎกว่า “ม อ อุ” (ถ้าเป็นคติทางศาสนาพรหมณ์ อักษร ๓ ตัวนี้เป็นสัญลักษณ์แทนพระเจ้าสูงสุดศาสนา คือ ม แทนพระพรหม อ แทนพระศิวะ และอุ แทนพระวิษณุ) (กรมศิลปากร. ๒๕๒๙ : ๔๘-๔๙) และจารึกที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่กล่าวถึงร่องรอยความเชื่อเรื่องยันต์ไทยในสมัย นี้คือ จารึกจากฐานพระพุทธรูปวัดคูยาง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชรที่จารึก ข้อความเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องยันต์ไว้ว่า “ปถม (อักษรบาลีไทยใช้ ปฐม) สกลกขเมกปท ทุตติยา ทิปทสุส นิตุสนโต สมนิ ทุนิม สนิท (สมท) สนิท วิภขุเม กมมโต ปถเมน (วินา)” (กรมศิลปากร.

๒๕๒๙ : ๖๕) ข้อความนี้ได้กล่าวถึงหัวใจอริยสัจสี่ คือ พุ ย่อมาจาก ทุกข์ ส ย่อมาจาก สมุทัย นิ ย่อมาจาก นิโรธ (นิพพาน) และ ม ย่อมาจาก มรรค ที่โบราณจารย์นำไปใช้ลงและเสกยันต์หลายชนิด เช่น ยันต์หัวใจปลมั่งที่เชื่อกันว่ามีอำนาจด้านคงกระพันชาตรี เป็นต้น (อุระคินทร วิริยะ-บุรณะ. ม.ป.ป. : ๑๒๐)

หลักฐานทางเอกสารและทัศนะของนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับยันต์ที่กล่าวมาทั้งหมดช่วยให้ข้อสรุปว่า ยันต์ไทยสมัยสุโขทัยนั้นได้พัฒนามาตั้งแต่ในสมัยดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ แสดงว่าวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของสังคมไทยอย่างมาก และสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความเชื่อเรื่องนี้สืบต่อมา เนื่องจากไสยศาสตร์ ซึ่งรวมถึงความเชื่อเรื่องยันต์นั้นจะมีการเล่าเรียน ถ่ายทอดกันในราชสำนัก เนื่องจากเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลสูงต่อสังคมในอดีตหลายด้าน

- **สมัยกรุงศรีอยุธยา** ผู้วิจัยได้พบข้อมูลจากเอกสารว่า ความเชื่อ การเรียน และการถ่ายทอดวิชาไสยศาสตร์ไทย รวมถึงความเชื่อเรื่องยันต์ด้วยที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุดคือ สมัยอยุธยา ไสยศาสตร์ที่พบในสมัยนี้มีอยู่ ๒ แบบ คือ แบบราชสำนักซึ่งเป็นความรู้ชั้นสูงที่ผ่านการกลั่นกรองจากปัญญาชน ได้แก่ พราหมณ์ปุโรหิตและพระเถระผู้ใหญ่ที่มีความรู้สูง การใช้อักขระจะมีความงดงาม มีระเบียบแบบแผนทางภาษาตามกฎเกณฑ์ของลักษณะคำประพันธ์ประเภทต่าง ๆ ที่ร้อยกรองไว้อย่างสละสลวย เรื่องนี้ศึกษาได้จากพิธีถือน้ำสัตยาบันและการลงเครื่องกฤตยามคมในพิธีพิชัยสงคราม ตลอดจนแบบแผนการลงเลขยันต์ที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีที่สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (ปองพล อธิธิปรีชญา. ๒๕๕๒ : ๑๔๑)

เนื่องจากตำราไสยศาสตร์เป็นความรู้ชั้นสูงและได้ถูกถ่ายทอดกันในหมู่ของคนชั้นสูงในราชสำนัก คนชั้นล่างไม่สามารถศึกษาได้ แต่ก็มีบ้างที่วิชาทางไสยศาสตร์จากราชสำนักได้แพร่กระจายสู่คนชั้นล่างผ่านทางพระสงฆ์ผู้มีความรู้ด้านนี้ แต่โดยแนวทางปฏิบัติแล้วไสยศาสตร์ก็ยังเป็นวิชาที่ถูกควบคุมไม่ให้แพร่กระจายไปยังคนชั้นล่างด้วยเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวจึงทำให้คนระดับล่างได้สร้างไสยศาสตร์ตามแบบฉบับของตนโดยอ้างอิงจากความรู้พื้นฐานที่มีอยู่ในสังคมของตนหรือสังคมอื่นที่นำมาผนวกเป็นศาสตร์เฉพาะของตน แต่มีระเบียบแบบแผนสู่ไสยศาสตร์แบบราชสำนักไม่ได้ที่สำคัญการถ่ายทอดสืบต่อกันนั้นจะมีความผิดเพี้ยน โดยเฉพาะคำศัพท์ภาษาบาลีจะมีความผิดเพี้ยนไปจากแบบแผนของภาษามาก ซึ่งการเรียน การถ่ายทอดวิชาทางด้านไสยศาสตร์ในระดับคนชั้นล่างจะทำกันอย่างปกปิด

ปองพล อธิธิปรีชญา (๒๕๕๒ : ๑๔๒) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดตำรายันต์ฉบับราษฎร์ของพระเกจิอาจารย์หรือหมอพื้นบ้านที่ไม่ใช่ตำราในราชสำนักจะขาดความเป็นเอกภาพของเนื้อหา ทั้งนี้เกิดจากการคัดลอกโดยพระภิกษุและฆราวาสที่มีความรู้ไม่มากนัก ส่งผลให้เกิดการ

ถ่ายทอดกันแบบผิด ๆ ต่อกันมา อีกประเด็นหนึ่งก็คือ ครูอาจารย์บางท่านไม่บอกองค์ความรู้ทั้งหมด ปล่อยให้ลูกศิษย์ไปคิดเอาเองเป็นเหตุให้ลูกศิษย์บางคนไม่เข้าถึงภูมิปัญญาในเรื่องยันต์ ส่งผลให้เกิดการตีความอย่างผิด ๆ ผลที่ตามมาคือการถ่ายทอดผิดต่อกันมา เรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงการแพร่กระจายของการเรียนและการถ่ายทอดตำรายันต์ในสังคมไทยที่มีได้จำกัดอยู่เฉพาะในราชสำนักหรือคนชั้นสูงเท่านั้น

เยเรเมียส วัน วลิต (Jeremias Van Vliet) (๒๕๒๓ : ๔๖) ผู้จัดการสถานสินค้าของฮอลันดาประจำกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้บันทึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาโดยเฉพาะเรื่องไสยศาสตร์ นอกจากนี้มีเนื้อหาตอนหนึ่งที่กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินแห่งรามัญรัฐใช้เวทมนต์ คาถาเสกอาวุธคือหอกเพื่อมาปลงพระชนพระเจ้าแผ่นดินสยาม

ลาลูแปร์ ซีมองเดอ (๒๕๐๕ : ๑๑๙-๑๑๘) ได้กล่าวไว้ในจดหมายเหตุของเขาว่า พระมหากษัตริย์สยามสักยันต์ด้วยสีน้ำเงินตั้งแต่พระบาทจนถึงพระนาภีเพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ และอยู่ยงคงกระพันชาตรี

ตุรแบง ฟรัง ชิวส์ อังรี (๒๕๓๐ : ๘๒) ได้กล่าวไว้ในบันทึกของเขาถึงวิชาไสยศาสตร์ในสังคมไทยสมัยอยุธยาว่า พระภิกษุที่เรียนวิชา คาถา อาคมจะเข้าไปหาเนื้อหนังบางชิ้นเพื่อนำมาใช้ลงคาถาอาคมเป็นเครื่องรางของขลังซึ่งส่วนหนึ่งก็เกี่ยวข้องกับกรลงยันต์

พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต) (๒๕๓๑ : ๑๑๒) ได้กล่าวถึงพุทธศาสนาในสมัยกรุงศรีอยุธยาว่าหนักไปทางด้านความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ มีเรื่องไสยศาสตร์และอาถรรพ์เข้ามาปะปนมากจนกลายเป็นลักษณะเด่นของพุทธศาสนาในยุคนี้ นอกจากนี้พระเทพเวที (๒๕๓๑ : ๑๑๖) ยังได้กล่าวถึงพุทธศาสนาในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๓๑๐) ว่า “การบำเพ็ญจิตภาวนาจะเน้นไปที่ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ ไสยศาสตร์ และเรื่องความเล้นลับ”

ราช รัมมัญญ (๒๕๕๒ : ๑๓) ได้กล่าวถึงเลขยันต์ที่ในตำราพิชัยสงครามซึ่งเป็นตำราที่สมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว อยุธยา พระภิกษุชาวรามัญ พระอาจารย์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้รจนาไว้ และในตำราดังกล่าวมีเรื่องของการลงอักขระ (ยันต์) คาถาอาคม และพระเวทด้วย ซึ่งพระเถระรูปนี้เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านอักขระ (อักษร) เวทมนต์ และการลงเลขยันต์มากรูปหนึ่งในสมัยอยุธยา (ประพัฒน์ ตรีถรงค์. ๒๕๐๗ : ๒๑๓)

ฉันทะ วรมัน (๒๕๐๒ : ๑๕๕) ได้กล่าวถึงมิดหมอว่าเป็นอาวุธทางไสยศาสตร์ บรรจุอักขระ อาคมขลังสำหรับปราบภูต ผี ปีศาจ และสันนิษฐานว่ามีดหมอน่าจะมีการสร้างในสมัยอยุธยายุคแรก ๆ เพราะบรรพบุรุษของไทยต้องรบกับข้าศึกเสมอมิได้ขาด ดังนั้น มีดหมอจึงมีความสำคัญควบคู่กับประวัติศาสตร์ไทย

ข้อมูลที่ถูกกล่าวมาได้แสดงถึงพัฒนาการของความเชื่อเรื่องยันต์ที่เป็นระบบของ
ไสยศาสตร์ในสังคมไทยว่ามีแพร่หลายอยู่ในระดับชนชั้นสูงในราชสำนักโดยพราหมณ์ปุโรหิต
และพระสงฆ์ที่มีความรู้เป็นผู้ถ่ายทอด ดังนั้น ไสยศาสตร์ซึ่งก็รวมถึงยันต์ไทยด้วยได้ถูกนำมาเป็น
เครื่องมือของชนชั้นผู้ปกครองหรือผู้นำทางสังคมที่ใช้ควบคุมคนชั้นล่าง ที่สำคัญไสยศาสตร์หรือ
ยันต์ได้ถูกนำมาสร้างขวัญและกำลังใจในการปกป้องบ้านเมือง สร้างเสถียรภาพทางสังคม
ตลอดจนเสริมพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ด้วย

เรื่องที่เราเห็นได้ชัดก็คือสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก่อนที่จะทรงขึ้นครองราชสมบัติ
ก็ทรงเล่าเรียนความรู้ทางด้านไสยศาสตร์มาจากพระอาจารย์พรหมวัดปากน้ำประสพและพระเถระ
ผู้ใหญ่อีกหลายรูป ทรงทำผ้าประเจียดมงคลแจกกองทัพในตอนซึ่งราชสมบัติจากพระศรีสุธรรม-
ราชา (ปองพล อธิธิปรัญญาบุญ. ๒๕๕๒ : ๑๔๓)

นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องยันต์ยังปรากฏในกฎหมายเกี่ยวกับวิธีสัจบัญญัติในสมัย
อยุธยาด้วยคือ ในมาตราที่ ๒๗ ข้อที่ ๘ ว่า “อนึ่งมันทำเลขยันต์ น้ำมันมะกรูด ส้มป่อย ผังรูปแก้กัน
ด้วยประการใดก็ดี สืบสวนเป็นสัจให้พิพากษาตามพระราชกฤษฎีกา ๘” (วุฒิชัย พูลศิลป์. ๒๕๓๗
: ๓๐๙-๓๑๐)

ในลิลิตพระลอ วรรณคดีสมัยอยุธยาที่มีความเชื่อเรื่องยันต์ปรากฏอยู่ในตอนที่ปู่เจ้า
สมิงพรายใช้เวทมนต์เขียนยันต์ทำเสน่ห์ คุณไสยพระลอบว่า

“ปู่ก็เอาธงสามชาย ร่ายยันต์มากกว่าเก่า
เขียนพระลอบเจ้าอยู่กลาง เขียนสองนางแนบสองข้าง...”
(กรมศิลปากร. ๒๕๒๙ : ๓๗๓)

วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เนื้อหากล่าวเรื่องราวในสมัยอยุธยาก็กล่าวถึงความเชื่อ
ไสยศาสตร์และยันต์ไว้หลายตอน โดยเฉพาะตัวเอกของเรื่อง คือ ขุนแผนเป็นผู้มีวิชาไสยศาสตร์
คาถาอาคมแก่กล้า มีความรู้ด้านการลงอักขระและยันต์เป็นอย่างดี เห็นได้จากบทประพันธ์ตอน
หนึ่งที่กล่าวถึงขุนแผนทำดาบฟ้าฟื้นไว้เป็นอาวุธประจำกายว่า

“ช่างเหล็กดีฝีมือดีลือทั้งกรุง ผ้าขาวนุ่งขาวห่มดูคมสัน
วางสายสิญจน์เสกกลงเลขยันต์ คนสำคัญคอยดูซึ่งฤกษ์ดี”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. ๒๕๔๔ : ๓๐๑)

หรือตอนที่กล่าวถึงแสนตรีเพชรทหารเอกของพระเจ้าเชียงใหม่ที่คุมทัพมาว่า

“กรุงกาฬทัพใหญ่ยกไว้ก่อน กล่าวถึงทัพอัสดรตรีเพชรกล้า
อันแม่ทัพคนนี้มีศักดิ์ดา อยู่คงศาสตราวิชาดี
แขนขวาสักกรงเป็นองค์นารายณ์ แขนซ้ายสักขาดเป็นราชสีห์
ขาขวาหมึกสักพยัคฆ์ ขาซ้ายสักหมีมีกำลัง

สักอูระรูปพระโมคคัลลา

ภควัมปิดตานันสักหลัง

สีข้างสักอักขระนะจั่งงัง

ศรีษะฝั่งพลอยนิลเม็ดจินดา...”

(กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร. ๒๕๔๔ : ๑๐๐)

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดอาจกล่าวสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งก็รวมถึงความเชื่อเรื่องยันต์ด้วยมีการเรียนรู้ ถ่ายทอดกันอย่างแพร่หลายในราชสำนักหรือในหมู่พราหมณ์ปุโรหิตและพระสงฆ์ผู้ที่มีความรู้เท่านั้น เพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการถ่ายทอดความรู้เรื่องไสยศาสตร์และยันต์มายังสังคมระดับล่างโดยผ่านพระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการสร้างตำรับไสยศาสตร์แบบชาวบ้าน แต่เป็นการกระทำอย่างลับ ๆ เพราะผิดกฎหมาย แต่ถึงกระนั้นการใช้ไสยศาสตร์ในสมัยนี้นับว่ามีความแพร่หลายมากกว่าในยุคที่ผ่านมา

- **สมัยกรุงธนบุรี-รัตนโกสินทร์** ความเชื่อเรื่องยันต์ไทยในสมัยนี้ได้สืบทอดมาจากในสมัยต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นนั่นเอง แต่ที่น่าสนใจคือ ในยุคนี้มีการนำยันต์ไทยไปใช้ในเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลอื่น ๆ มากขึ้น ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของยันต์ตามมาด้วย ซึ่งความแพร่หลายของยันต์ในวัตถุมงคลต่าง ๆ นั้นสามารถศึกษาได้จากประวัติของพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากมายในสมัยนี้ ซึ่งแต่ละท่านมีความรู้เรื่องยันต์เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประพัฒน์ ตริณรงค์ (๒๕๐๗ : ๒๑๓) ได้กล่าวถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระพรหมนุนิตชิโนรสว่า ทรงเล่าเรียนการเขียนและวิธีการลงยันต์จากสมเด็จพระวันรัตน์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ซึ่งเป็นพระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านอักขระและเวทมนต์มากรูปหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ที่สำคัญตำราพิชัยสงครามและพระคัมภีร์ต่าง ๆ สมัยอยุธยาในสำนักของสมเด็จพระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว อยุธยาที่ตกทอดมาอยู่ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามด้วย

ในหนังสือสาส์นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้กล่าวถึงพิธีก่อฤกษ์ วางศิลาฤกษ์ในสมัยนี้ว่ามีการลงอักขระ เลขยันต์เพื่อป้องกันภัยลงบนแผ่นศิลาฤกษ์ ซึ่งแสดงถึงความเชื่อเรื่องยันต์ในยุคนี้ด้วย (สำนักวรรณกรรมและประวัติ กรมศิลปากร. ๒๕๕๐ : ๖)

พิธีวางศิลาฤกษ์ดังกล่าวช่วยให้เราเข้าใจว่า ความเชื่อเรื่องเวทมนต์ เลขยันต์นั้นยังคงเป็นการสืบทอดจากโบราณจารย์ผ่านครูอาจารย์ในแต่ละสมัย ส่งผลให้ศาสตร์เหล่านี้ยังคงสืบทอดความเชื่อและวิธีการแบบโบราณและมีการศึกษาเล่าเรียนกัน โดยเฉพาะในหมู่ผู้มีความรู้ ส่วนใหญ่จะเป็นพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์หลายรูปที่มีชื่อเสียงในด้านเรื่องเวทมนต์คาถา เลขยันต์ที่นอกเหนือไปจากการเรียนพระปริยัติธรรมตามหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระธรรมวินัย เช่น

๑) สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร มหาเถรเจ้า (สุก ไข่เถื่อน) ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๒ ปีฉลู ถ้านับตามสุริยคติจะตรงกับวันศุกร์ที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๒๗๖ ตรงกับสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ณ ตำบลบ้านข่อย อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เป็นบุตรของนายเส็ง รับราชการกรมพระคลังสินค้า ตำแหน่งขุน กับนางจีบ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุราว ๑๑-๑๒ ปี มีพระอธิการทอง วัดท่าข่อย แต่ต่อมาเรียกว่าวัดท่าหอย เป็นพระอุปัชฌาย์ และอุปสมบทเมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๗ มีพระครูรักขิตญาณ (สี) วัดโรงช้างเป็นพระอุปัชฌาย์ พระองค์ท่านได้ศึกษาเล่าเรียนอักษรขอมไทยและพระปริยัติธรรมจนแตกฉาน โดยเฉพาะกรรมฐาน มัชฌิมาแบบลำดับ พระองค์ท่านเปี่ยมด้วยเมตตาสูง (พระครูสิทธิสังวร. ม.ป.ป.) นอกจากนี้ พระองค์ท่านยังได้ศึกษาวิชาทางด้านไสยศาสตร์และสร้างวัตถุมงคลไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะยันต์ ไก่เถื่อนและได้กลายเป็นแบบฉบับกรรมฐานสายวัดพับ

๒) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สังฆราช (แพ ตีสุทธเทโว) มีพระนามเดิมว่าแพ ประสูติในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๙ ที่บางลำภูล่าง อำเภอคลองสาน ธนบุรี เมื่อพระชนมายุได้ ๗ ปี ได้ไปศึกษาอักษรในสำนักของ สมเด็จพระวันรัต (สมบุญ) วัดทองนพคุณ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑ และได้ อุปสมบท หลังจากนั้นได้ย้ายมาอยู่ที่วัดสุทัศน์ฯ ทรงเป็นพระมหาเถระที่มีความรอบรู้ทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะคาถาอาคม ท่านได้สร้างพระกริ่งวัดสุทัศน์ฯ ที่มีชื่อเสียงด้านความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปโดยท่านได้รับตำราการสร้างพระกริ่งมาจากพระมงคลทิพย์มุนี (มา) วัดจักรวรรดิราชาวาสซึ่งตำราดังกล่าวถึงยันต์ ๑๐๘ และนะปถมัง ๑๔ ที่ใช้สำหรับลงแผ่นทองนาคเงินและนวโลหะลงถมให้ได้ ๑๐๘ สำหรับหล่อพระกริ่งชัยวัฒน์^{๑๐} (อริยะคินทร์ วิริยะบูรณะ. ม.ป.ป. : ๔๘๒-๔๘๓)

๓) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร เกิด เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ ที่บ้านท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ ต่อมาได้ย้ายตามมารดามาอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร และมารดาของท่านได้นำท่านไปมอบตัวให้เป็นศิษย์ของพระอรัญญิก (ด้วง) เจ้าอาวาสวัดอินทวิหาร ได้ศึกษาอักษร และได้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๒ ปี ภายหลังได้ย้ายมาอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมจนแตกฉานทั้งปริยัติและปฏิบัติ นอกจากนี้ ท่านยังได้เรียนพุทธาคม ไสยศาสตร์ เวทมนต์ คาถา รวมถึงเรื่องยันต์จนมีความรู้เป็นอย่างดี และได้สร้างพระสมเด็จไว้หลายรุ่น ซึ่งในแต่ละรุ่นได้รับความนิยมจากผู้ศรัทธาเป็นอย่างมาก ส่งผลให้ พระสมเด็จของท่านเป็นพระเครื่องยอดนิยมชิ้นแนวหน้า (อักษรวิวัฒน์. ๒๕๕๑ : ๔๓๕-๔๔๖)

^{๑๐} ยันต์ ๑๐๘ ที่ใช้ลง ได้แก่ ยันต์ปทุมจักร ยันต์ควัมบดี ยันต์ไตรสรณาคม ยันต์นวโลกุตตรธรรม ยันต์พระนารา ยันต์จัตตารายสังข์ ยันต์พระรัตนไตร ยันต์จักรสิริโลก ยันต์มงกุฎพระพุทธเจ้า ยันต์พระบารมี ๓๐ ทศน์ ยันต์สุกิตติมา ยันต์ปถมังพระเจ้า ๕ พระองค์ ยันต์องค์ศรี ยันต์โสฬสมงคล ยันต์พระพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ ยันต์ชะมภูติ ยันต์พระพุทธคุณ ยันต์พระนวภา ยันต์ชฎาพระพรหม และยันต์จัตตโร (อริยะคินทร์ วิริยะบูรณะ. ม.ป.ป. : ๔๘๗) ส่วน นะ ปถมัง ๑๔ ที่ใช้ลง ได้แก่ นะบังสมุด (สมุทร) นะนาคบาท นะวชิราวุธ นะทน นะกำจาย นะปรีชาทุกทิศ นะครอบจักรวาล นะบังไตรภพ นะบังเมฆา นะสะท่อนดินไหว นะกำจัด นะปิด นะปิดอากาศ นะล้อม (โดมอนด์ ฮิลล์. ๒๕๔๗ : ๘๑)

๔) หลวงพ่อเงิน วัดบางคลาน อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๑ สมัยรัชกาลที่ ๑ บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๒ ปี ท่านศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย วิปัสสนาธุระ และศิลปวิทยาคม เมตตามหานิยม คงกระพันชาตรีจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นพระเกจิอาจารย์อีกรูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ ชอบเล่นแร่แปรธาตุ และได้สร้างวัตถุมงคลที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป (อักษรวิวัฒน์. ๒๕๕๑ : ๓๑๕-๓๒๓)

๕) หลวงพ่อแถม วัดฉลอง จังหวัดภูเก็ต เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐ ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ที่ตำบลบ่อแสน อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่วัยเยาว์และเมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ก็ได้บวชเป็นพระภิกษุและจำพรรษาที่วัดฉลอง และได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ จากพ่อท่านเฒ่าจนเชี่ยวชาญทางวิปัสสนากรรมฐาน มีสมาธิจิตสูง รวมทั้งได้ศึกษาวิชาคาถาอาคมต่าง ๆ วิชาแพทย์แผนโบราณ ชื่อเสียงของท่านเป็นที่โด่งดัง เมื่อท่านได้เสกผ้าประเจียดลงยันต์สัมพุทธะหงษาแจกให้ชาวบ้านไว้ป้องกันตัวจากพวกอั้งยี่จนชาวบ้านสามารถปราบพวกอั้งยี่ได้อย่างราบคาบในปี พ.ศ. ๒๔๑๙ ทำให้เป็นที่เลื่อมใสกันอย่างมากว่างขวาง จนความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงรับสั่งให้นิมนต์หลวงพ่อแถมเข้ามาที่กรุงเทพฯ และได้พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูวิสุทธิวงศาจารย์ ศากยมุนี สังฆปาโมกข์แห่งเมืองภูเก็ตให้แก่ท่าน (อักษรวิวัฒน์. ๒๕๕๑ : ๓๔๑-๓๕๑)

๖) หลวงปู่ศุข วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๐ อุปสมบทที่วัดโพธิ์บางเขน (วัดโพธิ์ทองล่าง) ได้เล่าเรียนวิทยาคมจากหลวงพ่อเซย จนุทสิริ พระอุปัชฌาย์และพระเกจิอาจารย์หลายรูปจนมีวิชาอาคมแก่กล้ารูปหนึ่งจนเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป วัตถุมงคลที่ท่านสร้างขึ้นทุกรุ่นล้วนได้รับการยอมรับในอานุภาพความเข้มขลังและเป็นที่ยกย่องกันทั่วไป เรื่องที่เห็นว่ายกย่องกับงานวิจัยนี้โดยตรงก็คือตำราอักขระและเลขยันต์ของท่านได้ถูกรวบรวมไว้โดยนายแพทย์สำนวน ปาลวัฒน์ ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับอักขระและเลขยันต์ (อักษรวิวัฒน์. ๒๕๕๑ : ๒๗๕-๒๘๔)

๗) หลวงปู่บุญ ขนุนโชติ (พระพุทธรูตินายก) วัดกลางบางแก้ว จังหวัดนครปฐม เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย กรรมฐาน ตลอดจนพุทธานุภาพและพุทธานุภาพจากพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงหลายรูป เช่น พระครูธรรมวิจารย์ (ชุ่ม) วัดศรีสุदारาม (วัดชีปะขาว) เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ท่านได้สร้างวัตถุมงคลหลายอย่าง เช่น เบี้ยแก้ที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพป้องกันและแก้สิ่งชั่วร้าย เสนียดจัญไร คุณไสย คุณคน คุณผี ยาเบื่อ ยาเมา ยาจินตามณี ที่มีสรรพคุณรักษาโรคหลายชนิดและมีเมตตามหานิยม และประคานเรศวรปราบหงสาวดีที่ผู้เขียนระบุว่า หลวงปู่ได้นำวิธีการสร้างเครื่องรางของขลังมาจากตำราของสมเด็จพระพนรัตน์ (พระวันรัต) วัดป่าแก้ว พระอาจารย์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งมีการลงอักขระ คาถาอาคม พุทธานุภาพหลายประการ เช่น หัวใจพุทธคุณ ๙ หัวใจธาตุ ๔ และหัวใจพระอภิธรรม เป็นต้น

๘) หลวงพ่อกลิ่น ธมฺมโชโต วัดพระญาติการาม พระนครศรีอยุธยา เป็นพระเกจิที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งในยุครัตนโกสินทร์จนได้รับการขนานนามว่า พระผู้สื่อภาษาจิตกับสัตว์ได้ ท่านเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๐ หลังจากที่บวชแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัย คาทาอาคม สมุนไพร การแพทย์แผนโบราณ ฝึกฝนวิชาต่าง ๆ จนชำนาญ ท่านได้ออกธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเจริญสมถะ วิปัสสนากรรมฐาน วิชาที่เกี่ยวข้องกับยันต์ เช่น คงกระพันชาตรี วิชาชะงั้ง แคล้วคลาด เมตตามหานิยม เหรียญรุ่นหนึ่งของท่านเรียกว่า เหรียญยันต์ตะกร้อลงอักขระยันต์พระเจ้า ๑๖ พระองค์ มหาอุด นะ โม พุท ธา ยะ และมะ อะ อุ เป็นต้น (อักษรวิมณี. ๒๕๕๑ : ๔๖๐-๔๗๑)

๙) หลวงพ่อทา วัดพะเนียงแตก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๙ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ หลังจากที่อุปสมบทแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัย ฝึกปฏิบัติกรรมฐานควบคู่ไปกับการเรียนคทาอาคมต่าง ๆ จนชำนาญ เช่น วิชาชะงั้ง เป็นต้น เรื่องที่เกี่ยวกับยันต์เห็นได้จากเหรียญรูปหล่อของท่านที่ลงอักขระยันต์ตัว อุ ด้านบน และด้านล่างลงอักขระตัว ม กล่าวกันว่าเด่นทางด้านคงกระพันชาตรี มหาอุด (อักษรวิมณี. ๒๕๕๑ : ๕๑๓-๕๑๙)

นอกจากพระสงฆ์ที่เล่าเรียนวิชาอาคมรวมถึงอักขระเลขยันต์แล้วก็ยังมีฆราวาสอีกหลายท่าน โดยเฉพาะแม่ทัพผู้นำทหารมักจะมีวิชาอาคม ตัวอย่างเช่น พระยาบดินทร์เดชา (สิงห์) ต้นตระกูลสิงหนะจอมทัพในรัชกาลที่ ๓ เป็นผู้มีชื่อเสียงในวิชาแต่งคนด้วยการเสกน้ำมันงาดิบให้ทหารกินและทาตัวทำให้อยู่ยงคงกระพันชาตรี (อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ. ม.ป.ป. : ๑๒) อีกท่านหนึ่งคือ เสด็จกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่ศึกษาวิชาฤทธยาคมจากหลวงปู่ศุข วัดคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท และท่านยังได้รับตำราไสยศาสตร์จากหลวงปู่ศุข เช่น เสกใบมะขามเป็นต่อ แตน ล่องหน หายตัว กำบังกาย นะจั้งจั้ง อยู่คงกระพันชาตรี ฟันไม่เข้า ยิงไม่ออก แคล้วคลาด ผูกหุ่นพยนต์ ปลูกผี เรียกผี และขับไล่ผี เป็นต้น (ทิภากร บารเมษฐ์. ๒๕๓๙ : ๑๒๐-๑๒๑)

จากประวัติของพระเกจิอาจารย์และบุคคลสำคัญในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ยกตัวอย่างมา ได้ให้ข้อสรุปว่าพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ นอกจากจะเรียนรู้หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาแล้ว ยังเรียนรู้วิชาเกี่ยวกับเวทมนต์ คาทาอาคม หรือไสยศาสตร์ รวมถึงเรื่องยันต์ด้วย ซึ่งวิชาเหล่านี้ก็ได้รับการสืบทอดมาจากครูอาจารย์ของพระเกจิอาจารย์แต่ละท่าน และมีการเพิ่มเติมรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของอาจารย์แต่ละท่านเข้าไป แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงสาระสำคัญของยันต์ไทยแล้วก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ทั้งรูปแบบและวิธีการตามแบบโบราณ

- **สมัยปัจจุบัน** ความเชื่อเรื่องยันต์ในปัจจุบันยังคงอยู่คู่กับสังคมไทยและมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ยันต์ส่วนหนึ่งสืบทอดมาจากอาจารย์ในอดีต อีกส่วนมีการคิดค้น ดัดแปลงสร้างขึ้นมาใหม่ตามวัตถุประสงค์ของอาจารย์แต่ละท่าน ซึ่งความหลากหลายของยันต์ไทยในปัจจุบันสามารถศึกษาได้จาก ๒ ด้าน คือ

๑) **ผู้สร้างยันต์** ปัจจุบันมีผู้ที่สืบทอดองค์ความรู้เรื่องยันต์มาจากอาจารย์ในอดีตทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดตัวบุคคลที่จะศึกษาในเชิงลึกไว้ ๖ รูป/คน เพื่อทราบพัฒนาการและรูปแบบของยันต์ไทย และสัญลักษณ์ในยันต์ไทย โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยมากขึ้น คือ

(๑) กลุ่มพระเกจิอาจารย์ที่มีความรู้เรื่องยันต์และใช้ยันต์ในการสร้างวัตถุมงคล และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ จำนวน ๒ รูป คือ

-**พระราชพัฒนโสภณ**หรือหลวงพ่อเณร (วินัย ญาณวินโย) (๓ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) วัดทุ่งเศรษฐี แขวงดอกไม้ เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร ท่านได้ศึกษาองค์ความรู้เรื่องยันต์และคาถาอาคมต่าง ๆ มาจากครู อาจารย์หลายท่าน เช่น หลวงพ่อฤๅษีลิงขาวศิษย์ของหลวงพ่อบานวัดบางนมโค โดยเฉพาะยันต์เกราะเพชรที่ท่านได้รับสืบทอดมาโดยตรงจากหลวงพ่อฤๅษีลิงขาว ซึ่งท่านจะทำพิธีการเป่ายันต์เกราะเพชรให้แก่ผู้ศรัทธาที่มาเข้าร่วมพิธีเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ท่านยังได้สร้างวัตถุมงคลทั้งผ้ายันต์ ตะกรุด พระเครื่อง และวัตถุมงคลอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งในแต่ละวันจะมีผู้มาเช่าวัตถุมงคลจากท่านเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะวันเสาร์ อาทิตย์

ท่านได้ให้ข้อสรุปว่าคนที่มาบูชาวัตถุมงคลของท่านจะมาบูชาเพราะศรัทธา ส่วนวัตถุประสงค์ของการนำสิ่งเหล่านี้ไปใช้จะเกี่ยวกับปัญหาชีวิต เช่น มีความทุกข์ นำไปบูชาเพื่อสร้างกำลังใจให้ต่อสู้กับชะตาชีวิต และการนำเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปใช้จะสัมพันธ์กับอาชีพหรือหน้าที่การงานของแต่ละคน เช่น พ่อค้า แม่ค้าจะเลือกบูชายันต์หรือสิ่งเกี่ยวกับยันต์ที่มีอำนาจด้านเมตตามหานิยม โชคลาภ คำขายดี คนที่รับราชการหรือพนักงานบริษัทก็จะบูชายันต์หรือสิ่งเกี่ยวกับยันต์ที่มีอำนาจทำให้หน้าที่การงาน ยศ ตำแหน่งก้าวหน้า ผู้ใหญ่เมตตารักใคร่ เป็นต้น

-**พระครูสิริธรรมรัต** (หลวงปู่หล้า สิริธมฺโม) (๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) วัดสามัคคีธรรม ถนนลาดพร้าว ๖๔ เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ท่านสนใจเรียนอักษรขอม ตั้งแต่ยังไม่ได้บวชกับพระอาจารย์ฉัตร ผาสุกุ หลังจากบวชแล้วก็ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม วิปัสสนากรรมฐานจากอาจารย์อาบ สมสนธิ และศึกษาดำร่ายรักษาโรคแผนโบราณ วิชาอาคมเลขยันต์จากอาจารย์ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสหลายท่าน เช่น หลวงพ่อเผด หลวงพ่อเกลี้ยง (พระครูโสภณวิสุทฺธิ) วัดวิสุทฺธิโสภณ (วัดบ้านเป่าะ) ตำบลบึงบูรพ์ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ อาจารย์พาน นนท์ตา ศิษย์หลวงพ่อสุข วัดปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดชัยนาท หลวงพ่อครั้น วัดสังฆะสิตาราม ตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งท่านได้นำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับยันต์ เวทมนต์คาถา และพุทธาคมมาใช้สร้างยันต์ และวัตถุมงคลหลายอย่าง วัตถุมงคลที่มีชื่อเสียงของท่าน ได้แก่ ตุ๊กแกมหาลาภที่เชื่อกันว่ามีอำนาจด้านโชคลาภ คำขายดี ซึ่งมีผู้มาเช่าไปบูชาเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

(๒) อาจารย์ผู้สักรยันต์ จำนวน ๒ รูป/คน คือ

-**พระครูวินัยธร** (หลวงปู่หลุย ธมฺมธโร) วัดราชโยธา (วัดลาดบัวขาว) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร (๔,๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาสักรยันต์จากอาจารย์ฆราวาสท่านหนึ่งชื่อว่า อาจารย์หนูเอี่ยม และได้ศึกษาเพิ่มเติมจากตำรายันต์ต่าง ๆ ท่านศึกษาอักขระขอมจนสามารถเขียนและอ่านได้เป็นอย่างดี ท่านกล่าวว่า คนที่จะทำยันต์นอกจากจะมีความรู้เรื่องยันต์เป็นอย่างดีแล้ว ยังต้องเป็นผู้ฝึกฝนจิตมาเป็นอย่างดี และต้องมีสมาธิจิตสูงจึงจะมีผล เช่น ถ้าจะทำยันต์หรือวัตถุมงคลด้านเมตตามหานิยม จิตของผู้สร้างจะต้องเปี่ยมด้วยเมตตา ถ้าจะสร้างยันต์หรือวัตถุมงคลด้านคงกระพันชาตรี แล้วเวลาจะต้องฝึกจิตให้เข้มแข็ง สรูปก็คือผู้สร้างยันต์จะต้องมีพลังจิตสูงจึงจะทำให้สิ่งที่ทำมีอานุภาพตามที่ประสงค์

-**อาจารย์เม้ง ขุนแผน** ซอยรามคำแหง ๑๙๐ หมู่บ้านรินทร์ทอง แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร (๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาสักรยันต์มาจากจากอาจารย์ทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสหลายท่าน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาวิชาเสริมดวงเมตตามหานิยมจากพม่า ซึ่งยันต์และวัตถุมงคลที่ท่านสร้างจะเน้นหนักไปทางด้านเมตตามหานิยม เสริมดวงชะตา ค้าขาย และโชคลาภ

(๓) อาจารย์ที่เป็นนักวิชาการ ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องยันต์และเรื่องที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้นำองค์ความรู้เรื่องยันต์ไปสร้างยันต์ วัตถุมงคล หรือเครื่องรางของขลัง จำนวน ๒ รูป/คน คือ

-**พระประสิทธิ์สุตคุณ** (ฉลอง สุภาจาโร) วัดสุทัศนเทพวรารามวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ท่านได้ศึกษาความรู้เรื่องยันต์จากครูอาจารย์หลายท่าน เช่น หลวงพ่อเมี้ยน พุทฺธสิริ วัดโพธิ์ (กบเจา) อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังได้ศึกษาจากตำรายันต์ของวัดสุทัศนฯ ตำรายันต์ของอาจารย์เทพย์ สาริกบุตร และตำราอื่น ๆ อีกหลายเล่ม ท่านศึกษายันต์เพราะศรัทธาและสนใจ แต่ท่านไม่ได้นำเอาองค์ความรู้เหล่านี้ไปใช้สร้างยันต์ สักรยันต์หรือวัตถุมงคล แต่จะแนะนำให้ผู้ศรัทธาในเรื่องนี้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องและตั้งตนอยู่ในศีลธรรม

-**อาจารย์เสรี อาจสาคร** เจ้าหน้าที่ตำราวิชาฝ่ายพุทธศาสตร์ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร (๒ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ได้รับความรู้เรื่องยันต์ คาถาอาคมมาจากคุณพ่อและญาติ อีกส่วนหนึ่งได้ศึกษาเองจากตำราจนแตกฉานเรื่องยันต์ เดิมทีศึกษาเรื่องยันต์เพราะอยากจะเป็นผู้วิเศษ แต่หลังจากที่ได้ไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วิเวกอาศรมด้วยความคิดที่อยากจะทำจิตให้เป็นสมาธิเพื่อจะได้เป็นผู้วิเศษจนได้พบว่า ความเชื่อดังกล่าวไม่ใช่สาระที่แท้จริงของชีวิตจึงได้เลิกศึกษาเรื่องยันต์

ท่านสรุปว่า ยันต์หรือสิ่งที่เกิดด้วยยันต์ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเกิดจากความ ต้องการได้ลาภสักการะของผู้สร้าง เพราะยันต์ที่สืบทอดแต่โบราณที่ยังคงพิธีกรรมแบบดั้งเดิม เหลือน้อยมาก เช่น การสักยันต์ โบราณจารย์ไม่ได้สักให้ทุกคนที่มาขอ ต้องคัดเลือกคนที่ จะสัก อย่างพิถีพิถัน เช่น ต้องดูวัน เดือน ปีเกิดของผู้ที่จะสักก่อนว่าสามารถสักให้ได้หรือไม่ และการสักก็ ไม่ใช่ทำได้ทุกวัน จะต้องเลือกวันสักและต้องทำในช่วงที่ฤกษ์ดีเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีทุกวัน แต่จะมีเป็น ช่วง ๆ เท่านั้น และที่สำคัญการสักยันต์ การเขียนยันต์ หรือสิ่งเกี่ยวกับยันต์ในสมัยก่อนไม่ได้เน้น ในเรื่องของพาณิชย์หรือเครื่องสักการะตอบแทน แต่เป็นการให้ด้วยเมตตา

๒) **รูปแบบของยันต์** จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของยันต์จะมีความหลากหลายไป ตามลักษณะของยันต์ ๒ ประเภท คือ

(๑) ยันต์ที่ใช้ลงในวัตถุมงคลหรือเครื่องรางของขลังพบว่า มีความหลากหลายทั้ง รูปแบบและประเภท ส่วนหนึ่งก็สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นสิ่งที่อาจารย์แต่ ละท่านสร้างขึ้นมาใหม่ซึ่งนับวันจะมีจำนวนมากขึ้น ซึ่งยันต์ที่ใช้ลงในวัตถุมงคลและเครื่องรางของ ขลังนั้นจะมีทั้งยันต์กลม ยันต์สามเหลี่ยม ยันต์สี่เหลี่ยม ยันต์ภาพ ยันต์อักษร และยันต์นะ ขอให้ดู ตัวอย่างยันต์ที่ปรากฏในเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลต่อไปนี้

ผ้ายันต์ เช่น ผ้ายันต์ป้องกันสารพัดของหลวงปู่สาย ขนุนติโก วัดดอนกระต่ายทอง ตำบลราชสถิต อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง เป็นผ้ายันต์สี่เหลี่ยมมีรูปของหลวงปู่ นั่งเพ่งกระแสจิต อยู่ตรงกลางล้อมรอบด้วยยันต์บทพระคาถาของหลวงปู่ศุข ชั้นนอกล้อมรอบด้วยอักขระคาถาพระ เจ้า ๑๖ พระองค์และมงกุฎพระพุทธรูปเจ้า เชื่อกันว่ามีอานุภาพป้องกันอันตราย เมตตาตามหานิยม เสริมโชคลาภ เป็นต้น (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). มกราคม ๒๕๕๒ : ๗๒)

เส้นยันต์ เช่น เส้นยันต์ของหลวงปู่โตน กนตสีโล วัดเขาน้อยคีรีวัน อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เป็นต้น (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ : ๕) นอกจากนี้ ยังได้มีการนำเอายันต์มาสกรีนไว้ตามเส้น เช่น เส้นยันต์มั่งมีศรีสุข สุริยันจันทรา พญา- หนูมาน เป็นต้น (โกวิท แยมวงษ์. กันยายน ๒๕๔๙ : ๕๕) นับว่าเป็นอีกมิติหนึ่งของยันต์ในยุคที่มี การนำเอาเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสืบสานองค์ความรู้ด้านนี้ให้คงอยู่ต่อไป

แผ่นยันต์ เช่น แผ่นยันต์เกราะเพชรของหลวงพ่อดำ วัดพงษ์ไพบูลย์ อำเภอห้วย กระเจา จังหวัดกาญจนบุรีซึ่งเชื่อกันว่ามีอานุภาพหลายด้าน เช่น ป้องกันภัย แคล้วคลาด เป็นต้น (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). มกราคม ๒๕๕๒ : ๕) เป็นต้น

กำไล เช่น กำไลนะฤชาของหลวงปู่แผ้ว ปวโร วัดหนองพงนก (วัดราษฎร์เจริญ) นครปฐมที่ลงอักขระมหายันต์ตัว “นะฤชา” ซึ่งเป็นอักขระยันต์ที่มีมาแต่โบราณ เชื่อกันว่ามี อานุภาพด้านเรียกทรัพย์ รับทรัพย์หรือหยุดทรัพย์ไว้กับผู้ที่บูชากำไล (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). เมษายน ๒๕๕๒ : ๓๘) เป็นต้น

พระพิมพ์ เช่น พระเพชรเหล็ก วัดใต้ที่ลงอักขระนะ โม พุท ธา ยะไว้ด้านหลังที่ผู้
เรียบเรียงระบุว่ามิพุทธคุณด้านแคล้วคลาดและคงกระพัน (ต้น ท่าพระจันทร์ (กองบรรณาธิการ).
กันยายน ๒๕๕๒ : ๑๒) เป็นต้น

พระเหรียญ เช่น พระสิวลีมหาโชคกลางของหลวงปู่กาหลง เขี้ยวแก้ว วัดคลอง
ทราย จังหวัดจันทบุรีที่ลงอักขระหัวใจพระสิวลีหรือพระฉิมพลี คือ นะ ชา ลี ติ ซึ่งกล่าวว่ามิ
พุทธคุณทางโชคกลางอย่างประเสริฐ แคล้วคลาด เมตตามหานิยม และประกอบการค้าขาย
เจริญรุ่งเรือง (ทิพย์จักร. ๒๕๕๒ : ๒๗๒-๒๗๕) เป็นต้น

เหรียญพระเกจิอาจารย์ เช่น เหรียญหลวงพ่อจ วัดหน้าต่างนอก จังหวัดพระ
นครศรีอยุธยาด้านหน้าจะลงอักขระ นะ โม พุท ธา ยะ และด้านหลังจะมียันต์พร้อมทั้งลงอักขระ
หัวใจพระรัตนตรัย คือ พุ ธะ สัง มิ (ธีรพัฒน์ สิงหศิริธรรม. ตุลาคม ๒๕๔๙ : ๖) เป็นต้น

เหรียญบุคคลสำคัญของสังคมไทย เช่น เหรียญเจ้าพ่อพญาแลที่ลงยันต์ไว้
ด้านหลังพร้อมลงอักขระ นะ โม พุท ธา ยะ และพุ ธะ สัง มิ ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถบันดาลสิ่งให้ผู้
ศรัทธาอธิษฐานขอให้สำเร็จตามความปรารถนา (ธีรพัฒน์ สิงหศิริธรรม. ตุลาคม ๒๕๔๙ : ๔๐)

ตะกรุด เช่น ตะกรุดทองแดงที่ลงยันต์สารพัดกัณฑ์ของหลวงปู่ทิม วัดละหารไร่
จังหวัดระยอง (ชินพร สุขสถิตย์. กันยายน ๒๕๕๒ : ๓๘) เป็นต้น

มีดหมอ เช่น มีดหมอของหลวงปู่รอด ลีตวิโรย วัดสันติกาवास อำเภอพรหมพิราม
จังหวัดพิษณุโลกที่ลงยันต์พร้อมอักขระ คือ นะ โม พุท ธา ยะ (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กอง
บรรณาธิการ). กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ : ๒๖) เป็นต้น

ปลัดขิก สาลิกา ดอกไม้มนฑารพของพระอาจารย์ชอ สุชีโว วัดหนองแสง
แปลงมะนาว ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราที่พบว่าลงยันต์และอักขระ
ยันต์กำกับไว้ด้วย (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). เมษายน ๒๕๕๒ : ๖๔)

ควายธนู วัวกระทิงธนู ปลาดตะเพียน นูมาน ท้าวเวสสุวรรณ หมูป่าที่ลง
อักขระ เลขยันต์ของหลวงปู่โตน กนุดสีโล วัดเขาน้อยคีรีวัน อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี (ธนรัตน์
เจริญสุขและคณะ (กองบรรณาธิการ). กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ : ๔)

จิ้งจก กุมารทอง นางกวัก พญาต่อ เช่น จิ้งจกสองหางที่มีอานุภาพด้านมหา
เสน่ห์ มหานิยม โชคลาภ คำขายดี กุมารทองเทพพนม กุมารทองคูดรก กุมารประกายฟ้า นางกวัก
สุภาวดีพร้อมบริวาร พญาต่อมหาลาภของอาจารย์ไตรเวทย์ อ้อมทอง ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมือง
จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น (โกวิทย์ แยมวงษ์. กันยายน ๒๕๔๙ : ๔๔/๕)

ตุ๊กแก เช่น ตุ๊กแกมหาลาภของหลวงพ่อกเงิน ชนุติโก วัดถ้ำน้ำ อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรีที่ผู้เรียบเรียงกล่าวว่ามิอานุภาพเด่นทางโชคลาภ (ธนรัตน์ เจริญสุขและคณะ (กอง
บรรณาธิการ). กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ : ๗๖) เป็นต้น

นอกจากนี้ การสร้างพระเครื่องและวัตถุมงคลอื่น ๆ เช่น พระกริ่ง พระสมเด็จ เป็นต้น แม้จะไม่ปรากฏยันต์ที่องค์พระ แต่วิธีการสร้างพระกริ่งและพระสมเด็จหรือวัตถุมงคลอื่น ๆ จะต้องใช้ยันต์ประกอบร่วมด้วยเสมอ โดยเฉพาะพระสมเด็จที่สร้างจากผงที่ลงยันต์ต่าง ๆ ในกระดานชนวนแล้วลบเป็นผงปถมัง ผงอะริเจ ผงมหาราช ผงพุทธคุณแล้วนำไปผสมกับมวลสารอื่น เป็นต้น

จากตัวอย่างของยันต์ที่เกจิอาจารย์ได้นำไปลงในวัตถุมงคลชนิดต่าง ๆ นั้นได้สะท้อนถึงความหลากหลายของความเชื่อของคนไทยและยังสะท้อนถึงเบื้องหลังของศรัทธาที่มีต่อวัตถุมงคลนั้น ๆ ด้วย เช่น ความต้องการโชคลาภที่มาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ความปลอดภัยที่มาจากความไม่ปลอดภัยในชีวิตจากสภาพของสังคม ความวิตกกังวล หรือความเครียดที่เกิดจากปัญหาชีวิตบางเรื่อง ส่งผลให้ผู้ประสบปัญหาต้องไปพึ่งพาอำนาจที่มองไม่เห็นตน ซึ่งเชื่อกันว่ามีอิทธิฤทธิ์ สามารถช่วยบันดาลให้ตนได้ในสิ่งที่ปรารถนา

(๒) ยันต์ที่ใช้สักตามร่างกาย ซึ่งปรากฏว่ามีสำนักสักยันต์จำนวนมาก และอาจารย์ผู้สักยันต์ก็มีทั้งพระภิกษุ และฆราวาส แต่ละท่านก็ได้สืบต่อองค์ความรู้หรือศาสตร์ที่ว่าด้วยการสักยันต์มาจากครูอาจารย์ของตน เห็นได้จากสำนักสักยันต์ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ๒ สำนัก คือ

-สำนักสักยันต์ของพระครูวินัยธร (หลวงปู่หลุย ธมฺมธโร) (๔, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) วัดราชโยธา (วัดลาดบัวขาว) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร แต่ปัจจุบันท่านไม่ได้สักเอง มอบหมายให้ลูกศิษย์ที่เป็นฆราวาสสักแทน ท่านเป็นเพียงผู้ปลุกเสกให้เท่านั้น ยันต์ที่ท่านลงในวัตถุมงคลหรือลายสักส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ผู้ที่มาสักยันต์ในสำนักของท่านจะต้องปฏิบัติตามข้อห้าม ๔ ประการ คือ (๑) ห้ามผิดลูกผิดเมียคนอื่น (๒) ห้ามลักขโมยของผู้อื่น (๓) ห้ามเป็นโจรผู้ร้าย (๔) ห้ามทำร้ายเจ้าหน้าที่บ้านเมือง นอกจากนี้ท่านยังสอนให้นำยันต์หรือวัตถุมงคลของท่านไปบูชาเพื่อคุ้มครองป้องกันตัว ห้ามนำไปทำร้ายผู้อื่น โดยเด็ดขาด และยังสอนไม่ให้ทำความชั่ว สร้างความดี หมั่นรักษาศีล สวดมนต์ก่อนนอนทุกคืน เพื่อให้ยันต์หรือวัตถุมงคลที่รับไปมีความศักดิ์สิทธิ์

-สำนักอาจารย์เม้ง ขุนแผน (๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ซอยรามคำแหง ๑๙๐ หมู่บ้านรินทร์ทอง แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร รูปแบบของยันต์ในสำนักของท่านจะเน้นหนักไปทางด้านเมตตามหานิยม เสริมดวง ยันต์ที่ท่านใช้มากที่สุดคือยันต์น้ำเต้าที่มีอานุภาพด้านการค้าขาย โชคลาภดี และยันต์หัวใจขุนแผนที่มีอานุภาพด้านเมตตามหานิยม ยันต์นะเสน่ห์ที่มีอานุภาพด้านเสน่ห์ คนรักคนชอบ สรูปคนที่มาหาท่านส่วนใหญ่จะมาขอให้ท่านเสริมดวงชะตาให้ชีวิตดีขึ้น ลงสาถิกลั่นทองเพื่อเป็นเสน่ห์ และเป่ายันต์เพื่อให้ชีวิตดีขึ้น

ยันต์ที่สักให้แก่ผู้ศรัทธาและวัตถุมงคลที่ท่านสร้างจะเน้นหนักไปทางด้านเมตตามหานิยม เสริมดวงชะตา คำขાય และโชคลาภ เรื่องที่น่าสนใจที่พบในสำนักของอาจารย์เม้ง ขุนแผน คือ ข้อห้ามสำหรับผู้ที่มาสักยันต์ในสำนักของท่านที่เขียนไว้บนกระดาษไวท์บอร์ด ๔ ข้อ คือ (๑) ห้ามลบหลู่ กล่าวหาพ่อแม่ บุพพการี ครูอาจารย์ทั้งของตนและของคนอื่น (๒) ไม่คิดคดทรยศต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (๓) ห้ามผิดลูกผิดเมียของคนอื่น (๔) ลูกศิษย์สำนักเดียวกัน ห้ามทะเลาะกันหรืออาฆาตกัน และที่สำคัญท่านสอนให้ผู้ศรัทธาที่มาหาท่านหมั่นทำบุญด้วยการ ตักบาตรตอนเช้าหรือการกุศลอื่น ๆ เท่าที่สามารถทำได้เป็นประจำ

การสักยันต์ในปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วก็ยังคงสืบต่อพิธีกรรมและความเชื่อตามที่ได้เรียนมาจากบูรพาจารย์ในอดีต แต่ก็มีบ้างที่อาจารย์บางท่านได้คิดประดิษฐ์ลายยันต์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้ผู้ศรัทธาได้มีโอกาสเลือกจ่ายยันต์ตามความประสงค์ของตน ส่งผลให้รูปแบบยันต์มีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความต้องการผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้ศรัทธา (เสรี อางสาร. ๒ ตุลาคม ๒๕๓๓ : สัมภาษณ์) และยังมีสักยันต์ตามร้านสักยันต์ (Tattoo) ที่เน้นความสวยงามและทำกันเป็นเชิงพาณิชย์อยู่หลายแห่ง บางครั้งก็มีการลอกเลียนแบบลายยันต์หรืออักขระยันต์จากตำรายันต์ของสำนักต่าง ๆ และไม่มีพิธีกรรมหรือขั้นตอนการสักเหมือนที่โบราณทำกัน ซึ่งพบว่า ปัจจุบันมีผู้ที่นิยมสักประดับตกแต่งเรือนร่างเพื่อความสวยงามมากขึ้น (สุวพันธ์. กรกฎาคม ๒๕๔๙ : ๔๓) ส่งผลให้เกิดค่านิยมจนกลายเป็นแฟชั่นในหมู่วัยรุ่นทั้งหญิง ชาย และลายสักจะมีรูปแบบ สีเส้นที่แปลกใหม่ สวยงามเพื่อปลุกเร้าให้คนสนใจ โดยได้นำเอาเครื่องสักมาใช้แทนเหล็กสักเพื่อช่วยสร้างลายสักให้สวยงามยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า มีการนำลายสักหรือยันต์ชนิดต่าง ๆ มาทำเป็นสติ๊กเกอร์ขายหรือบางครั้งก็นำไปใช้ในการแสดงละครที่ย้อนยุคไปสู่อดีตที่แสดงวิถีชีวิต คติความเชื่อเกี่ยวกับการสักยันต์ของคนไทยในอดีตโดยดารานักแสดงจะให้ช่างศิลป์เขียนยันต์ไว้ตามร่างกาย

เอกสารและข้อมูลที่ศึกษาจากตัวบุคคลที่กล่าวถึงยันต์ไทยทั้งหมดที่กล่าวมาอาจกล่าวสรุปถึงพัฒนาการของยันต์ในสังคมไทยว่ามีมาช้านานแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดถึงการเกิดขึ้นของความเชื่อเรื่องนี้ แต่เรื่องที่ได้เห็นได้ชัดจนประการหนึ่งของยันต์ไทย คือ ยันต์ไทยเป็นศาสตร์ที่ผสมผสานความเชื่อและพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และไสยศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างลงตัว และมีอิทธิพลต่อชีวิตและสังคมไทยในหลายด้าน

ค. รูปแบบของยันต์

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่ารูปแบบของยันต์ไทยจะมีความหลากหลายไปตามตำราของโบราณจารย์ในสำนักต่าง ๆ แต่เมื่อกล่าวสรุปแล้วสามารถจัดได้ ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) **จัดตามรูปทรงของยันต์** จากการศึกษาพบว่า รูปทรงของยันต์ไทยที่ปรากฏจะมีหลายลักษณะ แต่รูปทรงที่โบราณจารย์กล่าวถึงจะมีอยู่ ๓ แบบใหญ่ ๆ คือ

(๑) ทรงกลม เรียกว่า ยันต์กลม บางแห่งเรียกว่า ยันต์ดวงคือ ยันต์ที่มีรูปทรงกลม ซึ่งถ้ากล่าวตามคติพุทธศาสนาจะใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า แต่ถ้ากล่าวตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์จะหมายถึง พระพักตร์ของพระพรหม เทพเจ้าสูงสุดองค์หนึ่งในเทพตรีมูรติ (พระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ) ตัวอย่างของยันต์ที่มีรูปทรงกลม เช่น ยันต์พระบารมีสิบทิศ เป็นต้น

(๒) ทรงสามเหลี่ยม เรียกว่า ยันต์สามเหลี่ยมหรือยันต์สามมุม คือ ยันต์ที่มีรูปทรงสามเหลี่ยมที่โบราณจารย์นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อหลักเคารพสูงสุดของชาวพุทธ คือ พระรัตนตรัย บางแห่งจะใช้แทนภาพทั้งสาม (กามภพ รูปภพ และอรูปภพ) แต่ถ้าเป็นคติความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์จะใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเทพตรีมูรติ หมายถึง เทพเจ้าสูงสุด ๓ องค์ ได้แก่ พระพรหม พระศิวะ และพระวิษณุ ตัวอย่างยันต์ที่มีรูปทรงสามเหลี่ยม เช่น ยันต์ใบพัด เป็นต้น

(๓) ทรงสี่เหลี่ยม เรียกว่า ยันต์สี่เหลี่ยมหรือยันต์สี่มุมคือ ยันต์ที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมที่โบราณจารย์นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่มีองค์ประกอบ ๔ ประการ ได้แก่ ทวีปทั้งสี่ คือ ชมพูทวีป อมรโคยานทวีป อุตตรกุรุทวีป และปุพพเวททวีป บางแห่งกล่าวว่าใช้แทน ธาตุทั้งสี่ คือดิน น้ำ ลม ไฟ (เทพย์ สาริกบุตร. ๒๕๓๘ : ๑๐-๑๑) ตัวอย่างของยันต์ที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยม เช่น ยันต์พุทธคุณ เป็นต้น

๒) **จัดตามลักษณะของยันต์** จากการศึกษาพบว่า มีการจัดกลุ่มของยันต์อีกแบบหนึ่งคือ การจัดตามลักษณะของยันต์ที่สะท้อนถึงรายละเอียดของยันต์มี ๗ ประเภท คือ

(๑) ยันต์อักษร หมายถึง ยันต์ที่ลงเฉพาะอักขระที่เรียกว่า หัวใจต่าง ๆ โดยเขียนลงในแผ่นผ้า แผ่นโลหะ หรือวัสดุอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะพบตามเหรียญพระเกจิอาจารย์ เช่น อักษรหัวใจยอดพระนิพพานที่ปรากฏอยู่ในเหรียญยันต์เก้ายอดของหลวงพ่อรุ่น วัดอัมพวัน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพด้านมหาอุดและคงกระพันชาติ (ไตรภูวนารถ. ๒๕๕๑ : ๑๙-๒๑)

(๒) ยันต์นะ หมายถึง ยันต์ที่เขียนอักขระตัว นะ ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก เห็นได้จากคัมภีร์นะที่อาจารย์อรุณดิษฐ์ วิริยะบูรณะ (๒๕๐๙ : ๑๗) ได้รวบรวมไว้ถึง ๑๐๘ ชนิด เช่น นะครอบจักรวาลที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพด้านเมตตาสง เป็นต้น

(๓) ยันต์ตาราง หมายถึง ยันต์ที่มีการลากเส้นไปมาตามรูปทรงของยันต์ ได้แก่ ยันต์สามเหลี่ยม เช่น ยันต์นกการเวก ยันต์ตรีเพชร ยันต์สี่เหลี่ยม เช่น ยันต์พระฉิมพลี ยันต์เจริญโภคทรัพย์ และยันต์กลม เช่น ยันต์ทำมหาพรหม เป็นต้น

(๔) ยันต์กลมหรือยันต์ดวง หมายถึง ยันต์ที่มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม เช่น ยันต์ บารมี ๓๐ ทิศ ยันต์มหาละลาย เป็นต้น

(๕) ยันต์รูปภาพ หมายถึง ยันต์ที่เขียนภาพของพระพุทธเจ้า เทพ มนุษย์ ยักษ์ สัตว์ หรือปูชนียวัตถุอื่น ๆ เป็นต้นลงไปตามคติความเชื่อ ซึ่งยันต์ประเภทนี้จะมีความหมายไปตาม ตัวภาพของสิ่งนั้น ๆ เป็นสำคัญ เช่น ยันต์องค์พระ ภาพหลักที่ปรากฏในยันต์ก็คือ พระพุทธรูป ยันต์หนุมานเชิงุธง ภาพหลักที่ปรากฏในยันต์นี้ก็คือ หนุมาน ทหารเอกของพระรามในวรรณคดี เรื่องรามเกียรติ์ และยันต์ปลาตะเพียนทอง ภาพหลักที่ปรากฏในยันต์ก็คือ ปลาตะเพียน และยันต์ พญาเต่าเลื้อน ภาพหลักที่ปรากฏก็คือ เต่า เป็นต้น

(๖) ยันต์ลูกผสม หมายถึง ยันต์ที่มีรูปทรงมากกว่า ๑ รูป อยู่ด้วยกัน เช่น ยันต์ ตราพระอิศวรที่รูปทรงหลักของยันต์คือ วงกลมและมียันต์รูปทรงสี่เหลี่ยมร่วมอยู่ด้วย หรือยันต์ หัวใจตรีภพที่มีรูปสามเหลี่ยมทับรูปสี่เหลี่ยมไว้ หรือบางครั้งก็มีรูปอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ยันต์ มหาระงับที่รูปทรงของยันต์เป็นการผสมกันของรูปทรงกลม สามเหลี่ยม และสี่เหลี่ยมผืนผ้า แต่ทำ ให้ห้วนหรือคล้ายกับวงกลมที่ขยายให้กว้างแล้วทำห้วน เป็นต้น

(๗) ยันต์รูปทรงอิสระ หมายถึง ยันต์ที่รูปทรงที่แตกต่างไปจากที่กล่าวมาแล้ว เช่น ยันต์นะโมตามอดที่รูปทรงของยันต์เป็นลายเส้นไขว้ไปมาเป็นรูปขององค์พระ ยันต์ตรีนิสิงเหทอดที่ รูปทรงของยันต์มาจากรูปครึ่งวงกลม ๕ อัน แล้วมีองค์พระ ๓ องค์ประกอบไว้ เป็นต้น

การจัดยันต์ในกลุ่มนี้จะมุ่งไปที่ลักษณะของยันต์เป็นสำคัญ แต่ไม่ว่ายันต์จะมีลักษณะ ใดก็ตาม ถ้ากล่าวตามคติความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ก็จะได้ข้อสรุปว่ายันต์ทุกประเภทจะมีอานุภาพ ตามที่ผู้สร้างประสงค์ให้เป็นไป ซึ่งขึ้นอยู่กับพิธีกรรมและองค์ประกอบของยันต์ทั้งหมดด้วย และถ้า กล่าวตามคติทางพุทธศาสนา องค์ประกอบของยันต์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาจัดเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องราวทางพุทธศาสนาหรือชักนำผู้ศรัทธาให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอน

๓) **จัดตามคุณวิเศษของยันต์** จากการศึกษาผู้วิจัยได้พบความสอดคล้องกัน ระหว่างยันต์กับพระเครื่องและเครื่องรางของขลังชนิดอื่น ๆ นั่นคืออำนาจพิเศษที่เรียกว่าพุทธคุณ บ้าง คุณวิเศษบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของยันต์ไทย สามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ อย่างหลากหลายต่อไปนี้

(๑) ยันต์ประเภทโชคลาภ สักการะ คำขายดีที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพทำให้ผู้บูชาได้ โชคลาภผล สักการะ ประกอบการค้าขายได้กำไรดี เช่น ยันต์ธงมหาลาภ ยันต์จักรพรรดิราชาธิราช ยันต์ตรีนิสิงเหทอด ยันต์เพ ยันต์ลงเทียนทอง ยันต์ธงมหาราช ยันต์สำเภาทอง ยันต์ทิศเทพ ยันต์ พระสังกระจาย (สังกัจจายน์) ยันต์ปลาตะเพียนทอง ยันต์ธงพระฉิมพลี ยันต์ใส่กระถางรูปเรียกคน มาซื้อของ ยันต์มหาลาภ ยันต์ตะกรุดเมตตา ยันต์พระฉิมพลี ยันต์จระเข้ ยันต์มหานิยม ยันต์ดวง ประทีป ยันต์เต่าทอง ยันต์ธงสามชาย ยันต์โทษะโก ยันต์พระยาภา และยันต์พระสิวลี เป็นต้น

(๒) ยันต์ประเภทเมตตามหานิยมที่เชื่อกันว่ามีอำนาจทำให้ผู้นิยมมีแต่คนรักใคร่บูชา เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป เช่น ยันต์อิติปิโส ๘ ทิศ ยันต์พญาหงส์ทอง ยันต์มังกุฎ ยันต์ลงผ้าเช็ดหน้า ยันต์ธงมหाराช ยันต์องค์ศีล ยันต์นกการเวก ยันต์มหาชัยมงคล ยันต์สุวรรณสิงห์ ยันต์นะโม ยันต์ตะกรุดเมตตา ยันต์จระเข้ ยันต์ดอกบัว ยันต์มหานิยม ยันต์ภควัมบดี ยันต์ประเจียด เปล่งรัศมี ยันต์ธงสามชาย ยันต์ลงเทียนทอง ยันต์ข้างประสมโขลง ยันต์ฤาชา ยันต์มหาสีหนาท ยันต์ลงหนังสือฝากเสื้อ ยันต์พระพุทธรูปเจ้าห้ามญาติ ยันต์มหาพรหมสองโลก ยันต์มหาชัยมงคล และยันต์อิระเเจ เป็นต้น

(๓) ยันต์ประเภทแคล้วคลาด ศาสตร์อาถรรพ์ที่ศัตรูใช้ทำร้ายไม่ถูกต้องกาย เช่น ยันต์ลูกอม ยันต์ปถมอักขระ ยันต์พระอิติปิโส ๘ ทิศ ยันต์เกราะแก้ว ยันต์นะโมตาบอด ยันต์ตะกรุดมหาจิ้งจก ยันต์พระกระณีย์ ยันต์แคล้วคลาดคงทน ยันต์ตะขำเพชร ยันต์กระต่ายสามขา ยันต์มหาอุด ยันต์แหวนพิรอด ยันต์ปถมอักขระ ยันต์เพชรเหล็ก ยันต์มหากำบัง ยันต์อิติปิโส ๘ ทิศ ยันต์สัมพุทธรูป ยันต์ประเจียดเปล่งรัศมี ยันต์มหาระงับ ยันต์จัดตุโร ยันต์จักรวาลครอบฟ้า ยันต์ขอดผ้าโพกหัว ยันต์ลงหนังสือฝากเสื้อ ยันต์หนุมานเชิญธง ยันต์พระยาช้าง ยันต์ตะกรุดคู่ชีวิต ยันต์พระไตรลักษณ์ ยันต์ยมลลึงค์กลา ยันต์พระพุทธรูปเจ้า ๒๘ พระองค์ ยันต์นารายณ์ปราบนาหนูก ยันต์มงคลจักรวาล ๘ ทิศ ยันต์พระไตรปิฎก และยันต์ยอดอักขระ เป็นต้น

(๔) ยันต์ประเภทคงกระพันชาตรี ศาสตร์อาถรรพ์ที่ไม่สามารถทำอันตรายร่างกายได้ เช่น ยันต์เกศาผิด ยันต์หัวใจปถมัง ยันต์พระเจ้า ๑๖ พระองค์ ยันต์ตะกรุดคงทน ยันต์องค์ศีล ยันต์ตะกรุดโทน ยันต์ตะขำเพชร ยันต์กระต่ายสามขา ยันต์คงทน ยันต์ตะกรุด ๔ ดอก ยันต์ลูกอม ยันต์มหากำบัง ยันต์อิติปิโส ๘ ทิศ ยันต์คงกระพัน ยันต์อริยสัจจ ๔ ยันต์ฝนแสนห่า ยันต์ไชชะโก ยันต์พระยาแสนต์ ยันต์พระปาฏิโมกข์ ยันต์ประเจียดเปล่งรัศมี ยันต์บรรจุด้ามพระแสง ยันต์ขอดผ้าโพกหัว ยันต์บัวแก้วบัวขวัญ ยันต์หัวใจเสฏฐัน ยันต์พระวินัยปิฎก ยันต์พุทธจักร ยันต์ปราบไตรจักร ยันต์พระพุทธรูปเจ้า ๒๘ พระองค์ ยันต์มังกุฎพระเจ้า ยันต์พิไชยสงครามมหาอุด ยันต์ชาตรี ยันต์ลงเสื้อ ยันต์พระแสง ยันต์พระนพหุคุณ ยันต์นะธาตุ ยันต์ไตรสรณคมน์ ยันต์ลงหมวก ยันต์จักรแก้ว และยันต์ไตรรัตน์ เป็นต้น

(๕) ยันต์ประเภทมหาอุด (มหาอุตม์) ปืนที่ศัตรูใช้ทำร้ายไม่สามารถยิงออกได้ เช่น ยันต์ตะกรุด ๕ ดอก ยันต์พะเนียงแตก ยันต์มหาอุด ยันต์พระยาแสนต์ ยันต์เทวากานี ยันต์หนุมานเชิญธง ยันต์มหาละลวย ยันต์พิไชยสงครามมหาอุด ยันต์พระพุทธรูปเจ้าห้ามญาติ และยันต์จัดตุ-พุทธา (จัดตุพุทธา) เป็นต้น

(๖) ยันต์ประเภทป้องกันคุณไสย เสนียดจัญไร เช่น ยันต์อิติปิโสชั้นยอดและชั้นฐาน ยันต์สัพพะโภคทรัพย์ ยันต์พระยาแสนต์ และยันต์เทวาประสิทธิ์ เป็นต้น

(๙) ยันต์ประเภทมหาเสน่ห์ เช่น ยันต์เทียมนพระฉิมพลี ยันต์สาริกาที่ใช้เพื่อให้
เจ้านายรักใคร่ เ็นดู ยันต์ราชสีโผน ยันต์ลงผ้าเช็ดหน้า ยันต์สุวรรณสิงห์ ยันต์ตะกรุด ๔ กลอ
ยันต์ผูกจิต ยันต์มหาละलय ยันต์ชายธง ยันต์มหานิยม ยันต์ราชสีห์แผ่น ยันต์เสื้อฟูบ ยันต์ยมสลัก
เกลา ยันต์ดั้นพวงจักรวาล ยันต์เทวาประสิทธิ์ ยันต์ลงตลับสีผึ้ง ยันต์มหาเสน่ห์ ยันต์พญาหงษ์ทอง
ยันต์ไม้ฟ้าผ่า ยันต์แช่น้ำมันหอม และยันต์ทำมหาพรหม เป็นต้น

(๙๐) ยันต์ประเภทป้องกันภูต ผี ปีศาจไม่ให้มารบกวน เช่น ยันต์ตราพระอิศวร
ยันต์ตรีนิสิงเหใหญ่ ยันต์พระสมเด็จศร ยันต์ไตรลักษณ์ ยันต์ผูกข้อมือเด็ก ยันต์เทวาประสิทธิ์ ยันต์
กันปีศาจ ยันต์ปิดประตูเรือนกันผีปอบ และยันต์กันพราย เป็นต้น

(๙๑) ยันต์ประเภทป้องกันภัย อันตราย เช่น ยันต์ปิดทวาร สำหรับลงกระดาศปิด
ตามประตูบ้านเรือน ยันต์มหาระงับที่ใช้ป้องกันผู้ร้าย ยันต์ราชสีห์ ยันต์ตรีสะดดมภ์ ยันต์กันขโมย
ยันต์หัวใจตรีภพ ยันต์ตรีเพชรสำหรับผูกไว้ที่หน้าจั่วเหนือหัวเสาเวลาปลูกบ้าน ยันต์ไตรโลก ยันต์
สิบสองทิศ ยันต์นพรัตน์ ยันต์พระเจ้าสิบชาติ ยันต์แก้วมณีโชติ ยันต์ตรีนิสิงเหใหญ่ ยันต์ชะงูสิ
ยันต์มงกุฎพระเจ้า ยันต์ปิดปลายเสากันฟ้าผ่า ยันต์มหาละलय ยันต์ตรีโกณ ยันต์นักษัตร (ป้องกัน
ไฟไหม้บ้าน) ยันต์จัดตุโร ยันต์บรรจุปลายไม้ ยันต์ไตรจักร ยันต์กันฟ้ากันไฟ ยันต์เสื้อฟูบ ยันต์
กำแพงจักรวาล ยันต์ดั้นพวงจักรวาล ยันต์นารายณ์ปราบนทก ยันต์มงกุฎแก้ว ยันต์พระวิปัสสี
ยันต์ราชสีห์ ยันต์เทพชุมนุม ยันต์กันภัย ยันต์แก้วมณีโชติ ยันต์พระเจ้าเข้านิเวศ ยันต์นพพรคุณ
ยันต์มงคลจักรวาล ๘ ทิศ ยันต์ตะกรุดมหาวิเศษ ยันต์ปิดคอกวัวควาย ยันต์มหามงกุฎ ยันต์
นารายณ์ถอดรูป ยันต์พระพุทเจ้าห้าหมื่นชาติ ยันต์ปิดหน้าต่างกันขโมย ยันต์มหาพรหมส่องโลก
ยันต์พิศมร ยันต์พระเจ้า ๕ พระองค์ ยันต์ทำอาถรรพณ์บ้าน และยันต์พระเสมา เป็นต้น

(๙๒) ยันต์ประเภทเสริมสร้างอำนาจบารมี ยศศักดิ์ ตบะ เดช เช่น ยันต์มหา
อำนาจ ยันต์เสื้อโผน ยันต์พระเจ้าสิบชาติ ยันต์มหาละलय ยันต์พิศมร ๓ ดอก ยันต์ปราบไตรจักร
ยันต์มหาละलय ยันต์มงคลจักรวาล ๘ ทิศ และยันต์มหาจักรอเนนัตถคุณ เป็นต้น

(๙๓) ยันต์ประเภทคลอดบุตรง่าย เช่น ยันต์ยะโตหัง ยันต์ลงตะกรุดผูกข้อมือ
และยันต์ตะกรุดแก้วสารพัดนึก เป็นต้น

(๙๔) ยันต์ประเภทป้องกันเด็ก เช่น ยันต์ผูกเปล และยันต์ผูกข้อมือเด็ก เป็นต้น

(๙๕) ยันต์ประเภทสิริมงคล นำความสุข ความเจริญมาให้ เช่น ยันต์ธวัชชัย ยันต์
ลงมงคล ยันต์กลีบบัว ยันต์ไตรรัตน์ ยันต์มหาสีหนาท ยันต์จัดตุพธธา (จัดตุพธธา) และยันต์
มหาชัยมงคล เป็นต้น

(๙๖) ยันต์ประเภทคุ้มครองพืชผล บันดาลให้พืชพันธุ์ ธัญญาหารสมบูรณ์ เช่น
ยันต์แม่โพสพ ยันต์จัดตุโร ป้องกันหนูทำลายข้าวกล้าหรือพืชไร่ ยันต์ยอดพระไตรปิฎก ยันต์กันหนู
มาทำลายข้าว ยันต์สุริยประภา และยันต์จันทร์ประภา เป็นต้น

(๑๕) ยันต์ประเภทกำบังกาย เช่น ยันต์นารายณ์แปลงรูป ยันต์สุริยประภา และ ยันต์จันทรประภา เป็นต้น

(๑๖) ยันต์ประเภทป้องกันหรือรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โรคระบาด เช่น ยันต์ลีลา ราชสีห์ ยันต์ไก่อเลื้อน ยันต์ฝนแสนห่า ยันต์พระเจ้า ๕ พระองค์ ยันต์พระโมคคัลลานะต่อกระดูก ยันต์ตะกรุดกันไข้ และยันต์กันโรคระบาดทั่ว (โรคระบาด) เป็นต้น

(๑๗) ยันต์ประเภทใช้ตรวจโรคภัยไข้เจ็บ เช่น ยันต์เทียนพระเจ้าสองโลก และยันต์ เทียนระเบิด เป็นต้น

(๑๘) ยันต์ประเภทเรียกทรัพย์ เช่น ยันต์โภคทรัพย์ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าเก็บไว้ในที่เก็บ เงินทองหรือกระเป๋าสตางค์จะทำให้เงินทองไม่ขาดมือ ยันต์เจริญโภคทรัพย์ และยันต์มหาโภค- ทรัพย์ เป็นต้น

(๑๙) ยันต์ประเภทการบำบัดโรคภัย เช่น ยันต์พญานกหัสดีลิงค์ที่ใช้ลงบรรจุใส่ขัน ด้ามชงฆ์ให้ช่างหายพิษ ยันต์หนูมาน และยันต์พระพิฆเนศวร เป็นต้น

(๒๐) ยันต์ประเภททำให้ศัตรูกลายเป็นมิตรหรือคนที่เคยเกลียดกลับมารักใคร่ ป้องกันศัตรู คนอิจฉาให้หายอิจฉา เช่น ยันต์พุทโธ ยันต์ตรีเนตร ยันต์เต้าทอง ยันต์ ๕ ยอด ยันต์ จังจ้ง ยันต์เต้าเรือนใหญ่ ยันต์พาหุง ยันต์ปฏิสนธิ ยันต์สัมพุทเธ ยันต์เทียนทำคนอิจฉา ยันต์ พระพุทธเจ้าห้ามญาติ ยันต์ลงหมอน ยันต์ลงเพดาน และยันต์ทำอาถรรพ์เฝ้าบ้าน เป็นต้น

(๒๑) ยันต์ประเภทชนะคดีความ ป้องกันคนใส่ความ ไม่ต้องโทษ เช่น ยันต์ตะกรุด ๔ กลอ ยันต์มหาระงับ ยันต์พิศมร ๓ ดอก ยันต์ปฏิสนธิ ยันต์ทำความ ยันต์เต้าเลื่อนทำความ ยันต์ดวงธาตุ ยันต์ประจุ ยันต์นพพรคุณ และยันต์ทำวมหาพรหม เป็นต้น

(๒๒) ยันต์ประเภทที่มีอานุภาพหลายด้านแล้วแต่ผู้บูชาจะปรารถนา เช่น ยันต์ มงกุฎพระกรณีย์ ยันต์พระพุทธเจ้า ๑๖ พระองค์ ยันต์พระเจ้า ๓ พระองค์ ยันต์อิติปิโส ยันต์ไตร สรณาคม ยันต์พุทธานิมิตต์ ยันต์นวลโลกุตตรธรรม ยันต์บารมี ๓๐ ทศ ยันต์เพชรเหล็ก ยันต์มงกุฎแก้ว ยันต์พรหมสี่หน้า ยันต์สกลสมพุทวิป ยันต์อิติปิโสไตรจักร ยันต์กำบังนิทรา ยันต์พระเจ้าปราบมาร ยันต์สกลสมภูมิตี ยันต์ตะกรุดโทน ยันต์พระยายันต์ ยันต์พระยากาลนาถ ยันต์นารายณ์น้อย ยันต์บรมจักรพรรดิ ยันต์พระเจ้าเปิดโลก และยันต์ตะกรุดแก้วสารพัดนึก เป็นต้น

(๒๓) ยันต์ประเภทที่ใช้ทำร้ายผู้อื่น เช่น ยันต์ผูกหุ่น ยันต์มหารำลึก มหารำจวน ยันต์สาริกาที่ใช้ไปในทางทำให้สาวหลงรัก ยันต์พระคาถาพระพุทธรูปเจ้าเรียกนางภิกษุณีที่ใช้ลงบน ไบรักซ้อนแล้วใส่ชื่อคนที่เราประสงค์จะให้รักหรือคิดถึงเราแล้วเสกด้วยพระคาถาพระพุทธรูปเจ้าเรียก นางภิกษุณี ๑๐๘ คาบแล้วใส่ใต้ที่นอนของเรา ยันต์กำเนิดลงไบรักเพื่อให้สาวหลงรัก ยันต์ลงไบรัก ซ้อน ยันต์พุทธรูปจักรที่ทำให้ผู้อื่นฉิบหาย ยันต์คดเคี้ยวที่ทำให้หญิงมาหลงรักเรา ยันต์ลงหนัง หน้าผากควาย ยันต์หม้ายชันหมากที่ทำให้สตรีไม่อาจหาสามีได้ ยันต์จักรแตกทำให้ผ้าเปียกจาก

กัน เป็นบ้าหรือฉิบหาย ยันต์พระกาฬที่ทำให้ผู้ถูกกระทำถึงตายหรือฝังได้ถุนเรือนให้เจ้าของเรือน ฉิบหาย ยันต์กาฬใหญ่ ยันต์อิระเจ ยันต์ดวงธาตุ ยันต์ประจุ ยันต์นอโม ยันต์ลงใบพลูให้หญิงรัก ถ้าไม่มาเป็นบ้า และยันต์แข่งศัตรู เป็นต้น

ความหลากหลายของยันต์ที่จัดตามคุณวิเศษที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้ว พบว่า สัมพันธ์กับชีวิตและสังคม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลที่เกิดจากความต้องการสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจและสิ่งที่ตนปรารถนาที่เกิดจากอานุภาพของยันต์แต่ละชนิด นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงปัจจัยทางสังคมบางประการที่มีส่วนทำให้เกิดยันต์ที่เป็นผลมาจากความต้องการผู้ศรัทธาด้วย ซึ่งจะได้สรุปในหัวข้อของความสัมพันธ์ระหว่างยันต์ไทยกับปัจจัยทางสังคม

ง. องค์ประกอบของการสร้างยันต์

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่า ยันต์ไทยมีกฎเกณฑ์ในการสร้างหลายประการซึ่งขึ้นอยู่กับตำราของอาจารย์แต่ละท่านที่ได้ถ่ายทอดมาจากบูรพาจารย์ของตน แต่เมื่อกกล่าวสรุปแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญของยันต์จะอยู่ภายใต้หลักการ ๔ ประการ คือ

๑) **กรรมวิธีในการสร้างยันต์** การเขียนยันต์มีไม่ว่าใครก็สามารถทำได้ เนื่องจากมีขั้นตอนและองค์ประกอบหลายอย่างทั้งตัวผู้เขียนและองค์ประกอบของการเขียนยันต์ จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของยันต์มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นรายละเอียดที่จะทำให้ยันต์มีความเข้มขลัง และให้ประโยชน์ต่อผู้ที่ศรัทธามากยิ่งขึ้น ซึ่งเทิม มีเต็ม (๒๕๔๒ : ๕๓๓๑) ได้รวบรวมกรรมวิธีการสร้างยันต์ภาคกลางตามวิธีที่โบราณจารย์ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาดังต่อไปนี้

(๑) วัสดุและอุปกรณ์สำหรับเขียนยันต์ ต้องสรรหาอย่างพิถีพิถันและต้องมีความเหมาะสมทั้งวัสดุที่จะใช้ลงยันต์ ได้แก่ ผ้า โลหะ หรือวัสดุอื่น ๆ และอุปกรณ์เขียนยันต์คือ เหล็กจากร

(๒) วันและฤกษ์ยามที่ดี มักกำหนดเป็นวันธงชัยหรือวันพฤหัสบดี (วันครู) วันอังคารและวันเสาร์ โดยเฉพาะวันเสาร์ ถ้าตรงกับวันเสาร์ขึ้น ๕ ค่ำของเดือน ๕ ของปี ที่เรียกกันในหมู่ผู้ศรัทธาในเครื่องรางของขลังว่า วันเสาร์ห้า ถือว่าเป็นวันดีที่สุด แต่ถ้าวันเสาร์ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ นั้น ตรงกับวันอุบาทว์หรือโลกาวินาศก็ไม่ควรทำ

(๓) เครื่องสักการะที่ถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ ๙ สี เทียนขี้ผึ้งอย่างดี ๙ เล่ม ฐูปหอม ๙ ดอก บายสีปากชามพร้อมไขตัมบักยอดใบศรี ขนมตัมแดงตัมขาว มะพร้าวอ่อน กล้วย น้ำไทย ผลไม้ ๙ ชนิด (ห่ามมังคุด ละมุด ลางสาด) หัวหมู เบ็ด ไก่ ผ้าขาว ผ้าแดง เงินบูชาครู ๖ บาท เครื่องสักการะเหล่านี้ถ้าหามาครบได้จะเป็นการดี แต่ถ้าไม่ครบจะหาเพียงดอกไม้ เทียน ฐูป และเงินบูชาครู ๖ บาทก็ได้

(๔) นำพระพุทธรูปมาตั้งเป็นประธานบนผ้าขาว

(๕) จุดเทียน ฐูปบูชาพระรัตนตรัย ระลึกถึงพระพุทธรูปคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ
สำรวมจิตให้แน่วแน่ ยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัยแล้วสวดบทสรรเสริญพระพุทธรูปคุณ ธรรมคุณ
และสังฆคุณ

(๖) จุดเทียนทำน้ามนต์แล้วว่าคาถาตามตำราที่ได้ถ่ายทอดมาจากครูอาจารย์
เป็นลำดับไป

(๗) การเขียนยันต์มีอยู่ ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง การลากเส้นยันต์ทั้งในแนวตั้ง แนวขวาง และแนวระนาบที่ผู้เขียน
จะต้องลงลายเส้นให้ต่อกันจนเป็นรูปทรงของยันต์ที่สวยงาม ซึ่งเส้นที่ขีดลากไปมานอกยันต์นั้น
หมายถึง สายรกของพระพุทธรูป ส่วนเส้นที่ขวางไปมาภายในยันต์เรียกว่า “กระดุกยันต์” (เทพย์
สาริกบุตร. ๒๕๓๘ : ๒-๔) และการเขียนเส้นยันต์นั้นจะต้องลากที่เดียวให้จบ ห้ามหยุดกลางคัน
เพราะจะทำให้ยันต์ไม่สมบูรณ์โดยมีสูตรสำหรับการลงยันต์ที่โบราณจารย์บังคับไว้ ดังนี้

-**ยันต์กลม** เวลาลากเส้นยันต์ให้บริกรรมว่า ยันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร

-**ยันต์สามเหลี่ยม** เวลาลากเส้นยันต์ให้บริกรรมว่า ตียันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร

-**ยันต์สี่เหลี่ยม** เวลาลากเส้นยันต์ให้บริกรรมว่า จตุยันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร

-**กระดุกยันต์** คือ เส้นที่ขวางไปมาในยันต์ทั้งแนวตั้งและแนวนอนภายใน
วงกลม สามเหลี่ยม และสี่เหลี่ยมของยันต์แต่ละชนิด เวลาลากให้บริกรรมว่า “อัญญิยันต์ตั้ง สันตั้ง
วิกริ่งคะเร”

-**การต่อเส้นยันต์** กรณีที่กำลังลากเส้นยันต์แล้วมีเหตุต้องให้หยุดกลางคัน
เวลาที่จะลากเส้นยันต์ต่อจากที่หยุดไว้ให้ว่าคาถาการต่อเส้นยันต์ว่า สันธิยันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร

-**การขมวดมুমยันต์** ถ้าเป็นยันต์สามเหลี่ยม เวลาที่จะขมวดให้บริกรรมว่า
พรัหมภักสะมะเหสุรัง ยันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร แต่ถ้าเป็นยันต์สี่เหลี่ยม เวลาที่จะขมวดให้บริกรรม
ว่า จัตตุโกณจา มหายันต์ตั้ง พรัหมภักสะมะเหสุรัง ยันต์ตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเร (บางตำราว่า พรัหม-
ภักตร์มะเหสุรัง...)

-**ยันต์ที่เป็นรูปภาพ** มีข้อพิเศษไปจากยันต์ชนิดอื่นที่กล่าวมาคือ เวลาลาก
เส้นให้บริกรรมด้วยคาถาอาการ ๓๒ หมายถึง อวัยวะในร่างกายของมนุษย์ ได้แก่ เกษา (บาลี
เขียนเป็น เกสา) โลมา นขา ทันตา ตะใจ มังสัง นหารู อัญญิ อัญญิมิญชัง วักกััง หะทะยัง ยะกะนัง
กิโหมะกััง (กิโหมะกััง) ปิหะกััง ปับผาสัง อันตัง อันตะคุณัง อุทะริยัง กะวีสัง ปิตตัง เสมหัง ปุพโพ
โลหิตัง เสโท เมโท อัสสุ วัสสา เขโพ สิงฆานิกา ละสิกา มุตตัง มัตตะเก มัตตะลุงคันติ (เทพย์
สาริกบุตร. ๒๕๓๘ : ๔-๖)

ข้อกำหนดหรือข้อห้ามของการลากเส้นยันต์ที่ว่า ไม่ให้หยุดกลางคันก่อนที่จะเสร็จนั้น หากวิเคราะห์หน้าจะหมายถึงการเขียนยันต์จะต้องทำด้วยจิตที่เป็นสมาธิ ตั้งมั่น สงบนิ่ง ไม่วอกแวก เพื่อให้เกิดผลตามที่ปรารถนา ดังนั้น จึงมีข้อบังคับว่า ผู้เขียนยันต์จะต้องลากไปให้จบห้ามหยุด เพื่อความแน่วแน่แห่งจิตและอานุภาพของยันต์

ขั้นตอนที่สอง การลงอักขระและเลขยันต์ ซึ่งอักขระและเลขทุกตัวที่ใช้ลงในยันต์ไทยล้วนแต่มีความหมายทั้งสิ้น ในขณะที่ลงอักขระและเลขยันต์นั้นจะมีการว่าคาถากำกับเพื่อให้เกิดความเข้มขลังด้วย และอักขระที่ลงใช้ลงยันต์ในภาคกลางนั้นนิยมใช้อักขระขอม เพราะเชื่อเป็นอักขระที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้บันทึกหลักธรรมคำสอนและเรื่องราวในพุทธศาสนา เรียกว่า อักขระธรรม ซึ่งไพศาล เติตชูชาติ (๒๕๕๒ : ๑๕) กล่าวว่า เป็นอักขระไทยแบบหนึ่ง ไม่ใช่อักขระของชนชาติขอม ในอดีต เนื่องจากอักขระขอมถือกันว่าเป็นอักขระศักดิ์สิทธิ์จึงนิยมนำมาใช้ลงอักขระในยันต์ไทยด้วย

ขั้นตอนที่สาม การลงเลขยันต์นั้นมีการบริกรรมทุกขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดไปตามยันต์แต่ละลักษณะ และแต่ละประเภท

วิธีการเขียนยันต์นี้พบว่าต้องฝึกฝนและใช้ความเพียรพยายามมาก อีกทั้งผู้ที่เขียนยันต์จะต้องมีใจที่เข้มแข็ง เป็นสมาธิด้วย เห็นได้จากวิธีการเขียนยันต์ **นะ** ที่อุระคินทร์ วิริยะบุรณะ (ม.ป.ป. : ๖๗) ได้กล่าวไว้ ๓ ระยะเวลา ซึ่งแต่ละระยะนั้นจะใช้หลักการทำสมถกรรมฐานในพุทธศาสนาประกอบด้วย คือ

ระยะแรก ระยะเริ่มหัดเขียนต้องใช้ตาเพ่งภาวนาดูรูป **นะ** ให้จิตอยู่กับคำภาวนา เรียกว่า บริกรรมนิมิตต์

ระยะที่สอง เมื่อรูปตัว **นะ** ปรากฏติดตาและภาวนาต่อไปจนกระทั่งภาพตัว **นะ** ปรากฏในมโนคติ เมื่อหลับตาก็เห็นตัว **นะ** เหมือนกับลี้มตา ดู เรียกว่า อุกคหนิมิตต์

ระยะที่สาม พยายามทำสมาธิให้จิตแน่วแน่อยู่กับตัว **ณ** ที่ปรากฏในมโนคติแล้ว ขยายตัว **นะ** ออกไป และย่อตัว **นะ** ลงมาให้เท่าเดิม ทำกลับไปกลับมาจนเกิดเป็นปฏิภาคนิมิตจนสามารถกำหนดให้ตัว **นะ** ไปปรากฏในใด ๆ ก็ได้ตามปรารถนา

ถ้าพิจารณาจากเรื่องนี้จะเห็นว่า การเขียนยันต์สิ่งที่สำคัญคือ การใช้สมาธิในระดับสูง เนื่องจากผลของสมาธิจิตจะช่วยให้เกิดพลังอำนาจวิเศษได้ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างมากจึงจะประสบผลสำเร็จ

(๘) การปลุกเสกยันต์ โบราณจารย์ได้วางอุปเท่ห์ คือ การใช้คาถาสำหรับกำกับในการปลุกเสกยันต์บางอย่างไว้ เช่น ยันต์ที่ใช้คาถา อาคมบทใดลง ก็ให้ใช้คาถา อาคมบทนั้นปลุกเสก แต่ถ้าไม่มีหรือมีแต่จะไม่ใช้คาถาบทนั้นปลุกเสก ก็ให้ใช้คาถาพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ คาถาพระเจ้าห้าพระองค์ (นะ โม พุท ธา ยะ) คาถาพระเจ้า ๑๖ พระองค์ และคาถาพระเจ้า ๒๘ พระองค์ก็ได้ (เทิม มีเต็ม. ๒๕๔๒ : ๕๓๓๒)

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สร้างยันต์ได้พบว่า การเขียนยันต์นั้นต้องทำตามขั้นตอนที่ครูอาจารย์วางไว้ได้อย่างเคร่งครัด มักจะทำพิธีในอุโบสถ และผู้ที่สร้างจะต้องมีความรู้เรื่องยันต์เป็นอย่างดี ผ่านการฝึกฝนจิตจนมีสมาธิสูง เปี่ยมด้วยคุณธรรม และไม่หวังลาภสักการะหรือผลประโยชน์ตอบแทน (พระครูสิทธิธรรมรัต. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์)

องค์ประกอบของการสร้างยันต์ที่กล่าวมาช่วยให้เห็นว่าการสร้างยันต์ไทยนั้นจะผสมผสานความเชื่อและหลักการในศาสนาและลัทธิดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ความเชื่อและหลักการในพุทธศาสนา เรื่องนี้ศึกษาได้จากการนำพระพุทธรูปมาเป็นประธานในพิธี การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย การสวดสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัยอันเป็นที่เคารพสักการบูชาของชาวพุทธ ตลอดจนกระทั่งอักขระ เลขยันต์ และคาถาที่ใช้ลงบริกรรม และปลุกเสกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งมีการนำเอาหลักสมถกรรมฐานมาใช้เพื่อทำจิตให้สงบนิ่งเป็นสมาธิ

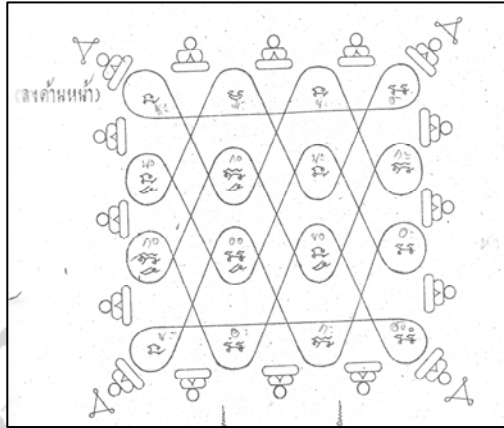
(๒) ความเชื่อและหลักการในศาสนาพราหมณ์ ข้อสรุปนี้ศึกษาได้จากการกำหนดวันและฤกษ์ยาม การจัดเครื่องสังเวศ การสังเวศสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนอักขระ เลขยันต์ คาถาที่ใช้ลง บริกรรม และปลุกเสกที่มุ่งความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ด้านต่าง ๆ (อาถรรพเวท)

(๓) ความเชื่อและพิธีทางไสยศาสตร์ ข้อสรุปนี้ศึกษาได้จากการใช้คาถาอาคมในการเสก บริกรรมเพื่อให้เกิดความเข้มขลังในขณะที่เขียนยันต์และลงยันต์ และจุดมุ่งหมายของยันต์คือ ความเข้มขลังก่อให้เกิดอานุภาพตามยันต์แต่ละชนิด

ข้อสรุปทั้งสามข้อนี้ ช่วยให้เราเห็นถึงการนำเอาความเชื่อและหลักการในศาสนาและลัทธิทั้งสามมาผสมผสานกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของการสร้างยันต์แบบไทย นอกจากนี้ ยังสะท้อนถึงความเชื่อของคนไทยที่มีลักษณะของการผสมผสานของความเชื่อหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ศรัทธา

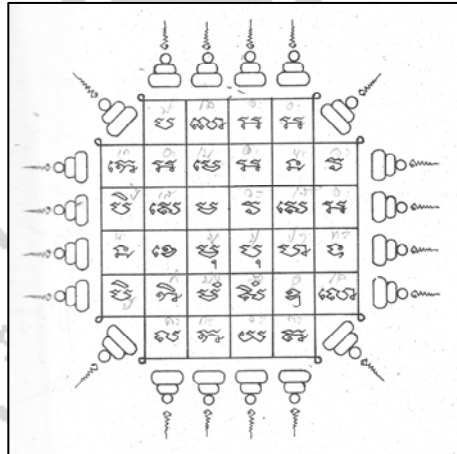
๒) **รูปทรงของยันต์** รูปทรง หมายถึง รูปแบบของยันต์ไทย เช่น ยันต์กลม ยันต์สามเหลี่ยม ยันต์สี่เหลี่ยม เป็นต้น ซึ่งผู้จะเขียนยันต์ต้องกำหนดให้สอดคล้องกับชื่อของยันต์และอักขระหรือคาถาอาคมและเลขยันต์ที่จะใช้ลงกำกับยันต์ด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการลากเส้นยันต์หรือเขียนยันต์เป็นรูปลักษณะต่าง ๆ อีกมากมาย ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การเขียนยันต์ก็คือ การสร้างงานศิลปะแขนงจิตรกรรมอย่างหนึ่ง สอดคล้องกับคำพูดของพระราชพัฒนโสภณ (๓ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ที่ว่า “การเขียนยันต์จะเกี่ยวข้องกับศิลปะ” ตัวอย่างของยันต์รูปทรงอิสระที่นอกเหนือไปจากยันต์ที่มีรูปทรงกลม สามเหลี่ยม และสี่เหลี่ยม เช่น

(๑) การใช้เส้นโค้งไขว้ไปมาทำให้ปรากฏรูปยันต์ที่สวยงาม เช่น ยันต์ค่าครองเมือง (ภาพที่ ๑) ที่ใช้ลงตะกรุดและผ้าประเจียดมงคล เชื่อกันว่ามีอำนาจหลายด้าน (อุระคินทร์ วิริยะ-บุญธนะ. ม.ป.ป. : ๗)

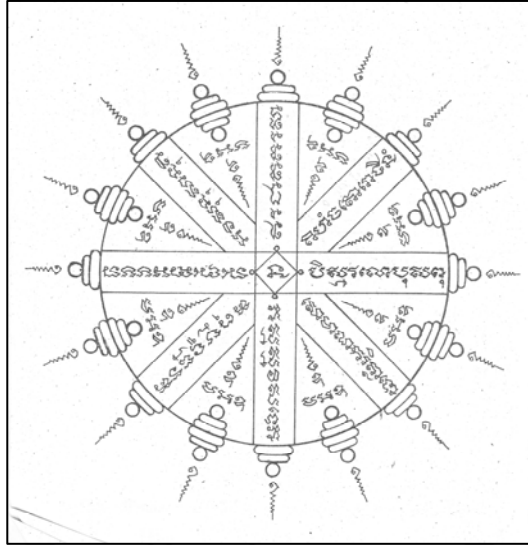
ภาพที่ ๑ ยันต์ค่าครองเมือง

(๒) การใช้รูปสี่เหลี่ยมซ้อนกันตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไปแล้วประดับด้วยองค์ประกอบอื่น เพื่อให้ยันต์เกิดความสวยงาม เช่น ยันต์พญาเกศาคิดที่ใช้รูปสี่เหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ประดับด้วยองค์พระ และอุณาโลม (ภาพที่ ๒) ซึ่งเชื่อกันว่ามีอำนาจด้านคงกระพันชาตรี (อุระคินทร์ วิริยะ-บุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๗)

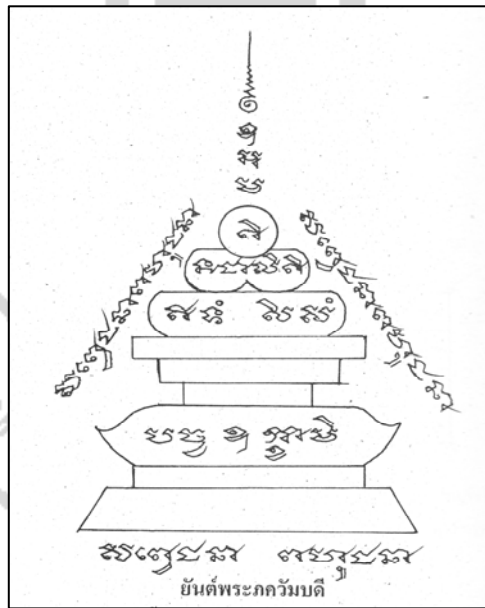
ภาพที่ ๒ ยันต์พญาเกศาคิด

(๓) การตกแต่งรายละเอียดด้วยภาพและเส้นยันต์ให้กลายเป็นรูปตามชื่อของยันต์ เช่น ยันต์พระอิติปิโส ๘ ทิศ (ภาพที่ ๓) ซึ่งลักษณะของยันต์เป็นยันต์กลมประดับด้วยเส้นยันต์ไขว้ไปมาคล้ายกับซี่กำของล้อเกวียนมี ๘ ซี่เท่ากับจำนวนของทิศ ๘ ทิศ บนรูปสี่เหลี่ยมในวงกลมประดับด้วยองค์พระ และในช่องว่างของซี่กรรมก็ประดับด้วยองค์พระด้วยเช่นกัน ซึ่งให้ความรู้สึกถึงความสวยงามของยันต์ได้เป็นอย่างดี (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๘)

ภาพที่ ๓ ยันต์อติปิไล ๔ ทิศ

(๔) การนำรูปลักษณะต่าง ๆ ของเลขาคณิตทั้งวงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม และอื่น ๆ มาประกอบกันเป็นรูปยันต์ที่สวยงามพบว่ามีย่างหลากหลาย เช่น ยันต์พระควัมบดี (ภาพที่ ๔) ที่เชื่อกันว่าจะทำให้ผู้บูชามีเสน่ห์ เป็นที่รักของคนทั่วไป (อุระคินทร์ วิริยะบูรณะ. ม.ป.ป. : ๑๘๔)

ภาพที่ ๔ ยันต์พระควัมบดี

ข้อสรุปของรูปทรงของยันต์ก็คือ งานศิลปะประเภทหนึ่งที่นอกจากจะให้ความเข้มข้น ความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแล้วยังให้สุนทรียะตามลักษณะของยันต์แต่ละชนิดที่มีรายละเอียด และองค์ประกอบต่างกันอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสวยงาม ความอ่อนช้อย ความพลิ้วไหวของลายเส้น การจัดลำดับภาพ และองค์ประกอบทั้งหมดของยันต์แต่ละประเภท นอกจากนี้ ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงเรื่องราวและคติธรรมอันเป็นสาระสำคัญของยันต์ไทยด้วย

๓) **รูปภาพที่เขียนลงในยันต์** รูปภาพ หมายถึง ภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในยันต์ เช่น ภาพพระพุทธรูปเจ้า พุทธสาวกบางรูป เทวดา ยักษ์ สัตว์บางชนิด และวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งภาพที่ปรากฏจะมีความหมายที่บ่งถึงนัยสำคัญของยันต์ทั้งสิ้น และยังสื่อถึงความเชื่อของคนไทยที่นำภาพเหล่านั้นมาประกอบกับยันต์ ภาพที่สำคัญที่ปรากฏในยันต์ส่วนใหญ่ คือ องค์พระ หมายถึง พระพุทธรูปเจ้าที่ถือว่าเป็นประธานของยันต์

ภาพของยันต์ที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในยันต์ไทยนั้นจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อและความต้องการของผู้ศรัทธาด้วย เห็นได้จากคำกล่าวของประเทิน มหาจันทร์ (๒๕๓๔ : ๑) ที่กล่าวถึงผู้สัจจะคนดีจะเลือกสัญลักษณ์ที่แสดงถึงคุณลักษณะของตนหรือลักษณะที่ตนต้องการ เช่น กล้าหาญ สง่างาม อุดม ปกป้อง เมตตามหานิยม แคล้วคลาด และจงรักภักดี เช่น ผู้ที่ต้องการอำนาจ อิทธิฤทธิ์ก็จะสักยันต์หนุมานคลูกฝู่น ผู้ที่ต้องการด้านเมตตามหานิยมก็จะสักยันต์นะขุนแผน หน้าทอง หรือถ้าต้องการมงคลในทุกด้านก็จะสักยันต์ตรีนิสิงเห เป็นต้น เรื่องนี้ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายสักกับอานุภาพที่มนุษย์ต้องการ ดังนั้นการสักยันต์ของไทยจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจและพฤติกรรมทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ขึ้นอยู่กับตัวผู้สักว่าจะควบคุมตัวเองให้อยู่ในกรอบที่ครูอาจารย์ได้สอนไว้มากน้อยเพียงไร

คำกล่าวของประเทิน มหาจันทร์ข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า การสักยันต์ของไทยนั้นมีได้มุ่งไปที่ความสวยงามนัก แต่มุ่งไปที่อานุภาพของยันต์หรือลายสักเป็นสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ ภาพต่าง ๆ ในยันต์ไทยยังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตัวภาพ คติธรรม และความเชื่ออีกด้วย

๔) **อักขระที่ใช้ลงยันต์** อักขระ หมายถึง อักขระย่อที่มาจากศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนา และไสยศาสตร์ ซึ่งอักขระที่ใช้ลงในยันต์ไทยภาคกลางส่วนใหญ่นิยมเขียนด้วยตัวอักษรขอมบรรจง เพราะถือว่าเป็นภาษาที่ใช้ในเรื่องศาสนาแต่เดิม (พราหมณ์ พุทธ) และเป็นภาษาที่ขลังศักดิ์สิทธิ์ ไม่นิยมลงเป็นภาษาไทยเพราะเชื่อว่าจะทำให้ยันต์ไม่ขลัง (เทพย์ สาริกบุตร. ๒๕๓๔ : ๓) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีผู้ที่กล่าวถึงเรื่องการลงอักขระที่เกี่ยวกับยันต์ไทยดังต่อไปนี้

สนิท สัมครการ (๒๕๓๙ : ๕๓) ได้กล่าวถึงคาถาอาคมที่เป็นองค์ประกอบของมายาศาสตร์ (ไสยศาสตร์) ที่ใช้ท่องบ่นมักจะเป็นอักขระ ซึ่งมาจากภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา และไม่นิยมแปลเพราะเชื่อว่า ถ้าแปลรู้ความหมายแล้วจะไม่เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์

พระยาอนุমানราชธน (๒๕๐๕-๒๕๐๖ : ๓๐) ได้กล่าวถึงอักขระในยันต์ไทยไว้ว่า อักขระหรือข้อความ (คาถา) ที่ผูกขึ้น ซึ่งเชื่อกันว่ามีอำนาจลึกลับ และเมื่อนำไปใช้ตามลัทธิที่กำหนดไว้ เช่น บริกรรม เสก เป่า รวมถึงปลุกเสกยันต์ เป็นต้นจะเกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ที่อำนวยความสะดวกให้มนุษย์ในหลายด้าน เช่น ป้องกันภัย เป็นต้น

ส.ศิวรักษ์ (๒๕๓๔ : ๒๒) ได้กล่าวถึงภาษาบาลี^{๑๑} อักษรขอมที่ใช้จารึกเวทมนตร์คาถา ว่า ทำให้คนเชื่อมั่นในความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น ซึ่งเดิมที่จะจารึกพระธรรมคำสอนในพุทธ ศาสนา ต่อมากลายเป็นการจารมนตร์ในทางอาถรรพเวท (ไสยศาสตร์) เข้าไป และมักเรียกอักษร หรือคาถาคมนั้นว่า หัวใจซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งของการสร้างวัตถุมงคลโดยเฉพาะยันต์

การลงอักขระหรือคำย่อในยันต์ไทยส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ พราหมณ์ และไสยศาสตร์ ตัวอักษรหรืออักขระทุกตัวจะมีความหมายทั้งหมด และอักขระส่วนใหญ่ ที่พบจะเป็นอักษรขอมมีทั้งอักษรขอมบรรจง อักษรขอมหวัด อักษรขอมลาว (ตัวธรรม) และอักษร ล้านนา เนื่องจากมีความเชื่อว่าเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะสร้างความเข้มขลังให้แก่ยันต์ วัตถุมงคล และเครื่องรางของขลังที่ลงยันต์ ส่วนอักษรไทยที่เข้ลงยันต์มีพบบ้างในยันต์ทางภาคใต้ และการลง อักขระนั้นจะต้องคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

- (๑) ผู้ลงยันต์ต้องลงด้วยจิตที่เป็นสมาธิ เพราะจะทำให้ยันต์มีความเข้มขลังมาก
- (๒) ต้องระวังไม่ให้ไปทับเส้นยันต์ เพราะจะทำให้ยันต์นั้นเสียที่เรียกว่า “ยันต์ตา บอด”
- (๓) ขณะที่ลงอักขระให้บริกรรมคาถาว่า “อักขระยันต์ง อุปัชชะติ”
- (๔) อักขระที่ลงในยันต์นั้นจะต้องสอดคล้องกับยันต์แต่ละชนิดตามที่ได้ถ่ายทอด มาจากครูอาจารย์

องค์ประกอบของการลงอักขระที่กล่าวแล้วนั้น สิ่งสำคัญที่สุดคือสมาธิจิตของผู้ลง เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้ยันต์มีพละานุภาพมากที่สุด ส่วนการลงอักขระนั้นจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับยันต์ในแต่ละชนิด แต่มีข้อเชื่อว่าการลงอักขระได้มากเท่าไรก็จะทำให้ยันต์มีอานุภาพมากขึ้น เท่านั้น ดังนั้น ยันต์บางชนิดจึงนิยมลงตัวเลขแทน เนื่องจากสามารถลงได้มากกว่าอักขระในพื้นที่ ยันต์ซึ่งมีอย่างจำกัด เห็นได้จากเลื่อยยันต์ที่วิวัฒนาการมาจากผ้ายันต์ เป็นเครื่องรางของขลังที่ลง อักขระและยันต์ได้หลายชนิดที่เชื่อกันว่ามีอานุภาพมากตามมาด้วย (มณฑิรา. ๒๕๕๒ : ๕๔)

๕) เลขยันต์ เป็นสัญลักษณ์ที่โบราณจารย์นำมาใช้แทนอักขระหรือคำย่ออีกชั้นหนึ่ง เพราะถ้าใช้อักขระลงทั้งหมดจะทำให้ใช้เนื้อที่ในการเขียนยันต์มากขึ้น จึงหันมาใช้ตัวเลขแทนแต่มี ความหมายเท่ากับอักขระที่เป็นหัวใจของคาถาและมีอานุภาพเหมือนการลงอักขระทุกประการซึ่ง เวลาที่ลงตัวเลขให้บริกรรมคาถาว่า “เลขะยันต์ง อุปัชชะติ”

^{๑๑} ภาษาบาลีหรือภาษามคธ (ภาคอีสาน) เป็นภาษาหลักที่พระพุทธเจ้าและพุทธสาวกใช้ประกาศศาสนา ต่อมาก็ได้เป็นภาษา หลักที่พระสงฆ์ฝ่ายหินยานหรือเถรวาทใช้ประกาศศาสนาและจารึกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าลงในพระไตรปิฎกและ คัมภีร์อื่น ๆ ต่อเมื่อพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย ชาวไทยจึงได้นำเอาอักษรขอมที่พัฒนามาจากอักษรปัลลวะมาใช้จารึก หลักคำสอนหรือเรื่องราวในพุทธศาสนาแทน โดยเฉพาะอักขระและคาถาที่ใช้ลงและปลุกเสกยันต์ไทย

มีข้อแม้ว่าเวลาที่ลากเส้นยันต์ ลงอักขระ ลงเลข หรือขมวดยันต์ห้ามหยุด เพราะจะทำให้ยันต์เสีย แต่ก็มีการผ่อนปรนในกรณีที่ต้องหยุดจริงๆ ถ้าจะทำต่อก็ต้องว่าคาถากำกับว่า “สันธิยันตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเว” และเมื่อทำจบแล้วทุกชั้นตอนจะต้องกริ่งหรือเสกคาถากำกับยันต์อีกครั้งในวาระสุดท้ายด้วยคาถาว่า “ยันตั้ง สันตั้ง อักขระยันตั้ง สันตั้ง เลขยันตั้ง สันตั้ง วิกริ่งคะเว” นับว่าเป็นอันเสร็จพิธีลงยันต์ (เทิม มหาจันทร์. ๒๕๔๒ : ๕๓๓๑)

๖) **คาถาที่ใช้เสกยันต์** คาถาคือ เวทมนต์ที่ผูกขึ้นมาเพื่อใช้เสกยันต์ให้มีอานุภาพตามที่ปรารถนา อีกนัยหนึ่ง คาถา หมายถึง สิ่งสำหรับให้ดวงจิตยึดเหนี่ยว เป็นบทที่ผูกขึ้นมาเพื่อใช้ฝึกจิตให้เกิดสมาธิอันจะสร้างพลังจิตให้เข้มแข็งและเกิดอานุภาพมากเมื่อนำไปใช้เสกสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะยันต์ให้เกิดความขลังความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งคาถามีรากฐานเดิมมาจากเวทมนต์คาถาของศาสนาพราหมณ์ มีการดัดแปลงแก้ไขเอาวิธีทางไสยศาสตร์ของพราหมณ์มาใช้โดยนำเอามนต์คาถาของพราหมณ์ออกไปแล้วนำเอาพุทธมนต์ใส่เข้าไปแทน (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๓๙๑-๓๙๒) แต่มีใช้เปลี่ยนแปลงทั้งหมด บางส่วนก็ยังคงมนต์คาถาแบบพราหมณ์ไว้ บางส่วนก็มีการนำเอาพุทธมนต์หรือคำไทยผสมผสานเข้าไปด้วยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวของจิตและเป็นอุบายฝึกจิตให้เกิดสมาธิ และเพื่อความเข้มขลังของยันต์เป็นสำคัญ

โบราณจารย์ได้วางอุปเท่ห์คือ การใช้คาถาสำหรับกำกับในการปลุกเสกยันต์ บางอย่างไว้ว่า ยันต์ที่ใช้คาถาอาคมบทใดในการลงให้ใช้คาถาบทนั้นปลุกเสก แต่ถ้าไม่มีหรือมีแต่จะไม่ใช้บทนั้นปลุกเสก ก็ให้ใช้คาถาพระพุทธรูปคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ พระคาถาพระเจ้า ๕ พระองค์ พระคาถาพระเจ้า ๑๖ พระองค์ และคาถาพระเจ้า ๒๘ พระองค์เสกยันต์นั้น ๆ แทน (เทิม มีเต็ม. ๒๕๔๒ : ๕๓๓๒) ซึ่งคาถาที่ใช้ลงในยันต์ไทยนั้นพบว่ามีหลายลักษณะ เช่น

(๑) อักขระล้วน หมายถึง อักขระย่อที่นำมาใช้เป็นคาถาอาคม ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และนิยมเขียนด้วยอักษรขอม เช่น อี สวา สุ เรียกว่าหัวใจพระรัตนตรัยที่โบราณจารย์ย่อมาจากพุทธรูปคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณแล้วนำมาใช้ลงยันต์และเสกยันต์หลายชนิด เช่น ยันต์เทพรำลึกที่เชื่อกันว่า ถ้าเขียนลงบนใบรักและใส่ชื่อหญิงที่เราต้องการจะทำให้หญิงคนนั้นหลงรักเรา เป็นต้น (เทพย์ สาริกบุตร. ๒๕๓๘ : ๑๓๐)

(๒) อักขระผสมกับศัพท์ภาษาบาลี เช่น อา ปา มะ จุ ปะ, ทิ มะ สัง อัง ชู, นะ โม พุท ธา ยะ, มะ อะ อุ, พุทัง รัมมัง สังฆัง, สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ เป็นคาถาที่ใช้เสกยันต์บารมี ๓๐ ทักที่เชื่อกันว่า มีอานุภาพหลายด้าน เป็นต้น (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๔๑)

(๓) ภาษาบาลีล้วน ๆ เช่น พุทัง ณะระณัง คัจฉามิ รัมมัง ณะระณัง คัจฉามิ สังฆัง ณะระณัง คัจฉามิ เป็นคาถาที่ใช้ลง และเสกยันต์ไตรสรณคมน์ที่เชื่อกันว่า มีอานุภาพป้องกันภัยอันตรายทั้งปวง คงกระพันชาตรี ป้องกันคุณไสย และภูต ผี ปีศาจ เป็นต้น (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๑๓)

(๔) ภาษาบาลีผสมภาษาไทย เช่น ท้อเรนโต สิริระสมาธิ ท้อตันติ นะมัตตะโม ท้อเรนโต ท้อนะมาหิมัง ท้ออุณาโลมา ปะนะชาเยเต ที่ใช้เสกยันต์ลงกระหม่อมที่เชื่อว่ามีอำนาจทางด้านคงกระพันชาตรี เป็นต้น (อุระคินทร์ วิริยะบุญธนะ. ม.ป.ป. : ๑๙๘)

(๕) ภาษาไทยผสมภาษาที่ใช้ในพิธีพราหมณ์ เช่น คาถาที่ใช้สำหรับเสกยันต์และบูชาแม่โพสพที่ว่า “**โอม** แม่โพศรี แม่โพสพ แม่ณฑารา แม่จันทร์เทวี แม่ศรีโสภา ได้เลี้ยงลูกมาใหญ่กล้าเพียงนี้ ลูกขอบวงสรวงด้วยพวงมาลี ฐูปเทียนอัคคี ตามมีบูชา ขอเทพแม่เจ้า ปกเกล้าเกศา ทำไร่นานา ได้ผลมากมาย อีกทั้งตะกวด ทั้งเหี้ย และเพี้ยลงนา อีกทั้งโจรา และอัคคีภัย จงวินาศฉิบหาย **โอม**ประสิทธิแก่ข้า **สวาทะ** (ฉันทะ วรมัน. ม.ป.ป. : ๑๖๑-๑๖๓)

คาถาที่ใช้เสกยันต์ที่ยกตัวอย่างมาแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานของความเชื่อทั้งความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ (โอม คำนี้ถอดออกมาจากชื่อเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ คือ พระพรหม พระศิวะ และพระวิษณุ) ความเชื่อในพุทธศาสนา และไสยศาสตร์ นอกจากนี้ ยังพบว่าลักษณะของภาษาในคาถาที่ใช้เสกยันต์บางคาถาจะมีการร้อยเรียงอย่างเป็นระเบียบ มีการใช้คำที่สัมผัสคำไว้อย่างไพเราะ และในความหลากหลายของคาถาที่ใช้ในยันต์ไทยนั้นเมื่อกาลวสรูปแล้วจะมี ๒ ลักษณะสำคัญ คือ

(๑) มนต์ขาว คาถาที่นำมาใช้ในทางดี เช่น ป้องกันภัย อันตรายต่าง ๆ ก่อให้เกิดโชคลาภ มีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น จัดเข้าในลักษณะของไสยศาสตร์ขาว (white magic)

(๒) มนต์ดำ (black magic) คาถาที่นำไปใช้ทำร้ายผู้อื่น และส่งเสริมการละเมิดศีลธรรม เช่น สบประสบคนที่ตนไม่ชอบใจให้มีอันเป็นไปถึงชีวิต ทำให้คนแตกแยกกัน ทำให้หญิงชายหลงรัก และทำให้คนอื่นฉิบหายหรือเสียชีวิต เป็นต้น

เรื่องที่สำคัญที่เห็นว่าตรงกับหลักการทางพุทธศาสนามากที่สุดก็คือ การเสกคาถาที่ผู้เสกต้องมีจิตเป็นสมาธิ แน่วแน่ซึ่งต้องผ่านการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ลงยันต์ยังต้องเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีล มีความเชื่อมั่นในคาถาอาคม และเคารพบูชาครูผู้ประสิทธิ์ความรู้ให้อันจะส่งผลให้ยันต์ที่ได้รับการเสกเป่านั้นมีความเข้มขลังไปด้วย แต่ถ้ากล่าวในเชิงพุทธ คาถาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด แต่เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อน้อมสู่ความดีในระดับที่สูงขึ้นไป และเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความดีงามจนบรรลุถึงความหลุดพ้นซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

องค์ประกอบของยันต์ทั้งหมดที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ยันต์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ยันต์ที่ได้ชื่อว่าเป็นศาสตร์เพราะเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติ เวทมนต์คาถา ความเชื่อ และยันต์ที่ได้ชื่อว่าเป็นศิลป์ เพราะการเขียนยันต์นั้นมิใช่ทำกันได้ง่าย ๆ ผู้ที่เขียนยันต์จะต้องมีความประณีตบรรจง เพื่อให้ได้รูปยันต์ อักษรที่สวยงาม ซึ่งเป็นการเขียนและการลงยันต์

ด้วยใจที่สงบนิ่งเป็นสมาธิ นอกจากนี้ ยังมีเงื่อนไขที่สำคัญของการเขียนยันต์และการใช้ยันต์ของผู้ศรัทธาคือ การใช้ศีลธรรมกำกับยันต์ในบุคคล ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มผู้เขียนยันต์ มีทั้งพระภิกษุและฆราวาสที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องยันต์มาจากบูรพาจารย์ของตน ซึ่งจะต้องพัฒนาตนให้มีคุณสมบัติใน ๒ ด้าน คือ (๑) ด้านความประพฤติทางกาย ต้องเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีล มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา คือ รักษาศีล ๕ อย่างเคร่งครัด (แปลก พรานน. ๒๕๕๒ : ๔๕) และ (๒) ด้านจิตใจ ต้องฝึกฝนจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น แน่วแน่ มีจิตที่สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากความโลภ (เทิม มีเต็ม. ๒๕๔๒ : ๕๓๓๓) ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง เช่น พระครูสิทธิธรรมรัต (๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ที่กล่าวว่า “ยันต์หรือวัตถุมงคลจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับจิตของผู้สร้างว่าดีหรือไม่ ดีในที่นี้คือ ได้รับการฝึกฝนจิตจนแน่วแน่ เป็นสมาธิ มีคุณธรรม และได้หวังผลสักการะหรือผลประโยชน์ตอบแทน”

คุณสมบัติของผู้เขียนยันต์ที่กล่าวข้างต้นนั้นชี้ให้เห็นพุทธธรรมที่เข้ามากำกับผู้สร้างยันต์คือศีลธรรม กล่าวคือผู้ที่จะสร้างยันต์นั้นจะต้องฝึกฝนตนเองให้อยู่ในกรอบของความดีงามตามหลักศีล นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาจิตให้เกิดสมาธิและคุณธรรมอันจะส่งผลให้จิตของผู้สร้างยันต์มีความมั่นคง บริสุทธิ์ซึ่งเชื่อกันว่าจะส่งผลให้ยันต์ที่สร้างขึ้นมีความศักดิ์สิทธิ์สูง ตรงนี้เท่ากับพุทธธรรมได้เข้ามามีส่วนในการสร้างผู้เขียนยันต์หรือสักยันต์ให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย วาจา ใจไปในตัวด้วย เห็นได้จากข้อสรุปของอัน (๒๕๕๐ : ๒-๓) ที่ว่า ความสำคัญของการสร้างยันต์อยู่ที่ใจ ถ้าเป็นยันต์ประเภทคงกระพันชาตรี มหาอุด แคล้วคลาด ผู้สร้างต้องพัฒนาใจให้กล้าแข็ง ประดุจเพชร ถ้าเป็นยันต์ประเภทมหานิยมหรือเสน่ห์ ผู้สร้างต้องปรุใจให้อ่อนละมุน ไม่โลภ โกรธ หลง สดชื่น ผ่องใส เปี่ยมด้วยเมตตา สรุปก็คือผู้ที่จะสร้างยันต์ต้องมีใจที่ผ่องใส มีความเชื่อมั่นจริง และต้องทำตามที่ครูอาจารย์วางไว้อย่างเคร่งครัด

ข้อมูลที่ได้จากเอกสารสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของพระครูวินัยธร (หลวงปู่หลุย ธิมฺมโร) (๔,๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ที่ว่า คนที่จะทำยันต์นอกจากมีความรู้เรื่องยันต์เป็นอย่างดีแล้วยังต้องเป็นผู้ฝึกฝนจิตมาเป็นอย่างดี ต้องมีสมาธิจิตสูงจึงจะมีผล ท่านยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะทำยันต์หรือวัตถุมงคลด้านเมตตามหานิยม จิตของผู้สร้างจะต้องเปี่ยมด้วยเมตตา ถ้าจะสร้างยันต์หรือวัตถุมงคลด้านคงกระพันชาตรี แคล้วคลาดจะต้องฝึกจิตให้เข้มแข็ง สรุปก็คือ ผู้สร้างยันต์จะต้องมีพลังจิตสูงจึงจะทำให้สิ่งที่ทำมีอานุภาพตามที่ประสงค์

กลุ่มผู้ใช้ยันต์ กลุ่มผู้ใช้ยันต์จะได้รับหลักพุทธธรรมที่พระเกจิอาจารย์หรืออาจารย์ผู้สร้างยันต์ได้สั่งสอนให้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้การใช้ยันต์หรือการบูชายันต์นั้นสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่าพุทธธรรมที่โบราณจารย์นำมาสอนสาธุชนนั้นจะมี ๒ ลักษณะ คือ (๑) **ศีล ๕** นำมาใช้เป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้ยันต์ที่ผู้ศรัทธานำไปบูชามีความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้นหรือเพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ในยันต์ไว้ นับว่าเป็นภูมิปัญญาการสอนธรรมที่ได้ผลยิ่ง

เนื่องจากผู้ที่ศรัทธาจะมีความเคร่งครัดในหลักศีล ซึ่งส่งผลดีต่อชีวิตและสังคมโดยรวม ขอให้ดูตัวอย่างข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมที่ผู้วิจัยได้พบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยันต์ไทย คือ ห้ามลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเป็นการทำผิดศีลข้อที่ ๒ คือ อทินนาทาน (สังคิต จันทนะโพธิ. ๒๕๕๒ : ๑๖๖) และห้ามผิดลูกผิดเมียคนอื่นรวมถึงหญิงขายบริการด้วย อันเป็นการทำผิดศีลข้อที่ ๓ คือกาเมสุมิฉฉาจาร (ราช รามัญ. ๒๕๕๒ : ๔๕) และ (๒) **ศีลกรรมบถ ๑๐** โบราณจารย์ได้นำเอาศีลกรรมบถบางข้อมาเป็นข้อห้ามผู้ที่มียันต์หรือนำยันต์ไปบูชาเพื่อให้อาณาภาพของยันต์ที่นำไปใช้ทรงอิทธิฤทธิ์และให้ผลดี ตัวอย่างที่ได้พบ คือ ห้ามด่าพ่อแม่ทั้งของตนและคนอื่น (ศีลกรรมบถ ๑๐ ข้อห้ามการพูดคำหยาบ การด่าผู้อื่นถือว่าผิดศีลข้อนี้) คำด่าสงเคราะห์เข้าในคำพูดที่หยาบคายในวจีทุจริต

ข้อที่ยืนยันความจริงข้อนี้ศึกษาได้จากคำพูดของพระอาจารย์สักยันต์ท่านหนึ่ง (ไม่ปรากฏนาม) ที่ว่า “อาตมาเดินทางสายขาว ที่ยังสักให้ลูกศิษย์ทุกวันนี้อยู่ก็ไม่ขอให้เขาขลัง คงกระพันหรืออวดรังแกใคร แต่สักเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้เขาทำดี คิดดี ต้องรักษาศีลห้าเป็นอย่างดี ไม่เช่นนั้นการสักยันต์ก็ไม่มี ความหมายอะไร (สังคิต จันทนะโพธิ. ๒๕๕๒ : ๑๓๓) อีกข้อสรุปหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ศีลธรรมควบคุมผู้ที่มียันต์ไว้บูชาคือ ความเชื่อที่ถ่ายทอดต่อกันมาว่า หากคน (ที่สักหรือมียันต์ไว้กับตัว) เป็นคนดีมีศีลธรรม และอยู่ในกรอบแห่งกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับของบ้านเมือง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด รับรองว่าจะไม่ตายด้วยคมอาวุธใด ๆ (สังคิต จันทนะโพธิ. ๒๕๕๒ : ๙๘)

ข้อห้ามที่กล่าวข้างต้นส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับข้อห้ามของสำนักสักยันต์ ๒ แห่งที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกคือ สำนักของพระครูวินัยธร (หลวงปู่หลุย ธมฺมธโร) (๔,๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) วัดราชโยธา (วัดลาดบัวขาว) เขตสะพานสูง กรุงเทพมหานคร ที่ให้แก่ลูกศิษย์ไว้ ๔ ข้อ คือ (๑) ห้ามผิดลูกผิดเมียคนอื่น (๒) ห้ามลักขโมยของผู้อื่น (๓) ห้ามเป็นโจรผู้ร้าย (๔) ห้ามทำร้ายเจ้าหน้าที่บ้านเมือง นอกจากนี้ท่านยังสอนผู้สักยันต์หรือรับวัดดวงคลของท่านไปว่า สิ่งที่ท่านให้ไปนั้นให้นำไปบูชาเพื่อคุ้มครองป้องกันตัว ห้ามนำไปใช้ทำร้ายผู้อื่นโดยเด็ดขาด และหมั่นสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนทุกคืนเพื่อให้ของที่รับไปมีความศักดิ์สิทธิ์ และท่านยังสอนคนเหล่านั้นไม่ให้ทำความชั่ว สร้างแต่ความดีอีกด้วย

สำนักสักยันต์อีกสำนักหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เชิงลึกคือ สำนักของอาจารย์เม้ง ขุนแผน (๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๓ : สัมภาษณ์) ซอยรามคำแหง ๑๙๐ หมู่บ้านรินทร์ทอง แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบข้อห้ามที่ท่านให้ไว้แก่ลูกศิษย์ ๔ ข้อ คือ (๑) ห้ามลบหลู่ กล่าวหาพ่อแม่ บุปผาการี ครูอาจารย์ทั้งของตนและของคนอื่น (๒) ไม่คิดคดทรยศต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (๓) ห้ามผิดลูกผิดเมียของคนอื่น (๔) ลูกศิษย์สำนักเดียวกัน ห้ามทะเลาะกันหรือ

อาฆาตกัน นอกจากนี้ท่านยังสั่งสอนให้ลูกศิษย์ของท่านหรือคนที่มาหาท่านให้เป็นคนดี ใจเย็น ๆ หมั่นทำบุญด้วยการตักบาตรตอนเช้าหรือการกุศลอื่น ๆ เท่าที่สามารถทำได้เป็นประจำ

ข้อห้ามดังกล่าวจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้สัจยันต์หรือมียันต์ไว้ครอบครอง เนื่องจากมีความเชื่อในเรื่องอิทธิปาณาณภาพของยันต์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ส่งผลให้ผู้ศรัทธาในยันต์มีความเคร่งครัดรักษาศีลและปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมอย่างได้ผล

การใช้หลักศีลเข้ามากำกับการใช้ยันต์ของผู้ศรัทธานั้น เมื่อวิเคราะห์แล้วจะสรุปลงในหลักโอวาทปาติโมกข์ ๒ ข้อ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง และการทำความดีให้ถึงพร้อมอยู่เสมอ จะเห็นว่าการใช้ยันต์ การรักษายันต์นั้นจะมีหลักศีลเข้าประกอบร่วมอยู่ด้วย เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้บูชา และในขณะเดียวกันก็เป็นผลดีต่อสังคมโดยรวมด้วย เนื่องจากทำให้คนผู้ศรัทธาในยันต์ได้ปฏิบัติตามศีลอันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของชีวิตและสังคม เห็นได้จากข้อห้ามประกอบกรรมทำชั่วที่พระอุดมประชาเนาหรือชื่อที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือหลวงพ่อบึง วัดบางพระ จังหวัดนครปฐมได้ให้แก่สานุศิษย์ที่มาสัจยันต์กับท่าน (ราช งามัญญ. ๒๕๕๒ : ๖๘) เรื่องนี้จะตรงกับหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ให้แก่ชาวพุทธในมหาปทานสูตร ที่สมเด็จพระมหาพรต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙ : ๑๐/๙๐/๕๐) ภายใต้นามข้อมว่า โอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (สัพพปาปัสสะ อกรรมัง) นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามสำหรับผู้สัจยันต์อีกมากมาย เช่น ห้ามกินมะเฟือง เป็นต้น โดยเชื่อว่าจะทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ในยันต์นั้นลดลงหรือหมดไป ผู้วิจัยเห็นว่าไม่เกี่ยวกับพุทธธรรมจึงไม่ขอนำเสนอไว้ในที่นี้

นอกจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยันต์ที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยยังได้พบงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับความเชื่อเรื่องยันต์ไทยซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้ค้นพบดังต่อไปนี้

ณัฐธัญ มณีรัตน์ (๒๕๕๑ : ๙๔) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของพุทธศาสนามหายานที่มีต่อระบบเลขยันต์ในประเทศไทยพบว่า ระบบเลขยันต์ไทยเป็นกุสโลบายให้คนในสังคมยึดถือคุณพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งและเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อความสงบสุข

ณัฐธัญธ ภาทา (๒๕๔๙ : (๔)) ได้ศึกษาวิเคราะห์บทสวดมนต์พุทธอัฐฐขยมงคลคาถา (คาถาพาหุง) ได้พบอิทธิพลของบทสวดมนต์นี้ต่อสังคมไทยในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านอิทธิฤทธิ์ที่ชาวไทยบางส่วนเชื่อว่าบทสวดมนต์นี้สามารถบรรเทาหรือแก้ปัญหาชีวิตได้ และการสวดมนต์ยังช่วยรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไปได้

พระมหาปรม โอบาโส (กองคำ). (๒๕๔๑ : ๒๐๗) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบันได้พบประเด็นสำคัญคือคนส่วนหนึ่งเมื่อประสบกับปัญหาชีวิตได้หันไปพึ่งไสยศาสตร์เพื่อให้ช่วยแก้ปัญหาที่พวกเขากำลังประสบอยู่และอีกมิติหนึ่ง คือ คนเหล่านั้นต้องการลบล้างความผิดบางอย่างที่ตนได้กระทำโดยที่พวกเขาไม่ยอมรับผิดชอบ

รอบทิศ ไวยสุศรี (๒๕๕๑ : ๒๗) ได้กล่าวถึงมูลเหตุสำคัญของการสร้างเครื่องรางของขลังว่ามาจากความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ รวมทั้งผีसाง เทวดา และเหล่าบรรพบุรุษ

พระมหาประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์). (๒๕๔๒ : ก) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ เรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์จากทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้พบว่า พระธรรมปิฎกได้แสดงถึงความแตกต่างระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งแสดงโทษของไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ไว้หลายประการ แต่ถึงกระนั้นพระธรรมปิฎกก็ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องไสยศาสตร์ที่พระสงฆ์ไทยนำมาผสมผสานกับพุทธศาสตร์ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอแนะของท่านตอนหนึ่งที่ว่าให้ใช้ไสยศาสตร์ในฐานะเป็นเครื่องมือดึงศรัทธาของประชาชนเข้าสู่พุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาเขาให้สูงขึ้นไปตามหลักคำสอนเรื่องกรรม

นันทชญา มหาพันธ์ (๒๕๓๙ : ๘) ได้ทำการศึกษาการสักลายของไทยและญี่ปุ่นพบว่า ในเชิงความเชื่อแล้วคนไทยนิยมสักลายเพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์อันเป็นคุณค่าทางอยู่ยังคง กระพันชาตรีหรือเมตตามหานิยม แคล้วคลาดมากกว่าที่จะสักร์เพื่อความสวยงาม

พระวิรัตน์ จันทโก (ศรีคำมนตรี) (๒๕๕๐ : ข) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียะในศิลปะลายสักร์ได้พบประเด็นที่น่าสนใจว่า การสักร์มี ๒ ลักษณะ คือ การสักร์เพื่อความศักดิ์สิทธิ์และการสักร์เพื่อความสวยงามซึ่งมีคุณค่าทางสุนทรียะเหมือนกัน ต่างกันตรงที่ลายสักร์เพื่อความสวยงามจะให้คุณค่าทางสุนทรียะทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุมากกว่าลายสักร์เพื่อความศักดิ์สิทธิ์

สุลักษณ์ ศรีบุรี และ ทวีวงศ์ ศรีบุรี (๒๕๓๐ : ๒๐) ได้ทำการศึกษาลายสักร์ของคนไทยภาคกลางพบว่า ผู้ชายไทยเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มจะไปฝากตัวเป็นศิษย์ของพระอาจารย์ตามวัดที่ตนศรัทธา เคารพเชื่อถือเพื่อให้สักร์ลายตามที่ตนต้องการ เพราะลายสักร์เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแล้ว

งานวิจัยที่กล่าวจะเป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และวัตถุมงคลในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและเป็นสื่อตั้งคนให้เข้าถึงพุทธธรรม ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยต่อยอดก็คือ สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในยันต์ไทย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของโบราณอาจารย์ที่นำเอาเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนามาสื่อผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นองค์ประกอบของยันต์ทั้งลายเส้น รูปทรง ภาพ อักษร ตัวเลข คาถาที่ใช้ลงและเสกยันต์ และชื่อของยันต์ซึ่งมีความหลากหลายไปตามรูปแบบของยันต์ต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ปัญหาชีวิตและปัจจัยทางสังคมที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดยันต์ในรูปแบบต่าง ๆ และความเข้าใจความเชื่อ และการใช้สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในยันต์ไทยของประชากรกลุ่มตัวอย่างต่อไป